

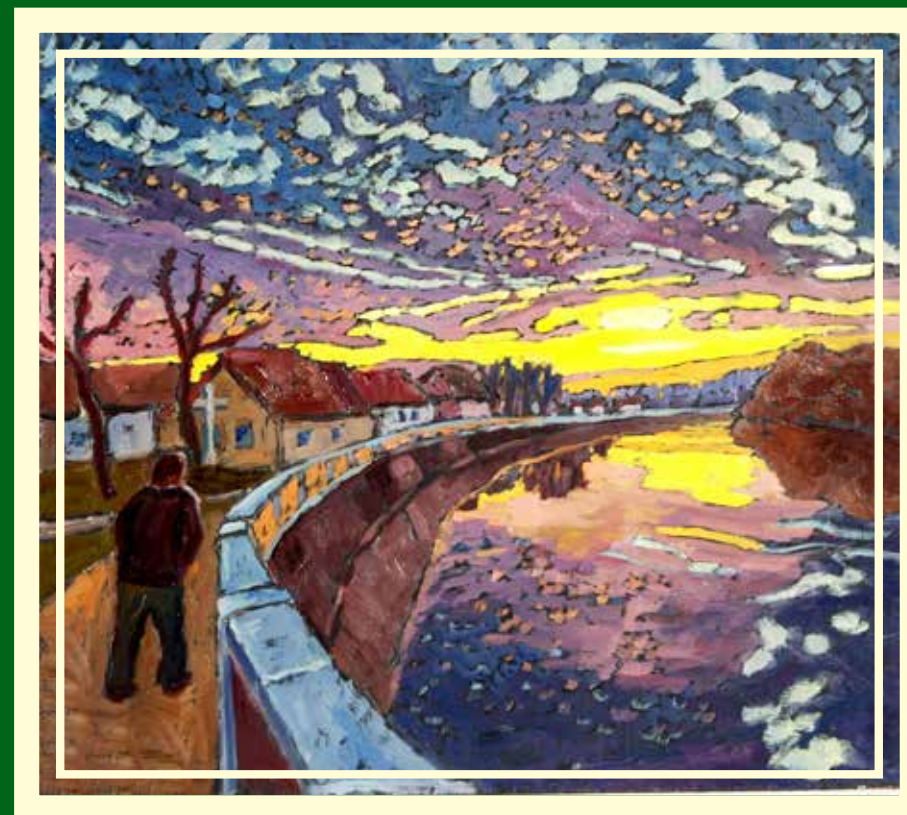
Magyar Múzsa • 2021. december

MAGYAR MÚZSA

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

MEGJELENIK NEGYEDÉVENTE

ÚJ FOLYAM 21. SZÁM • 2021. DECEMBER

A. BAK PÉTER • A. TÚRI ZSUZSA • BENKE LÁSZLÓ • MÁRTONFI BENKE MÁRTA
BÁNFAI ZSOLT • BARTHA GUSZTÁV • DEMSE MÁRTON • ISTENES TIBOR
KATZLER HILDA • TARJÁNI IMRE • Z. NÉMETH ISTVÁN • ZATKALIK ANDRÁS

BÁNKI ÉVA • BERTALAN TIVADAR • BÜKI ATTILA • FÖLDES DY GABRIELLA
CZEGŐ ZOLTÁN • JOBBÁGY ÉVA • KÁSLER MIKLÓS • MÉSZÁROS GÉZA
MADÁR JÁNOS • OLÁH TAMÁS • PETE LÁSZLÓ MIKLÓS • VÉSSEY EDE

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:
Bertha Zoltán, Cs. Varga István,
Domonkos László, Ködöböcz Gábor,
Lovas Dániel, Madár János,
Pomogáts Béla

Felelős szerkesztők:
Lovas Dániel
Madár János

Képzőművészeti rovat:
Mártonfi Benke Márta

Internetes megjelenés:
Kalász István

Korrektúra: Katzler Hilda
Terjesztés: Lengyel János

Kiadja
a Magyar Újságírók Közössége
Felelős kiadó: a MÚK elnöke

Szerkesztőség, levelezési cím:
1114 Budapest, Bartók Béla út 31.
Telefon: +36 01/209-3494
E-mail: madarjanos48@gmail.com
pressmuk@gmail.com

Online: www.muk-press.hu

Kéziratot nem őrzünk meg
és nem adunk vissza.

Nyomdai munkák:
HTS-ART Kiadó és Nyomda Kft.,
Budapest

Nyomdai előkészítés:
Euro Bioinvest Kft., Kecskemét

A borítón:
Mártonfi Benke Márta:
Körösparti este

A hátsó borítón:
P. Szeőke Izabella:
Any gyermekével

Kásler Miklós: Karácsonyi köszöntő	1
Jobbágy Éva: Amit kifelejtene Klebelsberg életművéből: A Napkelet.....	2
Oláh Tamás: Csoda	5
Büki Attila: Táj a Szigetközben	6
Benke László: Vasárnap a Büdöshegyen	7
Balázs F. Attila: Vipera	9
Tarjáni Imre: Minden folytatódjon	10
Mészáros Géza: Rippl-Rónai József emlékezete	11
Véssey Ede: Betlehemi csillag	15
A. Turi Zsuzsa: Utána a csend	16
Bánki Éva: Anyu, apu	17
Tornai Xénia: Adventi emlék	21
Madár János: Döbrentei Kornél születésnapjának köszöntése	22
Turbók Attila: Amikor a szemembe nézett	25
Fábián Franciska: Új hit	26
F. Bodó Imre: Nagypám története	27
Szentjánosi Csaba: Aki... ..	31
Bánfalvi Zoltán: Origó	32
Bartha Gusztáv: Csillagidő	33
Kránitz Laura: Fojtások és oldások	36
Varga Tibor: Tél-éji hó hull	37
Bertalan Tivadar: Új otthon	38
Permay Zsuzsa: Felnőtté tétél	39
A. Bak Péter: Öt éve halt meg Kósa Csaba, a MÚK első elnöke	40
Kósa Csaba: Hegedülő halak	42
Gyenes Klára: Avasi őszutó	44
Zatkalik András: A kútvíz és a bakter	45
Istenes Tibor: Szemkötő	46

A MÚK 2022 márciusában ismét megrendezi már hagyományosnak számító Tavaszi Tárlatát. A kiállításon való részvétel meghívásos, de szívesen fogadunk 2022. február 15-ig előzetes jelentkezéseket, fotókat mellékelve, a MÚK email-címére: muk-press@muk-press.hu. Minden alkotótól egy művet várunk! A meghívókat februárban küldjük ki a művészeknek. A tárlat rendezői arany- és ezüst diplomával jutalmazták a legjobb kiállított alkotásokat. Az előző években többek között Aknay János, Végh András, Serényi H. Zsigmond, Kiss Márta, Opánszki Tamás, Mészáros Bori, László Dániel nyerte el a MÚK Tavaszi Tárlatának díját.

A hagyományt szeretnénk tovább ápolni, a járványhelyzet azonban befolyásolhatja rendezvényeink időpontját, sajnos, elmaradásukkal is számolni kell. Természetesen, az érintett alkotókat személyre szóló levélben mindenről értesítjük.

ISSN 1789-7505

9 771789 750004

Mártonfi Benke Márta:

P. Szeőke Izabella művészete	I–XII
Sztaskó Richard: Mindennek illeszkednie kell	47
Katzler Hilda: Régi emlék	50
Bánki Éva: Karácsony	51
Z. Németh István: Leszek	52
Ambrus József: Hipnózis	52
Pete László Miklós: A szent király	53
Demse Márton: Balatonfenyvesen	67
Deák Mór: El lehet menni	68
Lengyel János: Utolsó szerep	69
Lovas Zsuzsanna: Menedék	70
Szabó S. András: A magad képére?	71
Kégl Ildikó: Megállít a jelen	71
Csontos Márta: A hó visszaszületése	72
Kimmel István: Német love story	73
Kopriva Nikolett: Vagy-vagy	76
Marcák Gergely: Kárhozat	77
Magyary Hunor: Néha nézz rám!	78
Földesdy Gabriella: M. S. Mester hazatalál – Tavaszi szél	79
Konyári Mónika: Csak semmi dráma!	82
Temesi László: A pillanat értéke	83
Jóna Dávid: Mécses	84
Büki Attila: Fényképezni jó	85
Czegő Zoltán: Gyaluval gyarapodtunk	86
Földesdy Gabriella: Látástól vakulásig	87
Kotaszek Hedvig: Menedék	89
Folyóiratszámunk szerzői:	90

KARÁCSONYI KÖSZÖNTŐ

*„Angyalok húznak a világ fölött.
Hírét hozzák, hogy földre szállt a béke!
Megszületett az Igazság, a Jóság,
akit úgy vártunk: megszületett végre!”*

Wass Albert

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ismét eltelt egy esztendő! Év végéhez közeledve eljött a „leltár” ideje. Talán mindannyiunk nevében mondhatom: hosszú, tartalmas, néha küzdelmekkel teli, ám mindenekelőtt különösen eredményes évet tudhatunk magunk mögött. Önökkel karöltve sikerült ősi magyar és keresztény európai értékekre alapuló kultúránkat, nyelvünket, nemzeti identitásunkat megőrizni, megerősíteni, gyarapítani.

A karácsony az elcsendesedés és a meghittség ideje, amikor leginkább az otthon melegére, unokáink, gyermekeink, rokonaink szeretetére és közelségére vágyunk. Kétezer évvel ezelőtt, az első karácsony idején valami véglegesen megváltozott a földön. „Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy aki hisz benne, az el ne vesszen, hanem örökké éljen.”

Ez a páratlan isteni szeretet, az örök életbe vetett hit vezet minket a mindennapokban, teszi lehetővé, hogy boldogan éljünk. Ezért az igazi ünnephez elegendő keresztény hitünkből szeretetet és tisztaságot meríteni, hogy örömmel segíteni és önzetlenül szolgálni tudjuk egymás életét. Kívánom, hogy így legyen örömteli az ünnep 2021 karácsonyán!

Prof. Dr. Kásler Miklós
az emberi erőforrások minisztere

JOBBÁGY ÉVA

AMIT KIFELEJTENEK KLEBELSBERG ÉLETMŰVÉBŐL: A NAPKELET

Százéves a konzervatív művészeti folyóirat gondolata

2. rész*

*„...ha összehordanók a fegyverünket, sok magányos őrtüzünk zsarátnokát,
nagy világosságot tudnánk teremteni, – szellemi honfoglalók tudnánk lenni.”*

Tormay Cécile

1921-től a *Napkelet* 1922 karácsonyi megjelenéséig Klebelsberg Kuno korszakos gondolatok felszínre hozását indítja el. Ezek nagy részét alig ismerjük, mert hiszen éppen a folyóirattal kapcsolatosak. A lapindítást komoly szellemi erőterben, a magyar tudomány és művészet legnagyobbjainak bevonásával készíti elő. Miről is van szó? Mi vele a célja?

Klebelsberg a középosztályt tartja nemzetfenntartó erőnek, ezért ennek megerősítése „a politikai célok felett álló nemzeti cél, hiszen 1919 után fontos nemzeti feladatként jelentkezett az új állam gazdasági és politikai berendezése, valamint az egészségügyi és művelődési rendszer fejlesztése. Utóbbi feladat egy másik nemzeti célhoz, a szomszédos államokkal szemben létrehozandó magyar „kultúrfölény” megvalósításához is kapcsolódott” – írja Tóth-Barbalics Veronika tanulmányában.

Magyarország kivégezve és megcsonkítva. Mindenünnen fenyegetik, mégis talpra kell állnia! Ehhez valóban egy új embertípus kell. Olyan magyarok, akik átveszik a zászlót, amit immár kevesebbeknek kell még magasabbra emelni. Klebelsberg azért hangsúlyozta az aktív, konstruktív és pozitív gondolkodás fontosságát, mert ezek nélkül az összeomlás romjainak eltakarítása – elsősorban is a lelkekben – igen nehéz lett volna. A „kultúrfölény” nem a szomszédokkal való szembenállásra buzdított, hanem ellenállás a agressziójuk ellen, amit a legbékésebb úton, a magyar kulturális színvonal további

* Jobbágy Éva tanulmányának 1. része a *Magyar Múza* 2021. szeptemberi számában jelent meg.

emelésével látott elérhetőnek. A Kárpát-medencében addig is messze magasabb iskolázottsági szinten állt a magyarság.

„Az olvasóközönség megszervezése ma különösen fontos feladat – mondotta Klebelsberg a Magyar Történelmi Társulat 1921. december 31-ei ülésén –, midőn (...) a Felvidék és Erdély művelt magyarságát elveszítettük. (...) A jó magyar könyvnek be kell jutni minden igaz magyar házba. Ez nemcsak művelődésünknek, hanem nemzeti fennmaradásunknak is lét vagy inkább nemlét kérdése. (...) Az irodalmi élet és a közönség formálásának eszköze lehetett nemcsak az államilag támogatott társulati könyvkiadás vagy a múzeumok munkája, hanem egy irodalmi és kritikai folyóirat is” – írja a fenti tanulmány.

Klebelsberg jól látta, hogy az államnak ebben a szorult helyzetben erősen bele kell avatkoznia a magyar irodalmi életbe és a kulturális szervezésbe. Csak akkor lehet – mai szóval – „húzóágazat” a magyar kultúra. Zseniális „Historikusa” volt nemzetének, nem-sokára nagy idők nagy minisztere. Ahogy Ujváry Gábor írja, a *Napkelet* megszületését földéző novellájában „Tormay lényegében hitelesen adta vissza Klebelsberg 1921-es szavait, melyek lényege az állandó megújulásra való biztatás volt, és maradt is aztán egészen Klebelsberg haláláig: „Illúzió volt – idézi a „Historikust” Tormay –, (...) mikor a proletárdiktatúra bukása után sokan azt hitték, hogy lelki előkészítés nélkül a politika újjászületése előtt állunk. Csak a vak nem látja, hogy ott folytatjuk, ahol 1918-ban az összeomlásokor abbahagytuk, talán csak a színvonal lett még alacsonyabb. Csupán a nemzeti lélek megújhodása hozhatja meg a változást.”

Ismerni kell e magvas gondolatokat, mögéjük nézni, látni a háttérfolyamatokat, amelyek létszükséggé tették a *Napkelet* létrehozását. Klebelsberg és köre nem csupán megértette a magyar történelmet, és saját koruk tragédiáját, ami önmagában sem kis teljesítmény. Hanem az, hogy meg is merték tenni, amit jónak tartottak, s igazuk be is bizonyosodott a gyakorlatban, az rendkívüli. Ilyen csak Magyarország legáldásosabb pillanataiban fordul elő! Klebelsberg – Szekfű és a nagy elődök segítségével – szilárd alapokon nyugvó filozófiára építette életművét, és azt a hozzá hasonló génuszok bevonásával tökéletesítette. 1990 után a klebelsbergi életmű egy részét megismerhettük, jelentős részét homályban hagyták. Elsősorban a *Napkelet* folyóiratot, s főként létrehozásának indítékait. Pedig sokban finomítja a Trianon utáni magyar kultúrpolitikáról kialakított képet.

„Állítsanak a nemzet elé új nemes ideálokat, teremtsenek egészséges közszellemet. Ezt a munkát a politika nem végezheti el. Bár a politikus azt képzei, hogy beszédeivel, cikkeivel közvetlenül irányítja a nemzet gondolkodását” – mondja a „Historikus”. A legjobb magyar elmék erősítették meg Klebelsberget abban a helyes alapgondolatban, hogy lankadatlan segítségükkel – a magyar nyelv erejével – képesek a magyar szellem hon-visszafoglalására. Pontosan ezért akarja elhallgatni a *Napkelet* nagy vállalkozását a máig mindenfelé megbúvó „cenzor” és a félretájékoztató 1990 után is megvalósító média. Nehogy fény derüljön a száz évvel ezelőtti és a mai helyzet közötti párhuzamra! S ha manapság mégis előbukkan a nemzeti eszme, akkor gyalázzák. A szokott trükkkel kiragadnak környezetéből egy-egy szót, amit meghamisítanak. Ilyen a „kultúrfőlény”, amely már a századfordulótól annyit jelentett, hogy a magyarság kulturális vezető szerepet tölt be a Kárpát-medencében.

Klebelsberg a parlamentben világosan szökött erről: „A politikai Trianonba be(le) kellett mennünk, de a kultúrpolitikai fegyverletétel önkéntes lenne.” Ebben az értelemben pedig a kultúrfőlény-elképzelés ma is mindenben vállalható, sőt, megkockáztatom: követendő gondolat” – emeli ki már a ma kiváló történésze, Ujváry Gábor. Így folytatja: „A kultúrfőlény-elmélet nyomán születtek meg a külföldi magyar intézetek, a tehetséges magyar fiatalok külföldi posztgraduális tanulmányait – ezzel pedig az elitképzést – lehetővé tévő állami ösztöndíjak, de ennek jegyében indult a páratlan eredményeket hozó népiskola-építési program is”. S bár a fenti beszéd a parlamentben 1928-ban hangzott el, egyértelmű, hogy a leendő kultuszminiszter fejében Trianon után hamar megérlelődött a lapalapítás fontossága.

Azt is rögtön tudhatta, hogy ki lesz ennek a folyóiratnak a főszerkesztője. Az, aki így gondolkodott: „...nem arról van szó, hogy a nemzet értse meg irodalmát, hanem arról, hogy az irodalom értse meg nemzetét. Értse meg végre csak úgy, mint a politika is, mit vár, mit követel tőle a nemzet, melynek nevében ma harcba kellene szállnia egy félrevezetett ellenséges világgal, elveszett országrészeket kellene visszaszereznie, rohamra kellene mennie, csatát kellene nyernie.” E szavai is érzékeltetik, hogy miért Tormay Cécile az az író, akit legjobban démonizálnak 1945-től. Írónőnk népszerűsége 1914-től óriási volt, még nagyobb a MANSz megalapításától, 1918-tól, és egészen páratlan *Bujdosó könyve* megjelenése után. A világirodalom akkori legjelesebbjei, Gabriele d'Annunzio 1908-tól, Anatole France 1914-től a világ legnagyobb írónőjének tartotta őt. Döbbenetes, hogy még két Nobel-díjra jelölése is kevés volt ahhoz, hogy Tormay Cécile neve áttörje a baloldal emelte elhallgatás falát.

Hasonló a sorsa „a kert asszonyának”, gróf Zichy Rafaelnénak. 1921-ben 50 000 koronát adományoz arra a célra, hogy létrejöjjön a Magyar Irodalmi Társaság a *Napkelet* elindítására. A Pallavicini őrgrofik ivadéka hatalmas műveltségű és tehetségű asszony. Katolikus nőszervezetek irányítója, magas rangban vatikáni feladatokat is ellát. A Karitászt alapítója, a Vöröskereszt alelnöke, mozgalmat indít Árpád-házi Margit szentté avatása céljából. Útjában állt a kereszténység ellenségeinek, megrágalmazták, 1945 óta az egyház sem merete rehabilitálni. Pedig vétke nem volt, sőt, erősen segítette a parasztaszszonyokat. Író, műfordító, irodalmi szervező volt; olyan szellemi központokat alakított ki, ahol világnézeti különbségtől függetlenül, a legnagyobb elmék vendégeskedtek. Miként a *Napkelet* születésekor is:

„– Hívjuk össze az őrszemeket, jöjjenek hozzám, találkozzanak nálam. Ajtót nyitok magamnál.

– Az az ajtó –, felelt az Író –, a rég bezárult, egyszer volt, hol nem volt, magyar irodalmi szalon ajtaja lesz...

– És ne révedezzünk, hanem tegyünk –, folytatta a kert asszonya. – Igaz, hogy csak négyen vagyunk, de itt vagyunk, és ki tudja, hányan vannak még együtt négyen-négyen, akiről nem tudunk, akik nem tudnak rólunk, és mégis ugyanazt akarják, amit mi. Hívjuk össze őket, a szétszórtakat, a magányosokat, az igazakat, a fiatalokat, azokat, akiknek nincs hol megszólalniok.

– És adjunk nekik hajlékuk egy folyóiratot...”

A *Napkelet* olyan szellemi őrtüzeket akart táplálni, melyek fényében elindulhat a magyar szellemi honfoglalás. Pontosabban: a régi – nagy háború előtti – hon visszafog-

lalása. Tudták, hogy a hagyományos magyar kultúra nélkül ez lehetetlen. Náluk ez nem szólam, hanem áldozatokkal teli munka, amibe késlekedés nélkül belevágtak. Miként mások a maguk helyén. Ha ők akkor nem tesznek emberfeletti erőfeszítéseket, akkor ma nincs Magyarország!

S mennyire jelképes, hogy a szellemi őrtüzekkel egy időben, valóságos őrtüzek is föllobbantak 1921 sötét éjszakáiban... Amilyen bátor, igaz magyar szívvel indultak el fiúk és férfiak, hogy fegyverrel visszaszerezzék a halálra ítélt Magyarország egy elrabolt darabját, Nyugat-Magyarországot, s benne Őrvidéket, így indult a *Napkelet* is, pusztán a kultúra fegyverével. Őrvidék lett a *Napkelet*, szellemi lobogónk. Legközelebb arról lesz szó, hogyan.

OLÁH TAMÁS

CSODA

Üstökös
 most nem ragyog
 az égen, a lét minden
 villanása szégyen, arany, ezüst,
 vörös üveggömbök, torz világunkat
 tükrözik, mint kicsinyített földgömbök,
 remény és cél mind elillan, csak a hazug fény csillan.
 Jézus születését ki várja még, műanyag jászolban fekszik rég.
 Szeretet régen elenyészett, nincs ki énekeljen,
 ha megszólal a csengő, a megvakult éjben.
 Az Ég már nem mutat utat, a végtelen csak üres burkolat.
 Kapualjba hajléktalan húzódik szenteste,
 árnyékot se vet sovány teste.
 Ő az egyetlen, aki meglátja a csodát:
 angyal készül
 leszállni
 a körúti
 háztetőkön

BÜKI ATTILA

TÁJ A SZIGETKÖZBEN

Nagy Gáspár emlékének

befejeződött
és csend lett
a macska
kifutott a kertből
a csitke
csak a csitke piroslott
a tető alján
az esőcsatorna
szürkén pislogott
a magasló túlomb alatt

befejeződött
és úszott a csönd
a Dunának
kicsike hullámon
Isten hajójának
és álltak az angyalok
csak az angyalok
fehér fűzfakosárban
mindenki más
sehol a világban

a táj
mintha behorpadt volna
az eljövő
karácsony előtt
és égett
benne szalmaszál
egyetlenegy
az eljövő jászolból
egyetlenegy
az eljövő jászolból

BENKE LÁSZLÓ

VASÁRNASZÓRÚ A BÜDÖSHEGYEN

Anikó, Izabella, Réka, Katalin. Amikor csak eszembe jutnak e csodálatos nők, megtelek szépséggel. Vasárnap volt. Régen elsüllyedt mennyország... Vendégségben voltam Erdélyben. A szeptemberi nap mindent bearanyozó fénnel sütött románra és magyarra, városokra és falvakra, völgyekre és hegyoldalakra.

Mint annyiszor, a kézdivásárhelyi panelházban aznap sem volt melegvíz. Vendéglátóm, Budapestre menekült költő barátom felesége, egész nap készülődött a kirándulásra. Sütött-főzött, hogy a szabadban élénk tegye majd a sok finomságot. Anikó aranyszőrű Skodájával a Bodoki hegyeknek vettük az irányt. A Szent Anna-tóra néző hegy déli oldaláról mentünk a Büdösre; Kézdivásárhelyről Torján át, a Torja-patak mentén, fenséges hegyek lábánál kanyarogtunk föl és följebb, végig jó utakon.

Körülnéztünk a futásfalvi Pokolvölgyben, majd gyalog folytattuk utunkat bükkösök, tölgyek, hatalmas gyertyánok árnyékában, suhogó fenyvesekben. Ösvényeken bandukoltunk, napfényes tisztásokon meg-megálltunk. Mint két fiatal csikólány, Réka és Katalin végigviháncolta az utat.

Nem viháncolt náluk jobban a kisebbik bálványosi várúr aranyhintójába fogva az ő tizenkét pejparipája sem. Izabella emlékeztetett a legendára a meredeken fölfelé kapaszkodva.

– Sok változata él Benedek Elek meséjének – mondta, és fölmutatott a Bálványos romjaira. – Hogy túltegyen öccsén Bálványos ura, amikor meglátogatta, tizenkét jobbágy lányt fogatott színarany hintójába. S aztán, mert lassan haladtak hegynek fölfelé, haragra gerjelt, és akkorát vágott ostorával a legszebbikre, Anna meztelen hátára, hogy a lánynak kicsurrant a vére.

Anna ott helyben megátkozta urát, s az átok nyomban megfogant. Összeomlott és elsüllyedt a vár, helyén pedig tó fakadt; a Szent Anna-tó. Itt van előttünk, a hegy túloldalán.

– Ebben az a legfantasztikusabb – mondta Anikó, amikor megálltunk a hegyoldalba épült kápolna előtt –, hogy a legenda lényege igaz. Valamikor földrengés rázta meg az eredetileg összetartozó hegyeket. Akkor vált el egyik hegytől a másik.

Hegyomláshoz hasonló földindulás szakított szét erdélyi családokat is. András a szekusok elől menekült Pestre Réka lányával.

– Te miért jöttél haza?

– Pesten nincsenek hegyek! – válaszolt nevetve.

Katalin az Illyés Alapítvány nagyszombati magánegyetemének hallgatója. Izabella pedig egész úton azt mondogatta, ő elmegy innen valahová, Kézdivásárhelyen nem lehet élni; előző este felolvasta egy-két szép vallomását, barátjához írt, de soha el nem küldött leveléből.

– Itt nem maradok. Torontóba megyek Lacihoz.

Izabella hideg, huzatos barakkokban dolgozott egy építkezésen, amíg kapott munkát. Álomkép neki a torontói férfi. Mit is tehetne; egyedül van, álmodozik. Elhagyta a férje, pedig húsz évig szépen éltek. Elhagyta a fia is; valahol Budapesten lakik egy munkásszállón. Alig tudnak egymásról.

Egyre följebb és följebb mentünk a fák között, a fényekkel bearanyozott hegyoldalon. Megint fölnéztem a Bálványos romjaira. Valóban, tündérek építhették. Fala két méter vastag, és húsz méter magas kő. A legenda szerint valaha aranyhíd kötötte össze a két hegycsúcsot. Az aranyhíd napfényből, holdfényből és vágyakozásokból épült.

Egyik nő ma is boldogabb szeretőt kíván, a másik meg minden éjjel és minden nappal hűségéből aranyhidat épít férjének.

– Talált magának szeretőt Budapesten – mondta Anikó, látszólag könnyedén. – Néha meglátogatnak bennünket. Gyakran csomagot is küld, telefonálni is szokott. Amikor eljönnek, ők az egyik, mi a másik szobában alszunk. Nekem nincs szeretőm, ma is a férjemet szeretem.

És mit szeret egy költő? Verset írni? Hidat építeni?

Az igazán meredek kapaszkodó csak ezután következett a vastag törzsű, hatalmasra nőtt fák között. Kifulladásig éreztünk meg a kilencven fokos szögben fölénk meredő sziklafal tágas, alagútszerű bejáratához.

Ez hát a Büdösbarlang. Egy férfi üldögélt a derékmagasságig kénsárga fal mentén elnyúló padon. Felesége a barlang előtt várta; ő már átesett a tízperces kúrán, most csak sütkérezett a napon. A bejáratnál le kellett tennem az órám és a fényképezőgépet; arany ékszerem sohasem volt.

Amint beléptem, a biztonság kedvéért úgy tettem, ahogy mondták: felkattintottam öngyújtómat, s kinyújtott kezemben lefelé vittem a lángot. Úgy derékmagasságban elaludt.

Tehát most idáig van tele gázzal a barlang, s a gázszint időnként egy keveset változik. Kicsit citeráztam, furcsán nevetgéltem is – nem lehettem gyáva a lányok előtt.

– Nem kell félni – biztatott a padon üldögélő férfi, s egy-két perc múlva valóban éreztem: a kengáz jó meleg; ágyékom tájékán különösen csiklandósan melengetett. Erősnek kell lennem, forgott a fejemben egy gondolat.

– Jó? – kérdeztettek a lányok a barlang szájánál. – Nagyon jó! – rikkantottam zavartan és álmélkodva, s elhatároztam, ha majd írok erről, egy mondattal megpróbálom ide

terelni a Büdösbarlangba egy kóstolóra a magyarokat, a világ mind a négy égtájáról. Budapestről, Torontóból és Clevelandból is. Szentendréről elküldöm Kiseditet is. Sokat dohányzik. Az ő zsibbadó, ki-kihűlő lábának jót tesz majd e gáz.

Szótlanul mentünk le a hegyről. A gyógyszállónál ismét autóba szálltunk, s aztán a völgyben, egy csapra ütött hegy borvízforrásánál megtöltöttük rengeteg üvegünket. A Torja-patak völgyében itt-ott családok táboroztak, napoztak a fűben alkonyatig. Kiválasztottuk a nekünk legjobban tetsző helyet, egy-kettőre összegyűjtöttünk annyi száraz ágat, amennyivel szép tábortűzet raktunk. Jóízűen falatoztunk, s a közelünkben levő házikóra ügyet sem vetettünk. Nem kérdeztük, ki lakhat benne, mivel világítanak, és mit esznek vacsorára. Az is csak átfutott rajtam, hogy néhány évtizede talán éppen itt élhetett a Soka voltunk remek Sánta-novella öreg embere, aki – hogy több falat jusson a családjának – egy este az ősi törvényt követve fölment a Büdösbe meghalni.

BALÁZS F. ATTILA

VIPERA

figyelsz amikor nem is nézel
 mit látnál két pénzérmével szemedben?
 amit a vak szeme lát?
 a szavak elvesztik súlyukat
 a tárgyak formájukat
 a gesztusok jelentésüket
 az ajkak csillogásukat
 a madarak hangjukat
 a versek mondanivalójukat
 csak te őrzöd
 az élethű mozgóképet
 ki én voltam valaha
 befelé nézel
 merev jóga pózban
 öledben sziszeg a vipera

TARJÁNI IMRE

MINDEN FOLYTATÓDJON

Ha most azonnal megírnám
az összes létező
verset,
ami még fellelhető a felfogható térben
(bár sokan nem tudják a versek száma is véges)
tehát ha azonnal megírhatnám
mindet
beállna a világvégi csend
ami a legőrzítőbb zaj az emberi fülnek
ezért csak figyelem a versek
vonulását
mint a bölénycsordákat az indiánok
akiket kiirtottak a bölényekkel együtt.

Félek,
hogymajd a versek is sorra kerülnek,
mert egészen biztosan
bekövetkezik a csillagfordulás
és valakinek
ismerni kell a játszó személyeket
– még a zagyvaság előttit –
mint sűgónak a végszót – és hangosan mondani,
hogy hallja az Angyal és minden folytatódjon!

*Jozsefka Antal:
Párizsi emlék I.*

MÉSZÁROS GÉZA

RIPPL-RÓNAI JÓZSEF EMLÉKEZETE

Beszéd a művész emléktáblájának koszorúzásán
a Kelenhegyi úti műteremházban*

A koszorú is korona. Amikor koszorúzunk, királyságokat restaurálunk, művészek kisebb-nagyobb szellemi királyságait örökítjük tovább. Ezeknek az alkotó képzelet és bátorság szülte birodalmaknak uralkodói arról híresek, hogy soha, semmilyen indokkal nem fosztották ki a saját népüket, de még a szomszédaikat se, mindössze megmutatták magukat, azért, hogy akár az életük árán is csak gazdagítsák őket. Itt a Műteremházban is záporoznak a számok, az évfordulók számai, mintha dolguk lenne, hogy számbevételekkel ne feledkezzünk el senkiről. Köszönet Fülöp Krisztinának, aki évről évre összegyűjti őket. Kokas Ignác 95 éve született, Dudits Andor 155 éve. Bolgár József fiatalon, 58 évesen távozott 35 éve. Éppúgy, mint Matzon Frigyes, aki szintén 35 éve halt meg, de 77 évesen. Czóbel Béla 92 évet élt, és már 45 éve nincs közöttünk; a 160 éve született Rippl-Rónai Józsefről megemlékezni több okból időszerű.

Ez a számokból kirakott gazdag szellemvilág valójában nem a szülőszobák és sírkerek birodalma, hanem az eredményes, fénylő életké. De mondandóm végén kitérek majd egy másfajta eleven számsorra is, amelyet az egyre rosszabb lelkiismerettel az egyedül istenített piac, a piacot egyistenítők erői hoznak létre.

A szellemi és a művészeti élet mozdulatait gyakran hasonlítjuk a növények életéhez; magokat teremnek és hintenek el, hajtálgyökereket eresztenek, szárba szökkennek és kivirágznak, termékenyülnek és gyümölcsöt hoznak, jót vagy rosszat, táplálót vagy mérgezőt, természetük szerint. A minta alapján a művészet termékeny televényt igényel, ahol „a haladás minden stádiumának van jogosultsága”, enélkül benne elsorvad és kihal az élet. Engem festőként a hajtálgyökerek kötnek Rippl-Rónai Józsefhez, Bernáth Aurél révén, aki nemcsak mesterem, de további hét éven át atyai pártfogóm is volt.

Köztudott, hogy maga a fiatal Bernáth Aurél Rippl-Rónai József testvére biztatására, Rippl-Rónai Ödön által inspirálva kezdett el a festészettel foglalkozni. Később Bernáth Marili, a Mester műtörténész leánya írta a legérzékenyebb könyvet – ahogy ők a Bernáth családban nevezték – „Rippliről”.

Csaknem jelképes, hogy Rippl-Rónai szinte üres műtermében látogatta meg Cézanne-t, épp akkor, mikor annak műkereskedője, végre minden képét eladta. Képek híján a festőkről kérdezi. „Gauguinról való véleményét is akartam tudni, de erről kicsinylőleg nyilatkozott: „Nem ismerem – mondta – azt az urat”, pedig ismerte. Viszont Gauguin bámuló szeretettel csüngött Cézanne művein.”

Rippl-t a Tahitiről először visszatérő, „már csaknem egészen Gauguinné vált Gauguin” fogadta műtermében, és három fametszetének nyomatával ajándékozza meg. „Ezeket most is őrzöm: budapesti műtermemben és kaposvári tanyámon igen jól érzik magukat Maillol és Vallotton fametszetei és kínai meg japán eredeti rajz-kollekcióm társaságában. Jól egészíti ki ezt a társaságot Denis, Vuillard és Bonnard néhány műve.” – írja emlékezéseiben Rippl-Rónai.

Kíváncsi lettem legjobb barátja, a skót James Pitcairn-Knowles arcára és műveire, erre a különös, dúsgazdag emberre, akivel Rippl-Rónai gyakran együtt dolgozott, akit mindenki ismert, aki bejáratos volt mindenhová, és aki nyolcvankét éves korában még egy németországi várost és annak egy összerablott műtárgyakkal teletömött kastélyát is megmentette az amerikai bombázóktól. Önarcképet vagy fényképet kerestem róla, de nem találtam. Helyettük azonban az egész európai, tehát az angol, a német és a francia nyelvű anyagban két rajzot, két remek portrét találtam róla, mindkettőt Rippl-Rónaitól. Így ma a világhálón a legendás James Pitcairn-Knowles arca mindenhol a Rippl-Rónai rajzokról néz vissza ránk!

Rippl-Rónai József: James Pitcairn Knowles (1892)

Rippl-Rónai gyógyszerész mesteroklevele birtokában festészetet tanulni Münchenbe megy, majd innen Párizsba, hogy két éven át Munkácsy Mihály segédje legyen. Itt módja nyílt egy szörnyűséges szakadékba bepillantani. Őt idézem: „Kezdetben az ember szeme előtt káprázatos minden. Elég, hogy az egészségtelen áramlat elsodorja az élő halottak közé, amint ez – azokban a kilencvenes években – nagyon lehetséges volt. Emlékszem világosan, hogy nemcsak Munkácsynak volt az a kívánsága, hogy „eladható képeket kell festeni”, hanem abban a művészi körben aszerint volt valaki taksálva, hogy mily üzleteket bonyolítanak le velük a képkereskedők.”

Balra: Rippl-Rónai József: A találkozás, jobbra pedig: Camille Pissarro (1830–1903): Bazincourt község lát képe

A később világhírré szert tett Nabis (Próféták) festőcsoport tagjait 1888-ban, alakulásukkor ismeri meg, s többször is kiállít velük. Jó száz évvel később egy francia kiadványban írják le róla: „A magyar festő sorozata gyengéd és fényes, a nabi szellem kvintesszenciáját mutatja be.”

Aristide Maillol-lal is barátja, James Pitcairn Knowles hozta össze, vele szintén közeli jó kapcsolatba került. „A világ legkedvesebb embere volt – emlékezik rá Maillol – ... nagyon jó barátok voltunk... Levelem bizonyossága lesz annak, hogy nem felejtettem el, bár ő elhagyott minket – én élőnek képzelem magamnak örökre, és látom magam előtt kedves mosolyával.

...Mikor legelőször találkoztam vele, barátom lett, és én az övé, első pillanatban oly szimpatikusak voltunk egymásnak, gyakran látogattuk egymást, és ez a barátság sohasem hidegült el, ide, Banyulsba is eljött, ahol egy évet töltött, minden nap találkoztunk, megfestette arcképemet, amelyet hazájába vitt magával, ez nagyon tetszett nekünk, és most is gyakran elolvasom azt a cikket, amelyet Nathanson írt a Revue Blanche- ba, melyben igen dicséri Öreganyjáról festett képét, mely akkor ki volt állítva a Szalonban...”

Végül ismét a számokról legyen szó, ahogy ígértem. Ezek a műtárgypiac, avagy talán a fenntartható piaci örökkévalóság számai. Tekinthetjük-e egyszerű bizonyosságnak, hogy egy magyar festő műve „a gyengéd és fényes nabi szellem kvintesszenciáját produkálja?” Miért ne tehetnénk? Ha ez így igaz, kétségünk nem lehet, hogy ez a Próféta Keletről érkezett, és működése „európai értéket” teremtett. Közünk van hozzá! Vuillard, egyik legkedvesebb francia festőm írja Rippl-Rónairól: „A dekoratív művészet iránti érdeklődése harmóniában volt azokkal az eszmékkel, melyek bennünket foglalkoztattak, és lelkes működése megható példaképünk volt.” Íme, milyen egyszerű megpillantanunk, ha a közös európai érték letisztultan itt áll előttünk!

A műtárgypiac a világpiac legerzékenyebb, legvédtelenebb és legkönnyebben manipulálható része, ahol a nagy hatalmú számok, a számbeli eredmények az árcédulákról olvashatók le.

A fent látható Rippl-Rónai képre egy öt éve, 2016-ban lezárt aukció kínálatában találtam rá. Téli utca, a jellegzetes kerítés ma is ilyen, az erősen lejtős havas járdán két járókelő – egyikük kissé bicebóca mozdulattal kapaszkodik a földbe; úgy, ahogyan száz éve Rippl-Rónai József a műterme ablakából látta. Ez a kis pasztellkép 1921-ben itt,

ebben a házban született. Címe – próféta mód – *A találkozás*. Mérete: 20,5x29 cm. Pasztellkép egy A4-es méretű papírlapon. A kép becsült értéke 4000–6000 euró. Ehhez jó, ha tudjuk, Nyugaton nem számít műtárgynak egy kép 3000 euró alatt. Árucikk lehet olcsóbb, de műtárgy soha.

Vegyük észre, hogy az előzetesen becsült értékek különbsége eleve harmincszorosa a kis Pissarro kép javára! A Rippl-Rónai kép becsült értéke: 4000–6000 euró. A Pissarro festmény becsült értéke ennek azonnal a harmincszorosa: 120 000–180 000 euró. Mindkettő „közös európai érték, vitán fölül.”

A Rippl-Rónai 4 750 euróért kelt el, a Pissarro kép 176 400 euróért. Végül azt látjuk, hogy a Pissarro kép befolyt ára a Rippl-Rónai kép árának több mint harminchétszerese lett. A mérleg magyar forintban: 1 733 750 >< 64 386 000; azaz egymillió hétszázharminchéromezer hétszázötven forint áll hatvannégymillió háromszáznyolcvanhatezer forint ellenében.

És ez csak egyetlen példa.

Fontos ismeret, hogy mindkét képet ugyanaz a nagy hatalmú kereskedőház hozta forgalomba és adta el. Profitorientált, hosszútávra tervezett piacformálás tökéletes kontrollja alatt.

Ezeket az árakat a letisztult előítéletek és a beégett nyereségvágy teremtik elő, és mindenekelőtt az a tapasztalat, hogy az erőtlének gátlástalanul kifoszthatók; és aki kifosztható, azt ebben a rendszerben kötelességszerűen ki is kell fosztani. Megtörtént mindez a magyarok egyik Nyugaton is őszintén kedvelt és sérthetetlen művészeivel, aki 160 éve született.

De mi vár akkor mindazokra, akik most élnek és élni is akarnak?

Avagy mégis Munkácsynak van igaza, amikor – saját megrendült önbecsülésében – ifjú kollégájának azt sugallja, hogy „eladható képeket kell festeni”? A piac bővületében taposva egymást, mit sem törődve azzal, hogy az embert – a finom Rippl-Rónaival szólva – „az egészségtelen áramlat elsodorhatja az élő halottak közé?”

Képes lesz-e megmenteni bennünket ettől a szakadék-piactól az egészséges nemzeti önbecsülés, önmagunk tisztelete, ahogy Rippl-Rónaival tette? Halálunkat sem bízva másra, mondjuk, ha végre a saját sorsunk teljességét is a saját kezünkbe vennénk.

** Elhangzott 2021. október 29-én, pénteken, a Kelenhegyi úti műteremházban*

VÉ SSEY EDE

BETLEHEMI CSILLAG

Sötét ma a világ
reménysugár nélkül,
gonoszok hatalma
győzelemre készül.

Messiásra várunk
hosszú idő óta,
várunk a mennyei
üdvözítő szóra.

Betlehemi csillag,
csak te vagy reményünk,
hogy a Megváltónkhoz
utat mutass nekünk.

Betlehemi csillag,
jelenj meg az égen,
szórjad izzó fényed
szerte a vidéken!

Betlehemi csillag,
jöjj el hozzánk újra,
hogy vezethess minket,
hitben megújulva!

Követünk mi akár
a világ végére,
hogy csodás titkotat
megláthassuk végre.

Betlehemi csillag
erősödő fénye
hozzon megtisztulást
mindnyájunk szívébe,

hogy győzzön az Embert
megváltó szeretet,
és látva láthassuk:
Jézus megszületett!

A. TÚRI ZSUZSA

UTÁNA A CSEND

Az ajtók bezáródnak.
Tudomásul vesszük.
Sosem tudjuk meg,
mi van mögöttük, mi lett volna,
ha sikerül kinyitni őket.

Az ablakok is bezárulnak.
Elfogadjuk.
Látjuk rajtuk keresztül
az elérhetetlent.
Emelt fővel megyünk tovább,
a kivilágított folyosón.

Átlátjuk. Legalábbis azt hisszük.
Egyre kevesebb az ajtó, meg az ablak is.
Megértjük. Folyton csak
belenyugszunk valamibe,
miközben egyre távolabb kerül,
ami már majdnem a miénk lett.

Aztán már csak a pillák függönye.

Vérpiros bársony.
Összezárt képzetek.
Elképzelt világok illata.
Életlen gondolatok felszívódása.
Csigaházak keresztmetszete,
kagylók tompa zúgása.

Utána a csend.

BÁNKI ÉVA

ANYU, APU

Anyukám mintha kicsit szégyellné a nevét. A barátai hívják Gittának, Margónak, Manókának, Tündének, Tücsinek. De van-e igazi neve? Azon túl, persze, hogy anyuka. Néha az az érzésem, ha valaki Katinak szólítaná, akkor is kitárt karokkal sietne az illető üdvözlésére.

Anyukám elbűvölő, sziporkázó, imádni való, akárhova megy, jókedvet és nevetést hagy maga után. Ami azt illeti, mi már végig kacagtuk egész Budapestet, minden teret, minden körutat, minden utcácskát. Az összes kerületben laktunk már: kéta-blakos családi házban, ötemeletes bércaszárnyában, egy négylakásos társasházban, ahol egy hóbor-tos gipszoroszlán majdnem a fejünkre esett. Éltünk lakótelepen, téliesített faházban, alagsorban, menő penthouses-ban, ahonnan a Nyugati pályaudvar homlokzatát bámulhattuk egész éjszaka. Nem tudom, anyukám mivel és hogyan fizet: lehet, hogy csak egy kis nevetéssel.

Végül is mindegy. Az a fő, hogy szeretem.

Anyukám színháznál, lapnál, alapítványnál dolgozik – vagy egyik helyen sem, vagy egyszerre mindegyiken. Állandóan elfoglalt, hol angolul, hol magyarul, hol franciául beszél telefonjába. Nevetgél, intéz, megnyugtat, fenyeget – próbálja „megoldani a problémákat”, „elejét venni a hisztinek”, „rendezni a dolgokat”. Nem tudom, hogy őt ezek a problémások Gittának, Manónak vagy Tücsinek hívják-e – sokszor azt hiszem, anyukám maga sem tudja, hogy kikkel-mikkel beszél. Akár szellemek is hívogathatnák esténként.

Ugye, engem azért szeretsz?, kérdezem. És engem soha nem veszítesz el?

Ilyenkor anyukám felfújja az arcát. Magához húz és erősen megcibálja a hajam. Hogy kérdezhetek ilyen szörnyűségeket?

Mi mindig intézünk, mindig költözünk. Mindig van valami közös ügyünk: színészek, színésznők, üldözöttek, áldozatok. Anyukám szerint mi csak élvezzük a nagyvárost, jövünk-megyünk, ismerkedünk, egész évben nyaralunk. Én nem így szeretnék nyaralni: hanem két-három hétig nyugodtan ücsörögni, megszokni a dolgokat, sehová sem moz-

dulni. Sokszor alig tudok ellenállni a vágynak, hogy felírjam a nevemet a csuklómra, hogy soha ne veszítsem el, vagy ne kelljen attól félnem, hogy elfelejtem.

Büszke lehetsz anyukádra, mondják mindenhol.

És én büszke is vagyok. Mert anyukám tényleg elbűvölő, sziporkázó, imádni való. No, de éjszakánként majd elemészt a félelem, hogy ő vajon elégedett-e velem. Hogy nem cserélne-e le szívesen egy másik kislányra: egy sziporkázóbbra, egy elbűvölőbbre, aki nem kérdezetni folyton, ugye, nem veszítesz el? Ugye, szeretsz? Ugye, ugye, ugye...? Azok a legfontosabb kérdések, amiket nem is tudok befejezni.

Elveszíteni anyukám még nem veszített el, de mikor Svédországba ment, két hónapot töltöttem egyedül Kiskunhalason.

Nagymamám szerint, én nagyon kicsi koromban már jártam náluk, de – ha ez igaz – azóta elveszítettem az emlékeimet. Most nehéz volt megszokni, hogy a reggelek olyan korán kezdődnek, hogy az esték hamar befejeződnek, ahogy nehéz volt elviselni a nagyszüleim szekrényéből áradó láthatatlan gomolygást, ezt az áporodott, furcsa öregségszagot. Mintha hatalmas termetű nagymamám a zacskókban vagy cipősdobozokban összezsúrt állatokat vagy szárított pókokat rejtegetne.

Szivacsos-szürke volt az ég, mikor felkeltünk, és a napkorong még el sem érte a szemközti jegenyét, mikor aludni küldtek. Mert aki eleget alszik, az nem lesz ideges. Aki sokat pihen, mondogatták, az nem fél ennyire. Három kutya élt Kiskunhalason a nagyszüleimmel, Néró, Farkas, Karolina, nyugodt, lomha, öreg állatok – én tényleg szívből irigyeltem őket. Szívesen ottmaradtam volna velük negyediknek, és egy életen át keltem volna a nagymamával a szivacsos-szürke reggeleken, és csendesesen elaludtam volna, mihelyt elkezdődik az első időjárás-jelentés a tévében. De nem lehetett, hiszen csak vendég voltam, pesti kislány: a nagymamám örökké izgult, hogy nem unatkozom-e.

– Miért nem mész, kicsikém, játszani a kertbe?

A kert túl nagy volt, túl szabálytalan, nem éreztem jól magam benne. Még csak ki se kellett volna lépnem a kapun, csak fel-alá sétálgatni a bokrok közt, hogy végérvényesen elvesszek.

A nagyszüleim és a kutyák után legjobban a tévés sorozatokat szerettem. És különösen azt, amit nagypapa annyira gagyinak tartott, az örökös szájbarágásokat és az ismétléseket. Mit tegyen Eufemia Alves, hogy soha többé ne találkozzon a bácsikájával... De Aurelio nem ismer könyörületet... Rögtön ebéd után befészkeltek magunkat a fotelokba – ez a döglött szag már nem is zavart annyira –, és izgultunk, hogy megbocsát-e Aurelio bácsi, hogy szegény Claudia, Silvia, Romana, Pilar Augusta találkozik-e régen elveszett testvérekkel.

Csodálatos volt ez a nyár, az idő annyira lelassult, hogy én is jól éreztem magam benne.

De nagymama sokat aggódott miattam: hogy nem telefonálok senkinek, hogy nincsenek barátaim, hogy nem járok el a szomszédok gyerekeivel biciklizni, rollerezni, hogy nem rohangászok, hogy nem építek semmit, hanem csak kuksolok a tévé előtt a porszagú, csúnya fotelekben. Jaj, nagyon ideges szegényke, senkivel sem beszélget, pedig mehetne játszani a többi gyerekekkel, itt a strand, a kert, a játszótér. Mi kéne szegénykének?

Jól hallottam, hogy anyukám felháborodottan magyarázza, hogy azért vagyok ennyire félős, mert a Pasaréten majdnem a fejemre esett egy gipszoroszlán. Erre a mama

felháborodottan kikérte magának, hogy a kertben bármi a fejemre eshetne, egy vadállat, egy szobor, egy akármicsoda... és olyan hangosan kiabáltak, hogy befogtam a fülem, és próbáltam láthatatlan maradni a fotelben.

De anyukám engem is odarendelt. Remegő hangon elnézést kért, hogy nem tud azonnal kiszabadítani, és sajnálkozott, hogy olyan kibírhatatlanul, hogy olyan rettenetesen unatkozom. Hogy nem tud mit csinálni. Hogy minden annyira szörnyű, szörnyű, szörnyű.

– Csak légy türelemmel, manókám, most már hamar itt lesz a szeptember.

Az aureliós sorozatok, a jegenyék, a fotelok mellett legjobban a nagymama fényképeit szerettem. Szegény úgy őrizgette őket, mint mások a szárított gyümölcsöket. És talán ezek a régimódi, sárgás fényképek árasztották azt a szekrényekből áradó, fura izzadság- vagy inkább állatszagot, ami az első nap annyira émelyített. Mintha éjszakánként ezek a képek lélegeztek volna a nagyszüleim helyett. Nagymama minden fénykép hátuljára felírta: Andriska, Tónika, Erzsike udvarlója, szegény Zsuzsi néni, szegény Kálmánka. Kezdetben nem is hittem el teljesen, hogy ezek a szegények valódi emberek, nem carmenek, nem aureliók, egy sorozat szereplői.

De ki a szegény? Akinek egy jegenyefája sincs? Aki meghalt, és elvesztette a nevét? Aki senkinek sem hiányzik? Akire már a nagymama és a nagypapa sem emlékszik?

– Pedig ezek a te rokonaid – mondta nagymama. – Hát még szegény apukádat sem ismered fel?

Sanyikám 1986-ban. Sanyika 1993-ban. Sanyi a diplomaosztóján. Végül szegény Sanyi utolsó fényképe: egy szögletes arcú, szőke fiatalember egy kisbabával, aki nagymama szerint én vagyok.

– Na, nézd csak! Ő a te édesapád! Hogy-hogy nem ismered fel?

– No, de én itt vagyok, ez a szegény Sanyi meg ott!

Nagymama megrázkódott: – Hát anyukád tényleg nem beszélt róla?

Nem mertem se azt mondani, hogy igen. És nem mertem azt mondani, hogy nem. Az én anyukámnak, meglehet, ez a szegény világ, ez a sok Márti, Zsuzsi, Kati talán idegebb, mint az Anastasiák az argentin filmekben. Vagy a „problémások”, akik éjjel-nappal hívogatók telefonon.

– Anyukám nagyon hadar – mondtam szégyenlősen.

Se fényképeket nem nézegettünk, se apukámról nem beszélgettünk többet. Nagymama valahogy kiszáradt és megkeményedett, mint egy darab sütemény, amiről megfeledeztek, nagypapa pedig már nem ajánlotta fel, hogy „csapunk egy jó murit”, elutazunk Szegedre. Csak szó nélkül bámultuk a sorozatokat, és nagymamának már az is mindegy volt, hogy mikor fekszem le. Vagy hogy mennyit „idegeskedem”.

Anyukám a nyár utolsó vasárnapján egy nagy kocsiával jött értem. A jegenyék esténként már átszúrták a napkorongot, és a levegő is hűvösebb lett. Minden elromlott. Talán mert akkora hibát követtem el. Most gyűlöltem a kutyákat, akik nyugodtan egymás hegyén-hátán heverésztek.

– Aztán nagyon várunk ám az őszi szünetben – mondta a küszöbön a nagypapa, és felborzolta a hajam. De most sem mondta, hogy „csapunk egy murit”, és elutazunk Szegedre.

És tudtam, hogy nem is várnak már igazán: azt a másikat, a szegény Sanyit szeretnék, akiről nagymama nem volt hajlandó elmondani, hogy hova lett. Pedig az Aureliók életében minden megoldódik, ők mindenkit megtalálnak, akiket keresnek.

– Betokosodott, sértődött emberek – mondta anyám dohogva, miközben a napkorong legurult az égről, és mi a megbocsáthatatlan sötétben száguldottunk haza.

Hogy még szörnyűbb legyen, Pest előtt belefutottunk egy záporba. Ssss-psss, ssss-psss, az ablaktörők helyettem törülgették a szemüket. – Szegény Kálmán bácsi, szegény Ica néni – kezdte anyukám – nem tudnak beletörödni abba, hogy a fiuk, a te apukád eltűnt Amerikában. Hogy hiába várják haza, semmi hír, talán egészen odaveszett vagy csak megfeledkezett róluk.

Haza, haza! De a haza most persze egészen máshol volt, mint ahol korábban sejtettem. Anyukám ezen az őszön is pártfogásába vette a lecsúszottakat és a szerencsétleneket, éjjel-nappal az ő ügyeikben intézkedett.

A harmadikat már egy másik kerületben kezdtem, anyukám új munkahelyéhez, a szállóhoz közel. A szegényeket alaposan meg kell ismerni, hiszen ők is pontosan olyan emberek, mint mi, szokta anyukám mondogatni. Csak elvesztek. Csak elvesztették a talajt a lábuk alatt. Vagy elvesztették a hozzátartozóikat. Vagy csak azt képzelik, hogy elvesztettek mindenkit. Ők a szegények.

Anyukám nemcsak nekem, hanem az új osztályfőnökömnek is a szegényekről tartott előadást, Zsuzsa néninek, aki szerint annyira szorongó és zárkózott vagyok, hogy nem a normál gyerekek között lenne a helyem.

De akkor hol lenne a helyem? Talán észre sem vettem, hogy elvesztem?

Míg anyuval barangoltam a hajléktalanszállókon, jártam a tanácskozásokra, a konferenciákra, csak a szegény Sanyira gondoltam, és persze nagymamára és nagypapára, akik gyorsan visszafogadnának, ha ezt a Sanyit, az apukámat megtalálnám nekik. Együtt mehetnének vissza Kiskunhalasra, járhatnék az ottani iskolába, hétvégenként a fotelból figyelhetném a jegenyéket, egy normális lány lennék, egy normális apukával. Akkor nagypapát Aureliónak hívnák, nagymamát Aureliának, és mindenki boldog lehetne.

– Senki sem normális – kuncogott anyukám. – Senki sem átlagos, senki sem mondhatja magáról, hogy... – de anyu nem mondta el, hogy, mit nem szabad magunkról mondani. Én sem mondtam el neki, hogy miért fürkészek minden elveszett arcot olyan kétségbeesetten.

A szeplős, a borostás, a bibircsókös ábrázatokat, a szőke, fekete, menyéthez hasonló arcú vagy szögletes állú férfiakat.

Hogy beköltözzem valaki szemébe.

Talán ez anyukámnak sem lenne ellenére. Hisz sokszor mondogatja, hogy érett, felelősségteljesen gondolkodó emberré akar nevelni engem.

Hogy neki én vagyok az első. Hogy ő mindent megtesz értem. Hogy ő soha nem adja fel. Hogy rettenetesen, szörnyűségesen, sőt borzasztóan szeret.

Egyszer egy nagy társaságban – hogy érezzem, milyen szörnyűségesen fontos vagyok – megkérdezte tőlem, hogy mit szeretnék a legjobban.

Mondtam valami ilyenkor szokásos hülyeséget: hogy utazni akarok..., hogy mennyire örülnék egy biciklinek.

Az igazat nem mondhattam meg. Hogy csak meglenni szeretek.

TORNAI XÉNIA

ADVENTI EMLÉK

Gyerekkoromban mindig hullt a hó,
és térdig jártunk künn a tünde télben.
Jutott adventkor friss kalács, dió,
s megkapaszkodtam nagypapám kezében.

Az udvarunkon vállig ért a fal,
mit hajnalonként nagy hóból emelt fel.
A napsütésben szikrázott a hall,
és áldott volt ott minden téli reggel.

A nagyszobában, régi zongorán
sok csipke s kristály fényes búv körében
a téli reggel megjelent korán
meleg kakaóm párafellegében.

S amíg pillámon ébredés után
szétdörzsöltem az álom édes mézét,
felülve lestem nagypapát sután,
mint rakja meg a kályha éhes méhét.

A napsugártól fénylő délelőtt
mégis korán fordult sötétedésnek.
Ebédre mindig volt mézes, befőtt...
S még hittem karácsony ígézetének.

A lusta, hosszú délután aludt,
és álmos esték almaillatában
parányi testem nagypapába bútt,
s elszundítottam karja hajlatában.

Habár az élet elszaladt velem,
bús, téli esték szürke ég-homályán
gyerekkor hópelyhét itt benn megtelelem...
S szívem visszadobban így karácsony táján.

MADÁR JÁNOS

DÖBRENTAI KORNÉL

SZÜLETÉSNAPI KÖSZÖNTÉSE

Döbrentei Kornél hetvenöt éves. A tények nagyon makacsok, mégis jó érzéssel veszi tudomásul a pályatárs a visszavonhatatlanság törvényeit. Hiszen itt él közöttünk a költő, az ember, akinek minden szavára, mozdulatára oda kell figyelni. Ha verset és esszét ír, véleményt mond a világról egy interjúban vagy a televízió képernyőjén, mindig valami megismételhetetlen igazság elé állít bennünket: szembesít, leleplez, és folyton kitörli szemünkből a vakság fekete foltjait.

Lát és láttat. Minden verssorából, minden megszólalásából valami ősi igazmondás sugárzik. Ha kell, megemeli a hangját is, a tekintetét is, mert csak az igaz szó érvényességével lehet képviselni szent ügyeket: „Itt a küszöb is egy az ima magasával. / A messzeségnek vízfesték a vére.” (*Otthon*); „Megalvadt kokárdával a szívemen” (*Tavaszpillér*); „Anyám, etesd meg szívemet” (*Gólyalábon*); „Csutkává zabált szájharmonikán tengetem / tejbén foganatosított gyermekkorom” (*Naplövő*); „S amint gyöngéden kiejted belőlem az Isten súlyát / érzem, szemeimen át nagy cseppekben menetel az ég.” (*Reggeli sörök*); „Uram, elkötöm sorsomat, / egy végső nyargalást adj nekem” (*Egy szőlősgazdára*).

Ezek a versrészletek is azt igazolják, hogy Döbrentei Kornél rendkívül érzékeny a teremtett világ legfontosabb mozzanataira: szüleinek, nagyszüleinek, a felnevelő tájnak és hazának mindent meghatározó törvényszerűségeire. Az egyik legszebb példa – s talán a költő eddigi műveinek is egyik kiemelkedő darabja az alábbi, 1991-ben írt verse:

FÉLIG-LÉT

A hatvanéves Csoóri Sándornak, szeretettel

Bámész népnek megtérül a panoráma?

Csupán mert szeme bambasága ma teltebb,
mint lesöpört, szálkánként-üres padlás, hol
ávóscsizmák eldübörögtén a csöndet
a merengő pók bekebelezte, s nem oly
otrombán kifosztott, mint tanktaposta
tizenévesek kitárt tenyerében a
jóvátehetetlen jövő? Miféle táj
ez, ahol derekuk-nincs erdők lihegnek
asztmás, szomorú nekibuzdulással, s csak
a szuterén-távlatba visszagörbedő
gyökérvész dekadens mutatványa az
egyetlen érvényes lét-modell itt, csak a
lombok ádáz éghez tapadása? – közből
a törzsek hasábbba rendezett hiánya
vertikálisan, s nincsenek levelek se,
humusszá ellengő hullásuk emléke
kísért a fojtó, keserű avartűzben:
bekormozott remények, vajon rajtuk át
kevésbé bántó a napfogyatkozás?

A helyrehozhatatlan múlt, a fagyba-hőkölt
vágta bús irama az Apokalipszis
ki tudja hanyadfű lován, magyar szabvány
szerint: jégzabolázta, megnyúzott gebén
baka-ország kuporg s helyben ügetve téli
álomba ugrat, hol nincs ébredés-veszély,
és a bakanccsal a lábfej is kiszakad –:
korrekt Mikulás-ajándék újdonság
típegőknek (mi lábujjhegyen osontuk
át az életünket) és fölötte varnyú:
dögbíró-begyű, komfortba-seggült vihar-
madár, csasztuska-rikáccsal jósol jövőt,
mely partizánkezelt hullá rég, rajta elmésen
vágott sztálin-zsebek: mind friss szeméremajkú
persely, hova bebátrult kézzel obulust
csúsztat a nemzet, kényes siedelemmel,
mert bűz van, a szavatossági idő lejárt.

S a jegyre osztott délibábian stilizált éh:
sült galamb lebeg, csőrében hevesen
zöldell a gally, hát bárkázódjék fel
e félig-létben, aki önerejéből a
megváltást egészen kicsikarta, itt, hol
a szívdobogás is csalétkes akusztika,
a az ekhóval az országos önismeret
elfogyott, azt megilleti ama Tihany
felől égbe-merített kapitányi sapka,
amely egyként lehet Dózsa-korona, vagy
Európa-tág, Apollinaire-i fejpánt.

Ez a harminc évvel ezelőtt írt vers – az én megítélésem szerint – Döbrentei Kornél költészetének egy olyan páratlan darabja, amely hordozza a költő minden alkotói erényét. Mindenek előtt azt a nyelvezetet, ami lehetőséget ad a világ egészének kimondására. Az egyetemesség, az emberiségért érzett felelősség kultúrköreinek bugyrai – mind-mind begyógyíthatatlan sebhelyei a magyar történelemnek – Trianon, 1956, az orosz tankok dübörgése, az ávós kegyetlenség, a lesöpört padlások rettenetes szegénysége és megalázottsága, a kommunizmus megbocsáthatatlan bűnei... És hosszan sorolhatnánk azokat a szörnyűségeket, amelyeket megidéznak Döbrentei Kornél itt olvasható verssorai.

„A helyrehozhatatlan múlt” – ahogyan nevezi, megjelöli a sorsunkat alakító történelmet. Kevés versszövegünk van, amely ilyen pontosan és félreérthetetlenül fogalmazza meg a magyar átok minden rettenetét. Az egyértelműségének mégis valamiféle – különös – eszközrendszerét valósítja meg. Nyelvi, stilisztikai szaggatottsága, látomásos vadsága és érzékletessége a döbbenet asszociációs erőtereit mutatja föl. Az olvasó nem tudja kivonni önmagát az apokalipszis „fagyba-hőkölt” állapotának érzéséből, értelmezéséből. Ez a kép csak növekszik, látomássá teljesedik a következő sorokkal: „jégzabálta, megnyúzott gebén / baka-ország kuporg s helyben ügetve téli / álomba ugrat”.

A háborúnak, a harctéri áldozat-részecskéknek micsoda drámaiságát ötvözi itt Döbrentei Kornél, hiszen a „minden egész eltörött” létállapotát vetíti rá az emberi létezésre. Miféle egyetemességről beszél mégis, amikor a születés–halál kibékíthetetlen ellentéteit mondja ki folyton? Az „ember az embertelenségben” reményéről, a nagy egész legvégső lelki állapotáról! Nehéz volna kitapintani, pontosan érzékelti Döbrentei Kornél költészetének – így e vers kozmikus világának – jelentésrétegeit, hiszen olyan áttételek, egyedi nyelvteremtő mozzanatok érezik be gondolatait, amelyek senkinél nem tapasztalhatók. Sem elődeinél, sem kortársainál nem mutathatók ki a szürrealista látomásoknak olyan vad és nyers, hús-szagú szimbólumai, mint nála. Kegyetlen őszinteséggel – sokszor a metaforákat is katonaköpennyel leterítve – térdepel a költészet oltára előtt. Alakja, minden szava iránytű...

Verseskötetei – *A skorpió jegyében; Szökőév; Naplövő; Elmaradt vezeklés; Ajánlások könyve; A harapófógó öblében* –, valamint a *Júdás mint erkölcsi etalon* és *Az igazság merész áhítása* című esszékötetek méltán tekinthetők jelen irodalmunk meghatározó műveinek.

Isten éltesse a 75 éves Döbrentei Kornélt!

TURBÓK ATTILA

AMIKOR A SZEMEMBE NÉZETT

Egy háromperhármas rejtőzködőre

Amikor a szemembe nézett,
nem tudhattam, mire készül,
miféle oszlopcsarnokból lép elő
másod-harmadmagával.
Hittem,
őrzi az ég
tükörcserepét
titkos mellényzsebében.

Bolyongtunk az éjszakában,
párlatbarlang volt a menedékünk,
tengerprés nyomta mellkasunkat,
én nem tudtam,
a periszkópja fenn van,
porlasztott permet vegyképletét
elemzi a lágy hullámverésben,
máskor szelíd csigakocsány a zöldben,
rögzít védtelen fűszálmosolyt.
harmatfriss, óvatlan hebegést.

Csoda-e,
ha rátör manapság
reszketés, fojtó pánikbetegség,
síkköszörű jajongja az élek
sötét forgácsrúcskei, holott
áldott nap süt a békés Duna-parton,
lányok szoknyája lebbent tova
szaharai vörös vihart és élni jó –
szemedbe néznék,
valahai kétarcú barátom,
hoz-e nyugalmat ritka éjeid kegyelme,
lehunytt szemhéjad mögött, ha
csönddé csitul
gyötrött barátaid
gyanútlan, önfeledt,
egykori
vad dorbézolása.

FÁBIÁN FRANCISKA

ÚJ HIT

A vízió a legfőbb vallás manapság
a képernyőnek számtalan papja van
kik folyton folyvást
és nem csak vasárnap
misét tartanak.
A hívőknek kell
az útmutatás
és az útvonattervező
és nem baj, ha blőd,
ha unalmas,
vagy ha butaság
mind ez csak egy áldozati rítus,
ajándék
a nagy vízió isten előtt.

Nincs miért lázadni
tényként
élnek benne
és létét
bizonyítják,
könyörögnek hozzá,
mint teremtmények,
és az imák
csodás módon
meghallgatásra találhatnak,
mert ez az új hit már
gondolati síkon
olyan érzékeny,
hogy mindent kitalál.
Nagyon engedelmesen
függenek
tőle
mert ha dühbe gerjed
az elektromos jelben
erős csökkenés várható
és ez nem kibíráható
egyetlen hívő számára sem.

Akkor
talán még napsütés
se lesz több.

F. BODÓ IMRE

NAGYAPÁM TÖRTÉNETE

Aki hazatért a Don-kanyarból

Közeledik a nyolcvanadik évfordulója, hogy 1943. január 12-én megtörtént a magyarság egyik legnagyobb tragédiája, a II. Magyar Hadsereg megsemmisülése. Ezen írással emlékezem a soha vissza nem térőkre, hadifoglyokra és a hazatértekre, köztük anyai nagyapámra is, aki már szintén nincs közöttünk.

Galambos Imre (1913–1983) nagyapám 1931-ben vonult be tényleges katonai szolgálatra Kaposvárra, az akkori Baross kaszárnyába. Ebben az évben nősült meg és vette feleségül a szintén göllei születésű Kovács Erzsébetet (1915–1992). Leszereléskor (1933) már megszületett Anna nevű leányuk, az én édesanyám.

Parancsnoka, Ludányi Antal – akkor még talán őrnagyi rangban lehetett –, magához hívatta:

– Galambos örvezető, jöjjön be hozzám!

– Igenis, őrnagy úr! – hangzott a válasz.

Gratulálok a gyarapodáshoz, de remélem, hogy egy fiú is követi majd a leányt, mert a hazának szüksége lesz rá. Azt is jegyezze meg, hogy egy gyerek nem gyerek, kettő fönntartja és a harmadik gyerek szaporítja a nemzetet!

– Értettem, őrnagy úr! – felelte nagyapám.

Elmondása szerint nagyon becsületes magyar ember volt a parancsnoka, szerette és tisztelte. Leszerelése után csendben és nyugalomban élt a család, szépen gazdálkodtak, egészen 1938-ig.

Ekkor történt az első mozgósítás Somogyban is, így nagyapám ismét beköltözött a kaposvári kaszárnyába. A magyar királyi honvédség csapatai elsőként bevonultak a Felvidékre. Nagyapám Kassán is megfordult. Egy év múlva 1940-ben Erdély is visszatért. Kolozsváron is végigmasíroztak bajtársaival együtt. Mint azt tudjuk a történelmi tanulmányainkból, a Délvidéket is visszafoglalták, 1941-ben. Az ún. bécsi döntések értelmében Magyarország visszakapta ősi jussát!

Mindhárom eseményről emlékérmeket kapott, melyek a családunk birtokában vannak, és tisztelettel őrizzük őket.

1938-tól kezdve már csak szabadságra mehetett haza. 1942-ben az orosz frontra vezényelték a kaposvári honvédeket, parancsnokukkal, vitéz Ludányi Antal ezredessel együtt.

A vagonírozás Kaposváron történt, és csak a vonatok kerülése miatt, illetve Budapesten várakoztak, így utaztak Nyíregyházáig, majd Záhony után a Szovjetunió területére léptek.

Ludányi Antal ezredes a IV. Pécsi Hadtest 6/1. sz. Kaposvári zászlóaljának parancsnoka volt, egészen 1942. októberéig. Őt Fazekas Géza őrnagy követte, aki 1943. január 14-ig volt a parancsnok. A visszavonulást már Pallay Jenő alezredes vezényelte le.

A doni áttörés bekövetkeztéig nagyapám két alkalommal is volt itthon szabadságon, mivel nős és családos volt. Elmondása szerint Ludányi ezredes csicskása volt, ami azt jelentette, hogy ő gondoskodott felszereléséről, ruházatáról, ételmezéséről stb. Ekkor már tizedesként szolgált parancsnokát, de amikor harcok voltak, ő is ott volt a többiekkel a lövészárkokban, különösen vonatkozik ez a legnagyobb ütközetre, a doni áttörésre.

Nagyanyám elmondása szerint levelek is érkeztek a frontról, de katonai dolgokat nem írhattak a honvédek.

1943. január 12–14. között volt a szovjetek megsemmisítő győzelme. Nagyapám 1942 karácsonyán szabadságát a családdal tölthette.

S visszatért a pokolba!

Sokszor kérdeztem tőle, gyermek- és ifjú koromban is, hogy mi történt ott a messze idegenben.

Néha szűkszavú volt, de volt rá esett, hogy többet is elárult. Egy biztos, nem szeretett a doni eseményekről beszélni, amit így utólag meg is értek.

Azt már tanulmányaimból tudom, hogy a magyar hadsereg nem volt még kész erre a háborúra. Ugyan 1938-ra a magyarok túllépték a trianoni előírányzatot, mint létszámban és felszerelésben is, de ez is kevésnek bizonyult. A németek is elszámították magukat, mert gyors győzelmet reméltek. A mínusz 40–42 fok hidegről már nem is kell beszélni, mert talán ez pecsételte meg a magyar és a német haderő sorsát is. Az is köz tudott, hogy 1941-től a magyar haderő megszálló feladatokat látott el, és a felső vezetés abban bízott, hogy ez a feladat továbbra is megmarad.

Jány Gusztáv vezérezredes meg is írta, hogy mire lenne szüksége a kinti haderőnek. Többek között azt is kérte, hogy a 40 év felettieket cseréljék le fiatalabbakra. Sajnos, a kérések nem kerültek meghallgatásra sem miniszteri, sem kormányzói szinten.

70 évvel ezelőtt, 1943. január 12-én a szovjet csapatok megsemmisítő vereséget mértek a magyar hadfőállások ellen. Nagyapám elmondása szerint 3 napon át támadták őket.

Ahogy mondta:

– Fiam az volt maga a pokol! A legnagyobb ellenségemnek sem kívánom azokat a napokat, meg a visszavonulás heteit sem. Megsemmisült minden! Az a kevés élelem is elfogyott, amink volt. Felszerelésünk nagy részét is hátrahagyva menekültünk a hatalmas túlerő elől.

Nagyon sokan megfagytak, vagy fogságba estek.

– Mit ettek, hol melegedtek? – kérdeztem.

– Hát az elején sehol nem tudtunk tüzet rakni, meg enni sem, mert menni és menni kellett az ellenség elől. A biztos az volt, hogy ne álljunk meg, mert sokan így maradtak el. Ők azután vagy megfagytak, vagy hadifogságba estek.

Később tüzet raktunk és melegedtünk. Enni meg azt ettük, amit a kertekben találunk, fagyott káposztát, sárgarépát, petrezselymet, bimbóskelt, esetleg burgonyát, vagy a döglött lovak combjából vágunk egy-egy darabot, és azt sütöttük meg. Voltak olyan ukrán családok is, akik a szegénységük ellenére adtak enni és innivalót. Jómagam is melegedtem ilyen jóra való családoknál.

– A Puska Laci sógorral találkozott-e? Mert a Borcsa nénemtől hallottam, hogy ő is túlélte a borzalmakat. Egyébként Puska Sándornak hívták, de mivel több Puska nevű család is élt a faluban, ez a Laci név ún. megkülönböztetőként volt használatos.

– Igen, a harcokban megmenekült, de a visszavonulásnál lemaradt. Hiába mondtam neki, amikor utoljára láttam, hogy – sógor, ne ülj le, gyere velem. Rádásul egy vasúti tartálykocsiban találtak valamennyi rumot. Hát, mondanom sem kell, voltak akik, éhesen, szomjasan és kimerülve, fáradtan nekiestek és ittak belőle. Nagy volt a kísértés, mert én is megittam volna.

A lényeg az fiam, hogy nem jött velünk a sógor, hiába könyörögtem neki. Akkor láttam utoljára. Valószínű, hogy megfagyott, vagy talán fogságba került, de egy biztos, haza soha nem jött. Olyan pletykák is voltak, hogy ott maradt egy ukrán családnál.

Borcsa nénemtől és nagyapámtól is hallottam, hogy eltűntnek nyilvánították.

Amit még tudok nagyapámról, még a front borzalmainál megfogadta a Teremtőnek azt, hogyha élve kijut ebből a pokolból, akkor többé pénteken nem fogyaszt húst. Igen, ahogy mondta:

– Mindennap imádkoztam reggel és este is, mert mindig is hittem Istenben és az ő gondviselésében.

Visszaemlékezve, ezt a fogadalmat mindig betartotta, legyen az a pénteki nap augusztus 20-án, karácsony napján, vagy éppen újévkor stb.

Nagyanyám többször is mondta neki:

– Imre! Jobban tetted volna, ha azt fogadtad volna meg, hogy pénteken nem iszol meg a bort.

Erre ő azt felelte:

– Őrsike (így becézte nagyanyámat), olyant nem fogadhattam meg, amit nem tudok betartani!

Imre nagyapám köztudottan nem vetette meg a vörös bort. Szeretett kártyázni is. Így ultizás közben barátaival együtt iszogattak is.

Tehát az én papám, a Teremtőnek köszönhetően, megszabadult a pokoltól, ahogy ő nevezte a doni katasztrófát.

Végül is, Nyíregyházán gyűjtötték össze a visszavonulókat, majd Budapest, aztán Székesfehérvár volt a tartózkodási helyük. De fegyverzetük nem volt. Azután Kaposvár következett volna, de nagyapám és több somogyi bajtársa a szökést választotta. Megelégtették a háborút. Azt is tőle tudom, hogy minden állomáson, ahol megálltak, tűntek el katonák, mert sokuknak elege volt a háborúból.

– Én ekkor már nem bíztam sem az oroszokban, sem a németekben, de a felmorzsolódott magyar királyi haderőben sem. Úgy gondoltuk néhányan, hogy lelépünk. Annál

is inkább, mert az ismert somogyi terepen jártunk. Az sem elhanyagolható, hogy a fegyelem is laza volt, az ellátásról nem is beszélve. Így kísérgettük egymást haza, de mindig éjszaka mentünk, mert az oroszok már több településen ott voltak. Mindenhol kaptunk élelmet és némi útravalót is.

Az utolsó állomás Kazsok volt. Valószínűleg Mózs Ernő bácsiék háza. Erről nagyapám nem beszélt, de Ernő bácsit sokszor emlegette. Őt jómagam is ismerhettem, de akkor már Balatonföldváron élt, feleségével, Katica nénivel. Egy biztos, hogy nagyon jó barátok voltak.

Ernő bácsit sem kellett félteni, mert ahogy azt szokták volt mondani: „a jég hátán is megélt!”

Azt viszont már papámtól tudom, hogy Kazsok volt az utolsó állomás. Onnét éjszaka gyalog jött át Göllébe. A mi falunkban is ott voltak már az oroszok. 1944. december 4-én jött be a faluba az első orosz század, Dombóvár irányából.

Hogy is volt ez a hazatérés? – kérdeztem nagyapámat:

– A kerten át, a szűrűn keresztül jöttem be a hátsó udvarra és mentem be a pajtába. Úgy jöttem, hogy még a kutyánk sem vett észre. Az éjszakákat a pajtában töltöttem és széna között.

Élelmem volt még, mert Kazsokból úgy indítottak útnak. Akkor még elég volt pár falat is, meg nem is volt szabad sokat enni és inni sem, mert az a véget jelentette volna az ember számára. Ezt mindig meg is tartottam. Karácsony előtt egy héttel, 1944. december 18-án értem haza. Másnap estefelé Annuska lányom, aki már 11 éves volt, a Betyár kutyákkal játszott a szűrűben. Ezt én észre vettem és halkán megszólítottam:

– Kislányom, gyere ide légy szíves!

– Jaj, édesapám, maga az, de megijedtem.

– Mondd meg édesanyádnak, hogy itt vagyok a pajtában. De úgy beszélj, hogy senki más meg ne hallja. Most nem tudlak megölelni, de majd annak is eljön az ideje.

– Megmondom, édesapám – hangzott a válasz. Az oroszok beköltöztek az első szobába, így nem jöhet be a lakásba.

– Tudom, lányom, mert Kazsokban is ott voltak már.

Ezután reggel és este lánya, az én későbbi édesanyám vitte neki az ételt, egészen addig, amíg az oroszok el nem mentek a házból, illetve a faluból. Így a karácsonyt és a szilvesztert is a pajtában töltötte. Még másnap pokrócokat is vittek ki, hogy ne fázzon. Habár az itteni hideg már melegnek számított az oroszhoz képest. Sötétedés után az istállóba is bemerészkedett, ahol az állatok biztosították a megfelelő hőmérsékletet.

Úgy tudom, az oroszok januárban hagyták el a kelet-somogyi falvakat, hogy erőiket a nagybajomi ütközetre összpontosíthassák. Az ún. Margit-vonal központi hadszíntere volt Nagybjom és környéke. Végül is csak márciusban csendesedtek el a fegyverek a megyének ebben a térségében is.

Nagyapám is bemerészkedett a lakásba, és hála a Teremtőnek, többé nem zaklatták, így megúsza a nyilas uralmat és a sztálini fogolytáborokat is.

SZENTJÁNOSI CSABA

AKI...

Aki állandóan üvölt
az nem hallja a saját csendjét,
keze fészkéből,
mozdulatai madarát kiverték,
aki tüzet okád, vizet sír,
annak egy nagy temető a lelke,
ahová reményeit, vágyait
eltemette,
aki folyton üvölt, hogy hangjával,
haragjával győzzön,
annak nehéz, még a forrásból is,
hogy poharába tiszta vizet öntsön,
aki állandóan fel van háborodva,
érzékeny, mint a medúza,
annak karja a hadonászásban
hiába gyors, a szíve lusta,
pedig be lehetne váltani e sok tüskét
egy kedves sündisznónál,
mert aki önmagát legyőzi,
az már önmagának is szolgál,
de aki folyton csak csépel,
az sohasem arat,
homloka árnyaival eltakarja,
a lelkében virágzó nyarat,

megbocsátani persze lehet
ezerszer is, ha van haszna,
és egyszer bereked a fájdalom,
mindent kiüvöltő hangja,

hogy a csend, az elveszett békét,
világ-kezelével visszaadja.

BÁNFAI ZSOLT

ORIGÓ

Aphrodité eldobálja kagylóit,
ágyékában húsevő virág, a karok mohó pitonok.
Jerikó kúrthangra ébred, kiáltásunkra omlanak a kőfalak –
az özönvíz utáni nemzetségek tornyok romjain tapasztalják,
hogy göggel telt szőlamokkal az égbe törni,
bizony omlásveszéllyel jár.

A mai Jónások luxushajóra cserélik a ceteket, pedig
a jéghegyek óta tudjuk, a titános kevélység könnyen süllyed –
emlékeztetnek a felébredtek,
a végzet oka nem tenger, csak egy lék, melyen át a kishitűség,
nagyotmondás dagadt vize naponta beszivárog,
a talp megkeményszik, nyelvre tapadnak a hazugságok.

Itt, most az emlékek zálogháza épül, a felejtés világnapján nyílik,
mint a virág, mit feketés-szürke ujjaiddal a hamutartóból rajzoltál át
a szalon éttermének abroszára, szemed alá felvarrva
az álmok, ólomnehéz szarkaláb, smink és púder mit sem ér,
boldogtalan már akkor sem leszel, ha nem jut minden napodra újság,
új megváltás, friss kenyér.

A harangjáték forró ólom helyett tiszta dallamot önt a fülbe,
gyerekkorod emlékei kristályosodnak a dobhártyán,
a közelgő ár bemossa őket a víz csendjébe,
csak úszunk, öbölben a halak, a forrásvíz lehűt –
habos áramokra tapadnak az uszonyok, szívérványhártyák,
ha olvasni tudnál, felöklendeznéd a betűket egy szóba,

mikor erdő sarjad, rügy fakad a hallójárat bolyhain –
parányi őzek vonulása a hajnal deres kínpadján,
öngyújtó sercen, bakancs tapos könnyű, színes kavicsot,
világít az apró folyó –
de lehet-e zordabb a csend, mint egy születő kráter?
Látók két lélegzése között a múltó vihar?
Új origó.

BARTHA GUSZTÁV

CSILLAGIDŐ

– Jó pajtás, játszótárs lehetne. Kiskutyus, gyere ide hozzám! – Szomjan vész a hőségben. – Kiskutyus, izé, kiskutyá...

Arcokat vágnak, suddognak a hátam mögött. Sajnálkoznak? Dehogy! Gondoskodásnak nevezik a gondjukat. Súlyos teher. Estenként bele-belesajdul a derekam. Nem megroppanni! Vakarózni szabad. Hadd higgyék, nem fáj, csak viszket.

Ha valaki, vagy valami egyszer úgy isten igazából ellátná a bajukat!

A kialvatlan szem vérben áll. Editem nyers, karikára vágott krumplival gyógyít. Semmi bajom, nem néztem le a Holdat a Földre. Edit, ha egész éjjel borocskát szopogatnék, vállon veregetnél? Nem ért, ahogyan a nyakunkon élősködő István fiam se. Miért nem?

Nem ettem meszet.

– Hé, kutyuli! – szólongatta az állatot ezúttal a Gizella utcai járdaszélről az idős férfi, aki egy kicsit sem görnyedt hátú, vagy ódivatúan öltözött. Makulátlanul fehér inge, élire vasalt, fekete pantallója minőségi holmi. A hegyes orrú, divatos félcipőjét vastagon belepte a por.

Régóta úton lehet.

Menni akar, hadd menjen. István egyszer zárta kulcsra a kapukisajtot, erre az utcára nyíló ablakon át próbált kijutni a házból. Kezében a függönyvéget szorongatva, előre nyújtott lábbal ült az ablakban. A szomszédék Palikája, ha nem a szemközti ház előtt labdázik, nyakát szegi. Nem Palika, Pista bácsi nem ejtőernyőt játszott. Alig lélegzett, miután visszarángattam a szobába. Estére, mintha mi sem történt volna, ült a foteljában, megsárgult újsággal a kezében, és azt kérdezgette Pistikétől, hogy mi volt az ősrobbanás előtt.

Igen, Editkém, igazad van, Editkém, rossz hozzád az isten. A nyugdíjas bolti eladónő valóban egy taknyozó-nyáladzó, szenilis vénembert érdemelne. Az anyáskodás Edit, csak anyáskodás, nem szeretet. Ketteskén meg persze hogy ellennénk Nyíregyen, sőt a jég hátán is, ha megtanulnék észrevétlenül létezni.

Kivasaltat inget, nadrágot, hosszú percekig dohog a tükör előtt. Majd miután magára locsol fél üvegce kölnivizet, végre elindul, viszi a feje.

Mindaddig, Edit, amíg meg nem értesz, Olga barátnőd a mi kontónkra fogja falni a krémeseket a cukrászdában.

– Szeretni lehetne... – motyogja az öreg, s az arcára kiülő ajakbiggyeszítő, ráncmélyítő csaldóttóság aggastyánná véníti. De csak pillanatra, mert hirtelen útnak ered, és szapora léptei megcáfolják éltes korát. A sarkon bal kézre az Anasztázia, jobb kézre a Gertrúd utcába lehet befordulni. Pista bácsit töprengésre készítetik az utcablák.

Egy, a múlt század kezdetén regnáló polgármester kegyeskedett felruházni a kisváros iskola környéki utcácskáit a magyar királynék keresztneveivel: Gizella, Gertrúd, Beatrix... Az Erzsébetet két utca kapta kereszttségbe, a szebbiket a mai napig Sissinek becézik. A királynő nevén, sajna, a Mária és a Terézia utcácskák osztozkodtak. Mégsem lett belőle versengés, haragszomrád. Amiatt bosszankodtak az utcákban lakók, hogy a nyílegyenes és széles, Ferenc Józsefről elnevezett főutca nem maradt hűséges a névadójához. Tettek róla a soros hatalmak, hogy a városgazdák újabb és újabb névváltoztatásnak legyenek keresztstüleiv: Masaryk út, Sztálin út, Lenin útja. Legutóbb az Ivan Franko feliratot viselő utcatábla alatt tartottak névadó ünnepséget. A főútról leágazó utcácskákban élő, zömében magyar családok azonban egy fikarcnyival sem lettek boldogabbak.

Milyen nap van ma? Igaz, semmivel nem csökkenti az előre nem látható tényezők bekövetkeztének az esélyét: betegség, baleset, halál. Nem, sem a szerda, sem a csütörtök, sem a péntek. Re-reproduktálják a tegnapot.

Gyűlölködő vénemberré vált.

Ezzel a két kezemmel szögelttem fel a szarufákra a cseréptartó léceket. Kilenc élelmi-szerboltban voltam az árubeszerzője, volt pénzem dűlásig. Az építkezésen dolgozó munkások, kézből kézbe, versengve dobálták fel a cserepeket a tetőre.

A télen létrát mászott, és addig-addig matatott, vacogott szál ingben a hideg házpadon, míg le nem cipelt egy jókora, spárgával átkötött újságköteget. Azóta nem ismerni rá.

Az Élet és Tudomány nem újság, hanem magazin.

A seb körüli sejtek pontosan tudják, hogy mennyire és milyen irányba kell szaporodniuk. Honnan, Edit, honnan a fészkes fenéből tudják?!

Van, hogy lefekvés előtt kiskutyát gyászol, van, hogy kismacskát. Olyankor nem fürdik, komor képpel göböket köt a zsebkendőjére, és marok szám enné a gyógyszerreit, ha hagynám. Amúgy megszólalnom sem szabad. Reggel azzal védekezik, hogy az idegsejtjei felgerjesztett kvantum micsodában voltak.

– Még az árnyékom is izzad! – fujtat Pista bácsi, zsebkendőjével a homlokáról lecsurgó verejtéket törölgetve. H₂O, némi nátrium, klór, és milyen veszettül tudja csípni az ember szemét. Érdekes, a tenger víz nem, miért nem? Kár, hogy nem érdeklődtem a dolgok részletei iránt. Kiloholtam a lelkem, hogy elérjek a se hazámtól sehová.

Még hogy belepusztulna, ha elmennék! Ó, Olga, hogy oda ne rohanjak! Hazudott ettől nagyobbat is!

Kettő szorozva tíz a kilencedik hatványon másodperc pontosan hatvan év. Ennyi a kimért időnk Edit. A ráadás, mondd, mennyit ér?

– Nyíregyházán István találma a végzettségének megfelelő munkát, és a nyugdíjunk sem ezerháromszáz hriveny lenne.

– Egyetemi diplomát adtam a kezébe, igaz? Nem kértem, hogy taxizzon, üzemanyagra, alkatrészre költse a pénzét, igaz? Azzal, hogy összetörte a kocsiját, előbb-utóbb úgy fog járni, mint... Sajnos úgy fog, ez a szomorú igazság.

– Hogyan tudtál ennyire szívtelemné válni?

Pista bácsi némi tétoválás után az Anasztázia utcát választja.

– Akinek esze van, áttelepül Magyarországra.

– Edit, a tenyerünkbe elfér a sorsunk. Jó kedvünkben babusgathatjuk, gyászos hangulatunkban elsirathatjuk... Mi ezen nem érthető?

Pista bácsi megáll, elindul, és újra megáll, és megint elindul. Az Anasztázia utcában, távolodó fehéres-feketés pöttyé lesz a járdaszéli hársfák alatt. A fasor fáinak zömét értek kivágni. Valaha az iskola hátsó kapujáig beárnyékolták az utcát.

Eleinte tűvé tettük érte a várost. István kocsival, jómagam gyalog. Aztán kitapasztaltuk, hogy kizárólag az iskola környéki utcákban bolyong.

A múlt század első éveiben épült iskola, kétemeletnyi magasságával, messze láthatóan kiemelkedik a földszintes városrészből. Az alma matert; a tudás fellegrárát; a kommunizmus zászlóshajóját a járási tanügy felszámolásra ítélte. A masszív, klasszicista stílusban emelt épületre ráférne egy nagytatarozás, de slim-slám becsukni... Hivatalosan, megfékezhetetlen a tanulói létszám fogyása.

Mennyiségtan. Pista bácsi hol az iskolaépületre, hol az órájára sandít. Maholnap kilóra mérik a kisiskolásokat.

Pisti unokám azt állítja, szándékosan trollkodom.

– Mindenbe belepofázol!

– Tanuld a szorzótáblát, gyakorold a helyesírást, takonypóc! A számítógéped porfogó ketyere. Matematikusok kiszámolták, hogy a létező legszuperebb programnak milliárd-szor milliárd évébe kerülne, mire számba venné egy fehérjévé csavarodó közepes, száz aminosavból álló lánc minden lehetséges hajlítási és kapcsolódási lehetőségét. Huh, na, ugye! Még hogy nincs az életnek értelme! Meg hogy nincs Isten!

Hiszed, nem, naplót írogat. Fél napomba kerül, míg egy oldalt kisilabizálok. Csillagidő, vérhold, csivava, meg kutyagumit nekik... Kiknek? Az orvos szerint a naplóban nincs feljegyezve semmi abnormális, szóval beteges dolog. Istenkém, akkor minek nevezzem, amit nap mint nap művel?! Ha nem a szemetes kukába, akkor a kályhába, de előbb, mint utóbb, eltüntettem az újságait, el én!

Nem újság, hetilap.

Edit, fénysebességgel távolodunk egymástól.

A Gertrúd utcában nőtt fel, odahúz a szíve.

Pista bácsi az utcasarkon, műfogsorával elnyámnyogja a boltban vásárolt bullockskát, aprókat kortyintva, az utolsó cseppig kiissza az üvegből a limonádét, a Mária utca tud várni. Mégis futva kel át az úttesten. Piheg egy sort, aztán még egyet. Majd mindkét kezét maga elé tartva elindul, hogy az ujjain újraszámolja az utcafronti ablakokba kiragasztott hirdetéseket. Folyton változik az eladóvá tett házak száma, meg ugye, senki sem tévedhetetlen.

Rémhír.

A hatóságok, a kelet-ukrajnai háború menekültjeit a nyugdíjasok lakta, félig-meddig üresen álló családi házakba szándékoznak elszállásolni. És ha ráadásul bejelentik őket a

házsám alá, akkor fog igazán savanyodni a szőlő. Az unoka unokája sem fogja tudni pénzzé tenni a házat.

A Mária utcában hat, a Gizella utcában kilenc, az összesen... Kevés a két kéz, Pista bácsi mutatoujjával firkantja levegőbe a végösszeget, és oszt-szoroz ugyanott, hogy végezetül legyintsen.

– Nekünk, magyaroknak annyi!

– Mennyi?!

Edit kénytelen-kelletlen kifizeti a cukrászdai számlát, majd bocsánatot kér Olgától. Étlen-szomjan, vén bolond, haza kell kísérnem – az ukránul elhangzó szavak nem állnak össze kerek mondattá.

Általában, amint feltűnik az égen az esthajnalszillag, Pista bácsi szótlanul csatlakozik a Teréz utca tizenöt számtól háromházyira várakozó feleségéhez. Ezúttal azonban bőbeszédűnek bizonyul.

– A szerelem nem gondolat, van, nem lehet letagadni, csak... csak cserbenhagyni. Hogy tudjál róla, és végre megérts, úgy általában, mert nem szokás, vagyis inkább boszszankodni... Vagy nem is tudom. Majd ötven év távlatából, nehéz...

A Beatrix utca végén már fel-feltűnedeznek a Frankó úti üzletek fényreklámjai, mire Pista bácsi kiböki, hogy mennyire volt szerelmes a Teréz utca tizenöt szám alatt lakó Katicába. Olyannyira, de olyannyira, hogy amint felkelt az esthajnalszillag, hagyott csapot-papot, és meg sem állt a 15-ös számú házig.

– Az volt a mi csillagidőnk, senki másé! Igazából a Vénusz nem csillag, csak egy vacak kis bolygó. Áh, mindegy! Ami megtörtént, rég történt. Egyedül a csillagidő örök. Míg élek, számíthatok rá, lesz mire fölnéznom koraesténként. A Kati, anno, fogta magát és férjhez ment egy anyaországi bunkóhoz, hogy kedvére élhessen. Editkém, vajon hány férjet fogyasztott el azóta?

Edit nem nevet. Ura vallomása alig különbözik az előzőktől. Irénkéből Évike lett, az Évikéből Katica. Na és!

A neonfényben úszó Ivan Franko úton karonfogva és szótlanul ballagnak hazáig.

KRÁNITZ LAURA

FOJTÁSOK ÉS OLDÁSOK

Sorsom melletted nehezék,
most nem látok mást csak feketét.
A tudat menekül,
valaki hegedül,
oldja a létezés szemetét.

VARGA TIBOR

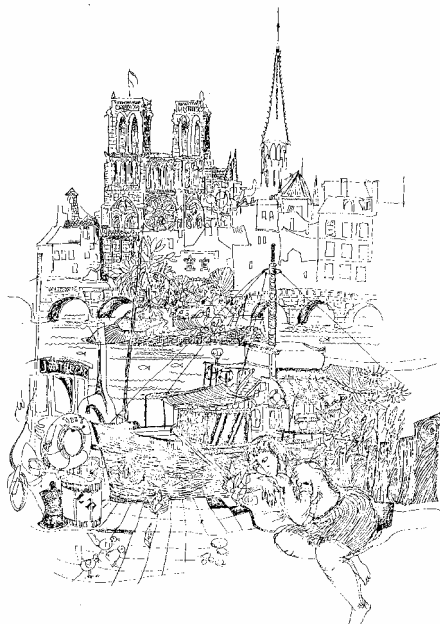
TÉL-ÉJI HÓ HULL

Hat évtized homályló távolából
parány angyalmosoly tündököl felém.
Létemnek izzó, tavaszló reggelén
bámultam báván, bensőm miként lángol.

A messzeségbe álmom, vágyam vetett,
hétrét görnyedve cipeltem az időt,
a lenge, könnyű, érett nyár-déli nők
mellől is hívtak az ifjú képzetek.

Ősz-esti szél borzolt, szürkült hajzatom,
már elaggott kutyám is menni készül,
lehetnél a vénségtől menedékül

egy újabb fénylő, tavaszló hajnalon?...
Szemsugarunkon átvillan a szikra,
s tél-éji hó hull hajlott vállainkra.

*Jozefka Antal:
Párizsi emlék II.*

BERTALAN TIVADAR

ÚJ OTTHON

Immár szemmel láthatóvá vált a nyugtalanító helyzet, hogy feleségemmel valami baj van. Eleinte kissé imbolyogva kezdett járni, bár alkoholt nem fogyaszt, később már karja csápjáival, minduntalan támasztékokat keresve, közlekedett a lakásban. Ehhez megfelelő volt a bútorok sarka, széktámlák, vagy akárcsak egy a polcról kicsit jobban kiálló könyv is. Ha a gyenge támaszték elcsúszott a keze elől, akkor az egész teste meg-rándult.

Végül egy napon elesett. Az eredmény: lábcsontottérés, mentők, kórház, műtét, fémek beépítése. Hetekig tartó aggodás, látogatások, egy újabb eleséstől való rettegés. Ami a láberősítő fémeket illeti, azzal vigasztalódtunk, hogy megvan ennek az előnye is, ugyanis ha hívni akarom a lakásban kóválygót, kéznél van a patkómágnés. Ez a közbevetésem csak rettegésem enyhítésére szolgált, ami igencsak indokolt volt, mert bekövetkezett a második elesés. Eredmény: kartörés.

Újabb műtét, újabb, hetekig tartó izgalom. Azután egy ideig vészjóslo nyugalom. Az ilyen nyugalom persze meglehetősen szorongásos. Közben alattomos, lopakodó módon, a törésektől látszólag független egyéb bajok is előjöttek. Itt fáj, ott fáj, egyre nehezebb a helyváltztatás, még a járókával is – ezt én lépegető exkavátornak neveztem –, amely mindenbe beleakadt. Aztán a legváratlanabb pillanatban a járókával együtt történt elesés.

Isteni szerencse, hogy ezúttal nem történt törés, de mentők állították talpra, és a kórházi ellenőrzés után az éjszaka kellős közepén hozták vissza. Amikor óvatosan feltettem a kérdést, hogy miért ez a megfelelő időpont, rám förmedtek:

– Mit gondolkodok én?

Újabb szorongásos hetek következtek, de szegény asszonyom önellátása, enyhén szólva, akadozott, s jómagam eleve béna voltam mindenféle háziasszonyi tevékenységet illetően, hiszen még magamat sem tudtam ellátni, és például, ha ne adj' Isten, újra elesik, nem tudom felemelni, ágyra fektetni; magam is bottal járok.

Így éldgeéltünk mi, egymásért aggódva, naivul és reménytelenül várva jobb időkre. Végül nem maradt más megoldás, mint bizonyos protekciót igénybe véve, megcélozni egy olyan intézményt, ahová az ilyen időseket befogadják és ellátják. Bár az ilyesmi nagyon sok pénzbe kerül – de mit számít ez ilyenkor –, mégis sorban állás van. Nem is tudom, hogy bírják ezt az egyszerű kisnyugdíjasok, mert amint bepillantottam a fogadó intézménybe, csupa egyszerű, szerencsétlen lakót láttam. Lehajtott fejjel, némán, koszorúban ültek a bejárat melletti, fedett előtérben.

Szegény asszonyom összeroskadva vette tudomásul új lakhelyét. Csak ült az ágya szélén, elszürkült szemmel a papucsát nézte, míg segítöm kis motyóját éjjeli- és ruhás-székényében elrámolta, s közben hiteltelen szavakkal vigasztaltuk: jobb lesz így, majd meglátod, majd megszokod, látod, nem vagy egyedül, van egy szobatársad is, gyakran jövünk majd látogatni, tv is van, frigó is, mindig megmondod, mire van szükséged... jó lesz itt... Kedvesek a nővérek, és orvos is van valahol.

Búcsúzkodtunk. Amikor lassan felemelte a fejét, és kifakult tekintettel utánam nézett – tudom, hogy ez a tekintet csak nekem szólt –, két karja mintha métereket hosszabbodott volna. Utánam nyúlt és azt rebegte:

– Vigyél haza!

Mi megnyugtatóan visszaintegettünk.

PERMAY ZSUZSA

FELNÖTTÉ TETTÉL

Néztem a nagy világra árván, mint apró gyermek valahol úttalan bolyongva, ahol nem volt cseppnyi fény sem. Sötét volt az én világom, mint egy szénfekete opál, s fénytörésként sújtott minden, mit mondtál. Világosság gyúlt, mint kanócon a láng, majd az új Hajnal égett szunnyadó kohó éhségét csitítva. S elröppent ma már a színes pillangó, a gyerekkor bábjából bújva, majd pernyévé égett. Tűzvész pusztította örök emlékké. Valami megszületett, most meztelen. S lángokká izzaszt a póre szerelem.

PÁLYATÁRSUNKRA EMLÉKEZÜNK

A. BAK PÉTER

ÖT ÉVE HALT MEG KÓSA CSABA,
A MŰK ELSŐ ELNÖKE

2016. augusztus 29-én, életének 74. évében elhunyt Kósa Csaba író, újságíró, szerkesztő, a Magyar Újságírók Közösségének elnöke. A híradások szerint augusztus 22-én rejtélyes körülmények között nyoma veszett: strandpapucsban ment el velencei otthonából, s többé nem adott életjelet magáról. A rendőrség még aznap keresni kezdte, és civilek is a különböző internetes fórumokon.

Kósa Csabát egy héttel később holtan találták meg. A rendőrség közigazgatási eljárásban vizsgálta az esetet, és az idegenkezűséget kizárta. Kósa Csaba hamvasztás utáni búcsúztatása, a Katolikus Egyház szertartása szerint, a Farkasréti temető Makovecz termében történt, 2016. szeptember 26-án. A család, a barátok, a pályatársak nevében Pomogáts Béla irodalomtörténész, Füzesi Péter újságíró és Kaiser László író, könyvkiadó búcsúztatta.

Kósa Csaba (1943–2016)

A temetést követően a Magyar Újságírók Közössége székházában közösen emlékezünk szeretett elnökünkre, Kósa Csabára.

Kósa Csaba 1943. május 9-én született Esztergomban. Szűkebb szülőházájának azonban a Vasi Hegyhátat tartotta. Esmélésének, iskoláskorának helye egy ottani kicsiny falu, Andrásfa, amelynek tanítólakásában nőtt fel. A középiskolát Budapesten végezte, a II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban érettségizett. Jogot kezdett tanulni, négy félévet végzett el a budapesti jogtudományi egyetemen, majd átiratkozott az ELTE bölcsészettudományi karára. Itt szerezte meg magyar nyelv-és irodalom szakos középiskolai tanári diplomáját.

Újságírói pályáját az *Esti Hírlap* szerkesztőségében kezdte, ahol vidékjáró riporter volt.

Itt dolgozott 1974-ig. 1974–1977 között a *Népszava* napilap munkatársa volt, majd a *Hétfői Hírek* újságírója lett. 1980-tól a *Magyar Vízgazdálkodás* című havi folyóirat olvasószerkesztőjeként dolgozott. 1985–1990 között a *Népszava* – hétvégeken megjelenő – *Szép Szó* irodalmi mellékletének prózarovatát szerkesztette. Itt ismerkedett meg a hazai és a határon túli magyar irodalom színe-javával. 1990–1993 között a *Magyar Fórum* című hetilap főszerkesztője, majd 1994-től 2000-ig a *Magyar Toll* című folyóirat főszerkesztője volt.

Az 1992. március 14-én, a nemzeti ünnep előestéjén megalakult Magyar Újságírók Közösségének (MÚK) választott elnöke volt. 1990-től részt vett az újságíró képzésben, több száz fiatalot indított el a pályán. 1996-ban főiskolai docens lett. Alapító tagja az 1985-ben új életre kelt Berzsényi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaságnak. 2007-ben megválasztották a Társaság választmányi elnökének. 2008 óta az újra indult *Somogy* című folyóirat főszerkesztője. Indulása óta heti tárcaírója a Magyar Katolikus Rádióknak.

Első irodalmi publikációi – elbeszélések – az *Életünk* című folyóiratban jelentek meg az 1960-as évek második felében. Első regényét 1979-ben adták ki. Pályafutása során több száz publikációja jelent meg folyóiratokban, antológiákban, napi és hetilapokban. Próza-, publicisztika- és esszéköteteteinek száma a harmincat is meghaladja. 2002-ben megkapta a Táncsics Mihály-díjat újságírói életművéért, 2014-ben a Magyar Kultúráért kitüntetését írói, újságírói munkásságáért.

Kósa Csaba író, újságíró, szerkesztő, a MÚK elnökét régóta ismertem. 2014. március 13-án adta át nekem – a kuratórium döntése alapján – a Petőfi Sándor Sajtószabadság díjat, és a Magyar Toll Alapítvány emléklapját. Az ünnepséget követően Kósa Csaba köszöntötte, majd dr. Kelényi István művészettörténész, főiskolai docens nyitotta meg a képműkiállítást a MÚK székházában. Ez a nap örökre emlékezetes marad számomra. Szeretettel és tisztelettel gondolok rá, különösen, amikor kézbe veszem *Apáim* című utolsó kötetét, amit a következőkkel dedikált: „A. Bak Péternek ajánlom barátsággal az én családi krónikámat: Kósa Csaba, 2014. január 23.”

Pályatársam, nyugodjál békében!

KÓSA CSABA

HEGEDÜLŐ HALAK*

Nagy gyaloglói voltak a magyar irodalomnak. Mást ne mondjunk: Petőfi Sándor vagy Móricz Zsigmond. De gyalogolt éppen eleget Csokonai Vitéz Mihály is.

E nagy gyaloglókhoz csatlakozott Takáts Gyula Somogyban, ahol száz esztendeje meglátta a napvilágot. A múlt század első harmadában a berkek, erek, csorgók, patakok hazájában még nagyokat gyalogoltak az emberek. Ha egyszer elkerülte őket a vonat. Vagy nem volt rá pénzük.

De hát emlékezem, mennyit gyalogoltunk még mi is a nagyanyámmal a Vasi Hegyháton, az ötvenes évek első felében. Szinte életformánk volt a gyaloglás: el a hat kilométerre lévő vasútállomásra, el a tizenkét kilométerre fekvő járasszékhelyre, el harminc kilométerre a rokonokhoz, Körmentre, el a szomszéd megyébe, Egerszegre, a hetivásárra.

Hogyne gyalogolt volna évtizedekkel előbb Takáts Gyula!

Gyalogolt Görögországban, Finnországban, Itáliában is – itt például Csorba Győző társaságában több mint ezerkétszáz kilométert –, de a legtöbbet, persze, a Dunántúlon gyalogolta. Nem véletlenül volt egyik legjobb barátja Tatay Sándor, a másik nagy gyalogló. Gyalogolt Takáts Gyula Somogyban, Baranyában, és ha úgy hozta a sora, akkor éppenséggel Vas megyében.

Még akkor is úgy mutatta a külseje, mintha gyalogolna, amikor már nem gyalogolt, legfeljebb felkapaszkodott a szőlejébe, a Bece-hegyre, vagy Kaposváron kísétálgatott városa temetőjébe. A szigorúan megtartott napi, ebéd utáni sziesztája után, természetesen.

A verseit, bevallom, sokáig nem ismertem. De amikor 1984-ben az új életre támadt Berzsenyi Dániel Társaság elnökének választottuk, fellapoztam a köteteit. Jó költő,

gondoltam, hiszen annak kell lennie. A *Nyugat* harmadik nemzedékének tagja, oda pedig nem tartozhat bárki.

Évek teltek el, míg Csöngén, Weöres Sándor szülőfalujában járva, vasi barátaim felemlegették, hogy két fiatalkori költőtárs is megfordult itt annak idején, az 1930-as évek elején. Jékely Zoltán Pestről érkezett, Takáts Gyula Somogyból. Érte mentek volna lovas kocsival, de ő megelőzte a vendéglátóját, a celldömölki vasútállomásról elgyalogolt a jó tizenöt-húsz kilométerre fekvő Csöngére.

Ott aztán vendégeskedett néhány napig, majd megírta a *Csőngei emlék* című versét.

Hat évtizeddel később vasi barátaim – Weöres Sándor tisztelői – kinyomatták e verset kis helyi újságukban, a *Csőngei száncsengőben*. A tőlük kapott tiszteletpéldányt ma is őrzöm. Ezt a már számárfüles, sárgult szegélyű lapot terítem most magam elé az asztalra:

A Lánka sása közt lilimok ültek,
kacsák csőre csergett vízének vánkosán,
kék gyíkok körme szólt a száraz nádtorzsán,
s mint ezüst pohárban, halak hegedültek.

Több mint jó vers. Gyönyörű. Takáts Gyula képalkotó tehetségéről, groteszk látásmódjáról, korai versei expresszív vonásairól sokat írtak.

Könnyű egyetértennem az irodalomtörténészek, a kritikusok megállapításaival. De a somogyi poéta – aki most, február negyedikén lenne éppen száz éves – az én szívembe más okból lopta be magát ezzel a versével.

Jékely Zoltán egyik leveléből tudjuk, hogy a háromtagú kis társaság a csöngei vendégség során kiballagott a Rábához, majd megtelepedett a folyóba igyekvő Lánka patak partján. Mint vásott kamaszok, békát dobáltak a vízbe, és el-elábrándozva török-búzáat sütöttek fűzfagallyon.

Aki ült már nyári patak partján, mint jómagam is annyiszor, diákkoromban, Vas megyében, ismeri ezt a képet. Sás között fejüket emelő fehér lilimok. Egy-egy vadkacsa csőre csereg a vízen. Gyíkok kékeszöld háta villan, a víz színe alatt kicsiny, fényes hátú halak kergetőznek, játszanak.

Láttam én is mindezt a Sárvíz partján, az 1950-es években, a Hegyháton. Még tiszta, bő vizű patak futott ki a berekből, halk surrogással, de míg a patakparton ültünk, a lábunk alatt a halak hegedültek volna?

Ez a finom, halkán sűrűlő hang szólalt meg bennem egyszer csak, amikor Takáts Gyula *Csőngei emlék* című versét elolvastam.

Azóta tudom, igen, a mihályfai malomfejnél öblös kristálypohár volt a Sárvíz, és hegedültek benne a cikázó kis halak. Távoli ezüsthangjuk idecsendül Budára, ahol lakom.

* Elhangzott a Magyar Katolikus Rádióban

GYENES KLÁRA

ÁVASI ŐSZUTÓ

Nyugtalanságom csendesül már
Ahogy két évszak metszéspontjában
felhasad az elképzelhetetlen távolság
És egyszer csak ott süvölt, mint metsző
igazság az avasi hegytetőn a szél
Még csak dereng a megváltoztathatatlan,
felszántja a levélparádét a játszótéren,
megöleli a jezsuiták templomtornyát,
megkocogtatja a ránk aszalódó csontjaink,
s úgy rázza ringlispílében a tarka világot,
mint szentelt vizet szokás búcsú idején

S a közelgő tél, e roppanó, nyikorgó
páncél fogva ejt a gondolatok között,
mik itt maradnak szélvédett burkában
mellkasunk langymelegének
S marad velem is mit begyűjtöttem,
mit magamra aggattam, s abból
farag fagyos csonkot belőlem, s
remélem, mire rezegve lehull az
utolsó őszi falevél a téren,
viszek valami jót magammal a télbe

ZATKALIK ANDRÁS

A KÚTVÍZ ÉS A BAKTER

Sebes patakként folytak el évtizedeim, s visszarévedve kevés olyan követ látok, mely nem mohos. Mindig éri, mossa a víz, fáradó elmém zugaiból ugyanilyen tisztán bukkannak föl emlékek. Olyan is van, amit egy másik – látszólag független – esemény vet a felszínre. Ez a történet is így fonódott eggyé a véletlen másikkal.

A pártönkény 1968-ban egy tollvonással megszüntette az Alsóörs-Káptalanfüred-Veszprém vasútvonalat, melynek gőzös-vontatta fapadosain évtizedeken át jártak dolgozók, diákok, piacozók a megyeszékhelyre. Első vasúti menetjegyemet (1960-ból) ma is ereklyeként őrzöm. Csakúgy, mint apámét, aki sok-sok utastársával együtt virágcsokorral, könnyes szemmel búcsúztatta az utolsó szerelvény masinistáit. Az idős almádiak mindmáig fájlalják a „csühöst”, gondolkodás nélkül emlékeznek, ki hol ült, kivel kártyázott, ki rakta a kihunyni készülő kályhát egy-egy lapát szénnel, s vannak vendiákok, akik a meggyespusztai emelkedőnél leugrottak, szedtek egy marék meggyet, s az utolsó kocsira még vissza is kapaszkodtak...

Lelke volt ennek a vonatnak, melyet utasai formáltak-éltettek: nemcsak mozdony és kocsik voltak, hanem a társadalmi élet olykor halkká csitított beszélgetései (mert bizony a „tégla” a kocsikban is ott volt, akár a szervezetet mélyen rágó betegség: senki sem ismerte, legfeljebb sejtette, ki jelenthetett a cigarettafüstös vagonokból).

Nemrégiben egy veszprémi séta során fölfedeztem az egyik roskadozó bakterházat. Onnan ágazott el egy szárnyvonal a valaha sok-sok téglát adó téglagyárhoz. Fölrémlett, hogy itt csak nagyon ritkán álltunk meg, de a bakter és a kutya ilyenkor kint állt, mi, gyerekek meg integettünk neki. Meg is írtam „fölfedezésem” az egyik lapban, s mit ád az élet? Jelentkezett a bakter unokája. Fényképeket is hozott, s egyiken-másikon ott volt a kutya is. Ezt a találkozást is magnóra vettem, papírra is került. Vicces, mulatozós, családját szerető emberként jellemezte az unoka a vasút őrét. Búcsúzóul rákérdeztem, mi lett a bakter későbbi sorsa. Nos, az Alsóörs és a Káptalanfüred közötti bakterházba került hasonló beosztásban...

És itt vett fordulót a történet, amihez ismét a hatvanas évekbe kell visszatérnünk.

Akkoron a szegénység mindennapos jelenség volt, a vagyoni különbségek kisebbek voltak, s nem volt idegen egymás megsegítése hóvégén.

Mi is – nagyanyám, anyám, öcsém és én – egy kis segítség reményében indultunk el Almádiból Csopakra, ahol mindig számíthattunk egy kis gyümölcsre, pár falat ételre. A párhuzamosan futó főút és vasút mentén bandukoltunk a nagy melegben, s félúton már nagyon megszomjajztunk. Épp a bakterháznál. Az öregúr ismeretlen volt számunkra, csakúgy mi is néki. Ám a gyerekeket (bennünket) látva már húzta is föl a kútból a friss, hideg vizet, s kínálta a vándoroknak. Még a vadkörtefáról is adott egy maréknyi fanyar gyümölcsöt... Csopakig aztán szépen kibírtuk.

Hatvan év után kapcsolódott össze emlék és történet, mely megrohant, békét teremtett bennem.

És ha valamikor a mozdonyfüstök fölötti éteri magasságban összetalálkozom a bakterrel, megszorítom a kezét, s lemutatok a ma már sehol sem létező útmenti bakterház enyhet adó kútjára...

ISTENES TIBOR

SZEMKÖTŐ

Villogó táblák fénylik világá
a végtelen semmin a lényeket,
percekre bontva exceles táblán
csmagolsz elhalt éveket.
Az időn túli, elfedő béke
még arcodon, selymes szemkötő,
„De látod amottan a téli világot?”
nem érintheti a kétkedő...
Véssett jelzés a lelkek húsán,
keresztet viselsz az álmokon,
párnák között felsebzett térdek,
meleget hagynak az ágyadon.
Arcodat látod lelkek útján,
grimaszaid alkotják a térerőt,
örök rezgőként alkotod újra
a fűszeres, izzó végidőt.

SZTASKÓ RICHARD

MINDENNEK ILLESZKEDNIE KELL

Ma reggel is sikerült fölébrednem. Gudrun néni már a szomszéd szobában kavargatja a teát, egy csöpp méz, semmi cukor, a Mamával pedig a szokásos dolgokról csevegnek – drágult a liszt, a tojás, a tej –, persze visszafojtott hangon, nehogy fölébresszenek. Bár arról már lekéstek. Valami madárricsaj pattintotta ki a szemeimet, Méhesék körtefáján veszhettek össze két rigó, az egész Erkel utca zengett, persze, hogy búcsút kellett intennem az alvásnak. De semmi gond. Az éjjeli szekrényről elvettem a múltkor kapott ismeretterjesztő magazint, és folytattam ott az olvasást, ahol este abbahagytam.

Egy gyógyszerkutatónak sikerült felderítenie, hogy milyen szerepe van a prosztaglandinoknak a fájdalom létrejöttében. Nem maga a hormoncsoport okozza a fájdalmat, hanem csupán növeli a fájdalomérzékenységet. Már kis koncentrációban is hosszú időn át megnöveli a fájdalomérzékenységet. A kísérletekből kiderült, hogy a megnövekedett érzékenység nemcsak a becepegtetett prosztaglandinok mennyiségétől függ, hanem az infúzió időtartamától is.

A nemibetegségek (szifilisz, gonorrhea) száma világszerte újra aggasztóan növekszik. Mindeddig nem sikerült ellenük hatásos oltóanyagokat kifejleszteni. Egy mikrobiológiai intézetben végzett legújabb kutatások felcsillantják a reményt, hogy rövidesen megszületik a szifilisz ellen hatásosan védő oltóanyag. A kísérletek során csaknem százszázalékos eredménnyel sikerült megvédeni az új oltóanyaggal kísérleti nyulakat a *Treponema pallidum* szifilisz-kórokozó virulens törzseitől. A klinikai kipróbálás előtt még további széles körű állatkísérletekre van szükség.

A hasadákos elmezavarban szenvedő betegek vérlemezkéinek enzimtartalmát elemezték kimutatták, hogy a szkizofréniás betegek vérlemezkéiben kevesebb a monoamin oxidáz enzim, mint az egészséges emberekében. A csökkenés arányos a betegség súlyosságával. Olyan ikreket is bevontak vizsgálataikba, akik közül az egyik hasadákos elmezavarban szenved, a másik testvér azonban nem, és mindkettőjük szervezetében csökkent monoamin oxidáz mennyiséget találtak, ami arra utal, hogy az enzimhiány csak a meglevő hajlamot jelzi a betegségnek és nem következménye.

Napjaink műfogsorai, műfogai gyakran az akrilátcsoporthoz műanyagokból készülnek. Polírozott felületüket normális körülmények között nem támadják meg vegyileg a szájúregben előforduló vegyületek. Azonban néhány fogkrémkészítmény, amely kloroformot is tartalmaz, a normális kezelés esetében is megtámadhatja és felérdesítheti az akrilátfelületeket.

A tundrán egy körülbelül tíz centiméter hosszúságú göteszerű teremtmény, triton száz évet töltött téli álomban. Az aranybányászok bukkantak rá jég tömbbe zárva, mintegy 12 méterrel a földfelszín alatt. Amint a jég tömb elolvadt, a triton új életre kelt – láthatóan egészségesen. Ilyen hosszú téli álmot még sohasem észleltek, ritkán élnek tovább 10-15 évnél. Egyes tudományos szakértők meglehetősen kételkedéssel fogadták a százéves, téli álom hírét, de a C14-es kormeghatározó vizsgálat megerősítette, hogy a triton százéves. Az élet többszörös meghosszabbításának lehetősége mesterséges, téli álommal, lehűtéssel nemcsak a zoológusokat foglalkoztatja, hanem a biológia más ágazatának kutatóit is.

Ha unni kezdem a cikkeket, hátra lapozok a hirdetésekhez. Ebben a számban az elektrosztatikus festékszóró nyerte el a tetszésem. Két kövér festékcsepp beszélget egymással, a bal oldali tele szájjal vigyorog, a nyelve is látszik, a másik csöndesen szemlél. A vigyorgó adja tudtunkra, hogy a szórópisztoly pillekönnyű, szinte szórakozásnak tűnik vele a munka. Egyaránt alkalmazható az egyedi és tömeggyártásban. A bevont felület esztétikus, és minőségi igényeket is kielégít. A vigyorgó csepp komolykodó hangon teszi hozzá, hogy a szórópisztoly legelőnyösebb tulajdonsága a nagy szórásteljesítmény, tehát gazdaságos. A gyár pavilonjában működés közben is meggyőződhetünk az elmondottakról. Aztán cím, telefonszám.

A magazint becsukom, és visszahelyezem az éjjeliszekrényre. Ügyelek arra, hogy a szélen ne lógjon túl. Mindennek illeszkednie kell.

Fülelek. Gudrun néni csöndben, Mama beszél. Elromlott a boiler, amennyiben Sankónak van ideje és kedve, legyen olyan kedves, és nézzon át. Gudrun néni hebeg: – Igen, majd meglátjuk... sok a... nagyon elfoglalt... meg hát... tudod, a... vérnyomása.

Elöttem persze kár titkolni az igazságot, mindenki tudja, Mama meg Sankó bácsi jóval Gudrun néni meg Papa előtt egymásnak voltak teremtvé.

A hátam most nem fáj. Kivételes alkalom. Pedig a mozdulatlanság nem tesz jót. Főleg, hogy éjjelente meg se tudok fordulni, köszönhetően szerzett fogyatéksamnak: több emeletnyit zuhantam a szénapadlásról, a Papa még élt akkor, ő hallotta meg először a csattanást, és egészen megdöbbszent attól, hogy hangtalan fekszem az ólak előtt, sehol egy könnycsepp, sehol egy nyöszörgés, csak bámulom a tejfehér eget – így mesélte később –, és mosolygok, mintha valaki jó hírt suttogna a fülembé. Két csigolyám eltörött, egy pedig zúzódott, s a vakszerencsének (Köves doktor szerint) meg a jó Istennek (ahogy Mama mondja) köszönhetően maradtam életben. Vitatkozhatnék persze azon, miféle élet – idestova hatodik éve –, hogy nem mehetek magamtól sehova sem, egész nap az ágyban fekszem, olvasom, alszom, néha ágytálat tesznek alám, néha elfelejtik, és amikor csak úgy benéznek hozzám, sokszor azt hiszem, azt kívánják, bár haltam volna meg akkor. Soha semmiben sem jó a köztes állapot. Legyen így vagy úgy, de a kettő között ne. Vagy ne essek le onnan fentről, vagy ha igen, haljak meg. Ez a fogyatéksam ez pontosan olyan, mintha a Méhesék körtefáján veszekedő rigók tollát egy-

től-egyig kitépnék, aztán, nesztek madarak, repüljete, gyerünk, mire vártok, csapkodjatok a szárnyaitokkal, irány a világnak kellemesebbik féltekéje, út közben legyetek óvatosak, vigyázzatok magatokra.

– Mindenképp meg kellene nézni a bojlert, nem maradhatunk meleg víz nélkül. A fűtés hagyján, de...

– Nem tudom... majd meglátjuk... igen... szólok... de... nem ígérhetek... sok a... tudod, hogy van...

Sankó bácsi szerelte meg egyébként a kerekesszéket, még tavaly nyáron – nem tudni miért –, eltörött a tengely, nem haladt sem előre, sem hátra, mondjuk, nem bántam a dolgot, mert utálok gurulni, ennél megalázóbbat jelen pillanatban el sem tudok képzelni, se azt, ha tolnak, se azt, ha hajtom magam. A köztes állapotok közül a vízszint az egyetlen, amit el tudok fogadni; végül is egészen hasonlatos ahhoz, ahogyan az ember a boncasztalon vagy a koporsóban fekszik.

Fürdetéskor Mama beültet a kádba, de nem ereszt el, az egyik kezével átölel és megtart, a másikkal pedig bevizezi a hátamat, hasamat, a karjaimat, aztán beszappanozza, majd leöblíti ugyanabban a sorrendben. Hajmosáskor – amit nagyon, de nagyon nem szeretek – tiltakozom, mintha személyes szabadságomtól fosztaná meg épp, de nincs értelme ellenkezni, a végeredmény ugyanaz mindig: megtörténik. Persze, ha sokat kalimpálok, csupa víz lesz minden, és sampon megy a szemeimbe, belecsorog a homlokomból, s rettenetesen csíp, hiába írják rá a flakonra, hogy ettől nem fog csípni, ez is egy újabb hazugság, utána meg hosszú percekig ég a szemem, megvakultam, ki se tudom nyitni, olyan mintha izzó parázssal mostam volna ki a csipát. De legalább tiszta vagyok, a semmire nem jó nemi szervem meg úgy lebeg a habok közt, mint egy döglött hal a vízfelszínen.

– Nekem úgy is jó, ha Sankó átjön megnézni a bojlert, én meg addig elszaladok a piacra.

– Az van... hogy amikor... de majd... szerintem... mert hát a...

– Tudod, mit? Felejsük el. Viszont, ha nem haragszol...

– Úgy is indulni készültem. Nem köszönök be, nem akarom fölébreszteni.

Olyan még nem volt, hogy engem valaki fölébresztett volna. Mindenkinél később alszom el, s mindenkinél előbb ébredek. Ha akarna, se tudna fölébreszteni. Úgy fekszem az ágyban, mint egy különös cápa, amazok folyton mozognak, én folyton nem, ők vérre szomjaznak, én meg arra, hogy megtudjam, miért is történt velem ez az egész.

Kétszáz évig is aludhatnék jégbe fagyva, hiába olvasztaná ki, akkor se tudnám meg a választ. Ez persze egyfelől vigasztaló is. Hogy is volt abban a regényben? Tudni: kín. Hogyne. Zuhanás közben semmire se gondoltam, pedig ha ott, abban a pillanatban megáll az idő, van esélyem magammal szemben is, persze nem állt meg, nem merevedett ki, mint a pergésében megakasztott film képkockája. Mindent betöltött a száraz szénaillat, a nyári párologás és a gerendák tetején megülő por. És a cserepek repedései közt beszűrődő napfény, amit ha szükséges, magasztos napsugaraknak is hívhatok, a tényen nem változtat: elvakított, én megszédültem, s ahogy kinyújtottam a kezem, hogy elérjek egy gerendát, elmértem a távolságot, és a semmit markoltam meg a valami helyett. A következő pillanatban Köves doktor úr áll a mézsfehér kórházi ágyam mellett Papával és Mamával, és az esélyeimet latolgatják; az egész olyan, mint a bukk tanakodása a

hétvégi ügetőfutamok előtt: Picúr hét a kettőhöz, a középmezőnyben végezhet, Flamingó kettő az egyhez abszolút favorit, Zsáner múlt héten lecsúszott a dobogóról, Zengő hendikeppel indul, két és fél kiló, Pajkos kombinációs játékból kihagyhatatlan, az az egy pont hét nem olyan rossz, kissé kiszámíthatatlan mostanság, nem mindegy, ki üli meg aznap először, emlékezzetek csak vissza, tavasszal ledobta azt az almaképű legényt, szóval óvatosan a tétekkal. Papa, Mama meg Köves doktor mömmög halkán, én pedig úgy teszek, mintha semmit se fognék abból, amit hallok, pedig de.

Hallom, becsukódik a nagykapu. Gudrun néni maga alá kapja a lábait, és haza siet. Szájában még ott a tea fanyar íze. A murva barátságtalan recsegéssel csikorog olcsó cipőjének kopott talpa alatt. Húsz perc, mire hazaér. Két hídon is át kell gyalogolnia a folyó fölött. Mama miatt – valószínűleg – dühös lesz Sankó bácsira. Meg a világra. Főleg arra. Hogy így elbánt velük. De legfőképp vele.

Van még két percem, aztán Mama benyit. Előtte elpakolja odakint a teaszertartás óhatatlan kellékeit, koccannak majd a porcelánok. Jó reggelt kívánok, mondja majd, amikor belép, s én csak a szeme alatti ráncokat fogom ismételten figyelni. Számon tartom mindet, egyik se rejtőzhet el előlem. Tudom, hülyeség, de minden reggel abban bízom, eggyel kevesebb lesz. Talán egyszer összejön. Ha nagyon sokat gondolok rá. Sokat és erősen.

KATZLER HILDA

RÉGI EMLÉK

Harang kondult,
kristálypohár csendült valahol,
mikor a florentinkalap, kissé,
megbillent a macskakő felett,

az feljajdult alatta,
a kést a zúzmara betakarta,
a vér már alig látszott...

Lámpagyújtogató kiáltott egy „jóccakátot”,
lyukas volt a zsebe, egy árva kravátli
sóhajtott benne... s az ordas éj
Hasfelmetszőt elnyelte.

BÁNKI ÉVA

KARÁCSONY

Karácsony,
ez az elveszett, sötét és rövid nap
sárban, hóban csúszik át a semmibe.
A születés ünnepe ez.

Régen apró odúkba szültek a nők,
vagy korhadt padlásokon, dohos pincékben.
No de egy kórház még ennél is kietlenebb.
Szálkás csövekből ömlik a fény,
és még a rokonok is jobbak, mint a görcsös,
félelembe vesző folyosók, ahol huzatban meglebbenő,
apró papírtélapók emlékeztetnek csak a karácsonyra.

És ezen az este romlik el minden: a zár, a kávéfőző,
a hűtőszekrény, a kettes műtőben a fűtés,
a hármashatvan a monitor... Még a monitor is...
épp ma, a fenébe, mi lesz itt még...

Nem fogjuk a saját szemünkkel látni,
ahogy valaki varázsütésre elindul. Ahogy azt sem
látjuk majd, ahogy rövidebbek lesznek az éjszakák,
és lassan (nagyon lassan) több lesz a fény.

*Jozsefka Antal:
Párizsi emlék III.*

Z. NÉMETH ISTVÁN

LESZEK

Leszek a be nem ikszelt
nyertes számod,
dióhéjba zárt csokornyai csended,
saját múltját kutató régész,
vászon, amire nem pont
happy endet vetít
a részeg mozigépező,
megálló, ahol nem vesztegel
más, csak az elfeslő múlt vonata
s a nem éppen ép ész.

AMBRUS JÓZSEF

HIPNÓZIS

Engem csak a jólét sanyargat,
bőrömön a kétség átsugárzik,
és rám talál piros szemsugarad,
ahol az ünnep virága elvirágzik.
Sámános ösztönöd veszni látom,
küszöbön hever lúgos kedélyem,
– azt kiáltja felnőtt hallgatásom,
ha fantom-mosolyod felidézem,
s ha mégis szemünkbe csapódna
– a törődés, igényes szeretettel –,
rontást palástol, rám köszön az óda,
mert ami érték, megóvóm, ne törjön el.

Alul maradtam a közös nászban,
csillag-létezéssel, álmok anyagával,
– idegen dózisát megaláztam –,
a tékozló hipnózis friss illatával,
mert megszorozta használt erőmet,
ami van, az már rég nem szentség,
elérted, hogy mindent bűnnek érzek,
mint elhagyott sarokban a vendég.

Hipnózisod aszú módra bódít,
fanyar látomásod felsorakozott,
– de a szivárvány kirajzolódik –,
és néhány sugara arcon ostromozott.

PETE LÁSZLÓ MIKLÓS

A SZENT KIRÁLY

Koromfekete éjszaka volt akkor a világban. Az úton járó emberek zöme már szállásra talált, a többi meg talán éppen ekkor igyekezett magát elvackolni valahol; fa tövében, bokrok alján, barlang odvában. Éjfél után úgyis hiába kopogtattak volna bárhol...

Ebben a sejtelmesen sötét, régi Európában bizonyára sok helyen világolt gyertya, mécs vagy másféle lámpás. Nem tudni, hány kicsiny fény küszködött a mindenütt elterpeszkedő sötétséggel.

Két helyen egészen biztosan világ volt, egy-egy kicsiny faggyúgyertya. A házigazdákat nemigen zavarta a bűz, évtizedek óta hozzá voltak szokva, vendégeik meg nem voltak kényesek.

Rangos egyházi férfiú volt mindkét házigazda. Egyikük nagy hatalmú, másikuk szentéletű. Egyikük rég halott imperátor hatalmas síremlékében lakott, várnak használva a pogány halotti emlékművet, nem messze a Szent Péter-székesegyháztól, másikuk cellaszerű kicsiny szobában lakott a Szent Péter és Szent Pál-székesegyház szomszédságában. Egyikük aggodalommal telve várta a német császár közelgő hadait. Másikuk kezdett megbékélni a közelgő halállal.

Egyikük hatalmas karosszéken pihentette izmos testét, másikuk kényelmetlen ágyán ülve érezte vén tagjainak meg nem szűnő fájdalmát.

Egyikük Rómában, a másikuk Pécsen.

Látogatóik annyira különböztek egymástól, amennyire csak lehet.

A római egyházfejedelem látogatója apró, kerek képű emberke volt, kezében lúdtoll, előtte pergamen, és buzgón jegyzetelte házigazdája parancsait. Amúgy egyházi öltözék fedte gömbölyded termetét, és a faggyúgyertya fényében időnként felfénylett arcának koromfekete borostatömege. Nátha gyötörte, percenként nagyokat szipákolt.

A pécsi püspök látogatója ellenben nagy csontú, sudár termetű ember volt, de erőteljessége mellett is nyurgának tűnt szokatlan magassága miatt. Megszokta már életében,

hogy a legtöbb ajtón csak akkor juthat be, ha mélyen meghajol. Mélykék szemei szeretettel nézték a házigazdát, sasorra alatt vékony bajusz ült, aranszőke haja és körszakála koránál idősebbnek mutatta. Egyszerű öltözetet viselt, bőrnadrágot és vászoninget. Vastag bársony köpönyege, süvege és kardja kis zsámolyon pihent.

– Nem lesz könnyű a küldetésed! – magyarázta a római házigazda. Vendége ijedten pislogott, mire a pápa megnyugtatta: – Ne félj, nem fog bántani a király. Keresztény ember, híres a kegyességéről, tisztességéről és igazságosságáról.

A másik megkönnyebbülten sóhajtott fel.

– Ne félj – mosolygott a pápa. – még nem jött el a mártíromságod ideje.

A látogató kissé összeszedte magát.

– Tehát a király kegyes, tisztességes és igazságos?

– Igen. Éppen ez a baj vele.

– De miért, Szentatyám?

A sok száz mérföldre lévő másik szobában az agg pécsi püspök csodálkozva nézett a vendégére:

– Hiszen megvakíttatta a nagyapádat! – szaladt ki a száján.

A vendég türelmesen kivárta, amíg az öreg ismét figyelni tud a szavaira.

– Akkor én még nem is éltem, püspök atyám. Sohasem tudom meg, hogy nagyapám valóban vétkes volt-e a király élete elleni összeesküvésben, vagy csak Péter ármánya okozta a vesztét. Ez ma már nem is számít.

– Akkor mi számít, felség?

A római szobában a faggyúgyertya imbolygó fényében is jól látszott, hogy a pápa gondterhelten mosolyog.

– Egy kegyes, tisztességes és igazságos király nagy kincs az országának. Más kérdés, hogy vajon az Anyaszentegyház számára mennyit ér. Tudod, kedves Teuzo, nekünk így kell gondolkodnunk. Számunkra az a király ér valamit, amelyik hajlandó igába hajtani a fejét. Ez a király vitéz katona. Országában akkora tekintélye van, amilyenről Henrik császár nem is álmodozhat. De a számunkra akkor volna igazán jó, ha pápai hűbérbe adná az országát.

Teuzo elsápadt.

– Sohasem fogja megtenni – mondta mély meggyőződéssel.

A pápa bólintott.

– Ez nem. Ráadásul szükségünk van rá. A magyarok vitéz nemzet. Megvédték magukat III. Henrik ellenében. Valamikor régen csúfosan eltángálták Gyermeke Lajos hadát is barátaink. Henrik ellen szükségünk van vitéz barátokra.

Hallgatott egy sort.

– Ezt most nem szabad leírnod! – kezdte aztán.

Teuzo engedelmesen arrébb csúszta a pergament.

– Magyarország magában foglalja az egykori Pannoniát – kezdte magyarázni Gergely pápa. – A római császárok idején Pannónia volt a Rómához legközelebbi, komoly fegyveres erővel rendelkező határtartomány. Polgárháború idején sokat számított, ki mellett teszi le a garast. Vespasianust nem a maga távoli, Palesztinában harcoló seregei, hanem a pannóniai légiók tették császárrá. Septimius Severus meg éppen Pannónia helytartója volt. Érted már?

– Tartok tőle, hogy nem teljesen, Szentatyám – makogta a másik.

– A normannokban sohasem bízhatunk meg teljesen. Ha – Isten ne adja! – segítségül kell őket hívnom a császár ellen, legjobb lesz, ha aztán magam is velük tartok, mert úgy kirabolják a Szent Várost, hogy kanál zsírt se hagynak a bödönök alján. Barbár népség, előbb a zsákmány, utána Isten. Nem lenne rájuk szükségem, ha volna egy nagylelkű és tisztességes hűbéresem, vendégszeretőnek és becsületesnek mondott nép királya, aki Pannóniából seregeivel bármikor, hamarabb ideérhet, mint a német császár.

– Nem tenné ezt meg hűbéri eskü nélkül is? – kérdezte óvatosan a másik.

Gergely nagyot sóhajtott.

– De igen. Talán igen. De annak ára lenne. A hűbéres azonban csak engedelmes szolgálja hűbérurának, a pápának.

Néhány pillanatnyi csend terpeszkedett közük.

– Már érted, hogy miért fontos az Anyaszentegyház számára Magyarország. Ha ennek a királynak az idejében nem kerül az ország pápai hűbérebe, türelmesen kívárjuk a következőt. Utána hozzánk hű lovagok, polgárok és parasztok ezreit költöztetjük oda, rövid pórázra fogjuk őket, hogy soha többé ne tévedhessenek idegen nyáj nyomába. Van egy hatalmas fegyver a kezünkben.

– Mi az Szentatyám?

– A keresztes háború eszméje. Magyarország valóságos Kánaán. Ritka gazdag vidék. Aki csak járt ott, mindenki ezt mondja. Tömérdék jó termőföld, bő vizű folyók, hatalmas síkságok. Sokan irigylük is tőlük a gazdagságot. Ha egyszer az Anyaszentegyház azt mondaná, hogy Magyarország pogány állam, amit erőszakkal kell megtéríteni, másodszülött lovagokból, mindenféle fegyveresből és egyéb léhűtőből félelmetes hadat gyűjthetnénk ellenük.

Teuzo szaporán bólogatott.

– Még mindig nem értem, miért küldesz oda, Szentatyám – kérdezte ijedten. – Ezt kellene közölnöm a királyukkal?

A pápa határozottan megrázta a fejét.

– Nem, fiam. Ezt majd egy gyengébb uralkodóval fogjuk közölni, amennyiben szükséges lesz.

– Akkor mi lesz az én feladatom, Szentatyám?

– A magyar király szenteket akar avatni.

Teuzo nagyot nézett.

– Szenteket avatni?

– Igen, fiam. Jámor ember – vagy annak akarja mutatni magát. Nem tagadhatom meg tőle ezt a kedvtelést. Te képviselsz engem, lelkiismeretesen kell a vizsgálatot lefolytatnod. Avasd fel a valódi szenteket, és vedd el az arra érdemteleneket.

– Magyar szenteket?

A pápa elmosolyodott.

– Nem hinném, hogy sok magyar lesz közöttük. A kereszténységet külföldi térítők honosították meg. Mártíromságot akkor senki sem szenvedett közülük. Később, amikor a pogányok fellázkodtak, meggyilkolták a csanádi püspököt, Gellért atyát.

– Mintha már hallottam volna róla.

– Olyan ember, akinek a mennyekben több haszna van, mintha élne. Eddig még nincsenek magyarországi szentek, tehetsz róla, hogy ezután legyenek. Közben nyitva kell tartanod a szemed.

A pécsi kis szobában az agg Mór püspök ismét feltette vendégének a kérdést:

– Mi az, ami számít, felség?

László király – ő volt a vendég – csendesen elmosolyodott.

– Ugye, nem hangzik hívságosnak a számból, püspök atyám, ha azt mondom: sose vágytam a hatalomra?

Az öregember mély meggyőződéssel bólintott.

– Mindenki tudja rólad, felség. A testvéred fiát akartad a trónra ültetni, de az ország téged választott. Közös szóval, egy akarattal. Sose döntött még jobban ez a nép.

László kissé elpirult.

– Nem törekedtem a trónra, püspök atyám.

Mór bólintott.

– Folytasd, felség!

László mély lélegzetet vett.

– Nem törekedtem rá, de ha már király lettem, kötelességeim vannak. Felelős vagyok népemért és országomért.

Az idős ember arcán jószágos mosoly ömlött szét.

– Talán te vagy az egyetlen az országban, akinek ez jut róla először az eszébe, felség.

László gépiesen elmosolyodott, egy bólintással nyugtázta is az elismerést, de láthatóan nem törődött a megjegyzéssel. Eddig visszatartotta a mondandóját, de most átszakadt a zsilip.

– Változik a világ, püspök atyám. Gyermekkoromban a római pápa még a német császár házi papja volt. Ma már nem az. A pápa fennhéjázóan tör az országok feletti hatalomra, és elvárja, hogy még a császár is engedelmességen neki.

Mór püspök arcán olyan figyelem tükröződött, mintha a vén, megfáradt, egyházi ember szemvillanásnyi idő alatt évtizedeket fiatalodott volna.

– Tőlem is engedelmességet vár a pápa, püspök atyám. Azt írtam neki, hogy én vagyok az ország királya, és nála jobban tudom, kit szabad, és kit kell itt püspökké kinevezni.

Mór püspök bólintott.

– Másban sem engedelmességek a Szentatyának – folytatta László. – Nem vagyok hajlandó nő papjaimtól és püspökeimtől azt követelni, hogy úzzék el a családjukat. Azt gondolom, hogy a pásztori feladatokra leginkább meglett és családós férfiak alkalmasak.

Az agg püspök egy pillanatra megérezte a király szavaiból áradó indulatot. Meg is borzongott tőle. Micsoda roppant energia lakozik ebben az emberben! Béla fia. Az Árpádok ivadéka.

Mór annak idején gyakran látta a kopaszra borotvált fejű, tagbaszakadt Béla herceget, a magyar hadak egykori fővezérét. Királyként is látta, de inkább herceggként és főpáncsnokként élt az emlékezetében. Híres vitéz volt, tekintélye hadi dolgokban óriási. Ha az ellenséget kellett ütni, Béla szava volt az első. Országos dolgokban azonban gyámoltalan és hiszékeny ember volt a herceg, bármelyik tapasztalt intrikus lóvá tehetette.

Ez itt a fia. Legalább akkora vitéz, mint egykori édesapja, de sokkal több is annál. Fejjel magaslik mindenki fölé. Nemcsak testben.

– Nem gyakorlom hát a Szentatya felé az engedelmesség erényét, és ez nem is áll szándékomban.

– Bűnösök vagyunk mindannyian – legyintett a püspök.

– A világ dolgaiban nem boldogulhatunk bűnök nélkül, atyám.

A király sóhajtott. Mór látta, hogy most jön mondandójának a lényege.

– A bátyám kérésére legendát írtál két derék térítő papról, atyám.

Mór hálásan bólintott. Az első legenda, ami itt Magyarországon íródott. Legalább van valaki, aki tudomást vett róla, és emlékezik rá.

– Mindkettőt szándékomban áll szentté avatgatni.

A püspök kezdte érteni.

– Szóval őket, és még...

– Gellért csanádi püspököt is, atyám.

Mór érsek ezen nem lepődött meg. Gellért ismert európai személyiség volt, tisztelt egyházi férfiú, szentté avatási kérelmén nemigen lepődnek meg majd Rómában.

– Leginkább azért, hogy...?

László mosolyogva bólintott.

– Kiváló emberek voltak, püspök atya, mind megérdemlik a szentté avatást, de azért fogom őket csokorba, hogy segítsenek nekem. Az anyák is finom túrókrémbe, esetleg almás lepénybe csomagolják a keserű orvosságot, hogy megegye a gyerek.

– A gyerek itt, ugye a Szentatya? – és Mór püspök jóízűen felnevetett. Elképzelte a zord, pökhendi Gergely, az egykori Hildebrand bíboros komor tekintetét. Annak annyi érzéke sincs a tréfa iránt, mint egy döglött menyétnek! Az ilyeneket mindig be lehet csapni.

László csendesen bólintott.

– Talán ez is vétek. Úgy akarok használni a hazámnak, hogy a pápai hatalmi képzelgésen kívül senkinek sem ártok.

A püspök most tanácstalanul nézett.

– Nem értem.

László bólintott.

– Hiszel a Boldogasszonyban, püspök atyám?

A kérdés olyan váratlan volt, hogy a vén papnak a lélegzete is elállt.

– Valamikor hittem, felség – szaladt ki a száján.

– Hát most? Most is hiszel benne?

Mór elfordította a fejét. Nem állta a feleannyi idős király fürkésző tekintetét.

– A csanádi Gellért püspök türelmesen elmagyarázta nekem, hogy a Boldogasszony nem más, mint Szűz Mária, Krisztus Urunk édesanyja.

László sohasem tűrte a mellébeszélést:

– Most is hiszel benne?

Az agg püspök lehajtotta a fejét.

– Hiszek benne, felség.

A király megfogta a kezét.

– Te vagy az első magyar, aki püspöki címet kapott.

– Igen, és én is hiszek benne – vette át a szót az öreg. – Bűnös ember vagyok én is, felség. Hiszek a Teremtő Istenben, és hiszek a Boldogasszonyban. A világon mindannyian ugyanazt az Istent féljük, felség. Ki így, ki úgy.

– Idegenből érkezett papoknak és barátoknak beszéltél-e a Boldogasszonyról?

Mór csaknem felháborodott.

– Hogy beszélhettem volna nekik, felség? Sose értenék meg! A Boldogasszony a mi hitünk kincse. Ő csak a magyaroké. Nyilván a külföldieknek is megvan a maguké, megvan minden vidéken, de ők se beszélnek róla. A mi népünk ragaszkodik a Boldogasszonyhoz.

A király bólintott.

– A rosszindulatú idegen meg azt állíthatja, hogy pogány ország vagyunk.

Mór őszintén meglepődött.

– Mit akarsz ezzel mondani, felség?

– A kereszténység eddig soha nem ismert szent háborút.

– Az fából vaskarika lenne, felség. Olyan csak a böszörmények vallásában létezik.

– Márpedig hallani fogunk róla hamarosan. Ha a Szentszék így folytatja, előbb-utóbb majd seregekkel fogja terjeszteni a kereszténységet.

Mór püspök szeme összeszűkült.

– Azt gondolod, felség?

– Olvasok a sorok közt, atyám.

Némi szünet után László folytatta:

– Ha Szent Péter helytartója földi hatalomra vágyik, fegyveresekre is szüksége van. Meg ürügyre, hogy harcba küldhesse őket.

A püspök bólintott.

– Ez igaz – egy pillanattal később hozzátette: – Téged sohasem merne megtámadni, felség.

László elmosolyodott.

– Nem élhetek örökké, atyám. A síromból se kelhetek majd ki, ha az országot védeni kell. Egész életemet harcokban töltöttem. A testem sebekkel van tele. Ti, egyházi férfiak, hosszú életűek vagytok, én már ötvenévesen aggastyán leszek. Ha megérem.

Mór püspök súlyosan bólintott.

– Értem, felség.

– Azt akarom, hogy Magyarországot a halálom után se nevezhessék pogány országnak.

Az öreg püspök most értette meg. Felcsillant a szeme.

– Ezért akarod szentté avatni István királyt.

Nem kérdés volt, de a király finoman bólintott.

– Ebben kérem a segítségedet, atyám.

Mór aggodalmas képet vágott.

– Már alig bírom magam...

László felemelte a kezét.

– Elsősorban a tanácsaidra van szükségem.

– Évszázadokig tarthat.

– Egy év alatt végbeviszem.

Mór püspök csodálattal szemlélte a királyt. Hozzá képest ifjú ember, de micsoda felelősségtudat. Micsoda lelakiség. A vén pap szeme könnybe lábadt.

– Legendákra van szükségünk, püspök atyám. Legendákra ékes, veretes latin nyelven – magyar szentekről.

A püspök kedvetlen arcot vágott.

– Valaha írtam legendát. Most már öreg vagyok az ilyen munkához.

– De találhatsz fiatalabbat, aki képes rá.

Mór egy pillanatig elgondolkodott.

– Van is rá jelöltem. Ifjú és ügyes.

– Állítsd neki, írjon legendákat a magyar szentekről. Olyanokat, amiket az összes fontosabb keresztény templomba eljuttatunk.

Mór nagyot nézett.

– Másoltassam is őket.

– Ezerszámba, püspök atyám. Minél hamarabb tisztelhessek mindenütt az új szenteket.

A püspök egyre növekvő tisztelettel nézte a királyt.

– Értem a feladatot, felség. Büszke vagyok rá, hogy öreg fejjel részt vehetek benne.

– Van-e valami tanácsod?

Mór bólintott.

– Van bizony! – a percekkel korábban még törődött ember teljesen életre kelt. Szeme élénken csillogott, visszatért belé a fény. – De előbb egy kérdés. Személyes kérdés.

– Hallgatlak, atyám.

– Heinricus herceg. Akit Emerinek, vagy Imrének mondanak.

– Atyám?

– Szeretném, ha őt is szentté avattatnád. Nagyon kedveltem őt, felség. Tudom, katoná volt. Olyasféle, amit ma lovagnak mondanak.

László mosolygott.

– Megleptél, atyám. Imre herceg az atyja legfőbb támasza volt, amíg...

– Köszönöm, felség.

A király közelebb húzódott.

– Szükségem van a tanácsaidra, püspök atyám.

Mór püspök erre felült az ágyában. Párnáját a támlához szorította, takaróját megigazgatta. Néhány gyors kézmozdulattal kényelmes testhelyzetbe tornázta magát.

László kedvtelve nézegette az öregembert. A püspök atya hirtelen legalább tíz esztendő fiatalodott.

– Akkor érthetsz célt, felség, akkor mehet végbe gyorsan, ha – lassú.

László felfigyelt.

– Lassú?

– Igen – felelte mély meggyőződéssel a püspök –, ne legyen célratörően gyors és egyszerű. Akkor valahol évszázadokra elakad. Legyen göröngyös, lassú, tarkítsák érthetetlen magállások.

László értetlenül húzta fel a szemöldökét.

– Csodát teremts, felség – folytatta Mór püspök. – Az egész folyamatot tarkítsák csodák. Mutakozzanak csodajelek a folyamat minden részében. Elejétől a végéig.

Akadjanak el a dolgok többször is, és csak bizonyos feltételek teljesítésekor folytatódjanak. Túl kell licitálnod a Szentszéket, de nem pénzben, és nem is hatalomban, felség.

László szeme nagyot villant. Tudta, hogy ez a leglényegesebb tanács.

– Hanem miben?

László elgondolkodva nézett.

Sok száz mérfölddel távolabb Gergely pápa éppen megáldotta a magyar királyhoz induló Teuzo atyát.

– Tartsd nyitva a szemed, fiam! – mondta neki sokadjára. – A királyok az egyház szolgálói. Ha ez a király nem válik azzá, majd a következő. Te Isten szolgáinak szolgáját képviseled azon a barbár földön, ezt sose feledd. Isten nevében megáldalak téged. Ego sum Gregorius, servus servorum Dei.

Adelhaid királyné már nehezen mozgott, reggel gyengélkedett is. Az ő előrehaladott állapotában ezt minden ki természetesnek tartotta. Őt-hat szolgáló szorgoskodott körülötte, öltöztették, mosdatták, itatták, haját fésülték és fonták.

A két kislány hatalmas termetű apjukon csüngött. László egy széken ült, ölében a két gyerekkel, azok pedig hol cicásan hozzábújtak, hol hajával, fülével, ingével játszadoztak. Ez a reggeli együttlét volt a napnak az egyetlen olyan időpontja, amikor kedvükre kaphattak az édesapjukból. Amikor László „uralkodni” ment, legközelebb másnap reggel látták. Régen ágyban voltak már, mire a király ágyasházába tért. Hadjáratok idején meg hétszámra nem látták az apjukat.

Közben a szolgálók behozták a reggelit. Adelhaid Lászlóra nézett. Zsófia, a főkomorna a királyné tekintetéből megértette, Adelhaid szeretne néhány percig kettesben maradni az urával. Intett a fejével, mire a szolgálók tüstént felnyalábolták a két kislányt.

– Ne! – nyafogta Piroska. – Még ne! Még egy puszt akarok adni!

– Benézek még hozzátok, kicsim! – intett a király, mire a komornák és szolgálók minden teketória nélkül kivonultak a két gyerekkel.

Ahogy kiléptek, László a felesége mellett termett. Adelhaid nyomban a férjéhez simult. László gyengéden megsimogatta az asszony hasát.

– Ő már fiú lesz! Mindennap azért imádkozom! – mondta szégyenlősen a királyné.

László mosolygott.

– Vagy kisfiú lesz, vagy kislány. Mindenképpen a mi gyermekünk!

Adelhaid hálásan nézett rá. László sohasem gyötörte amiatt, hogy miért nem szül fiút. Bezzeg az ő apja – három éve esett el egy csatában, Isten nyugosztalja! – állandóan marta az édesanyját.

Adelhaid nagyon szeretett volna fiút szülni Lászlónak, bár a férje elmondta, hogy ebben az országban még sohasem történt meg, hogy a királyt a trónon a fia kövesse.

Adelhaid behunyta a szemét, és a férje mellkasához bújt.

A pápai követ, Teuzo a székesfehérvári egyház kincstárának őrének, Mercurius atyánál szállásolta el magát. Az udvarispán ugyan szállást ajánlott a királyi palotában, de Teuzo azt nem fogadta el. Attól tartott, ott gyakorlatilag fogoly volna. Különböző küldetésein már gyakran járt így.

Mercurius régi ismerőse volt. Az itáliai származású atyát még veronai ifjúkorából ismerte. Az is vonzotta, hogy Mercurius – hozzá hasonlóan – cölibátusban élt.

Együtt alaposan meghányták-vetették a magyarországi eseményeket. Mercurius elmondta, hogy István király székesfehérvári sírjánál csodajelek mutatkoztak.

– Csodás gyógyulások? – kérdezte gúnyos mosollyal a pápai követ.

Mercurius bólintott.

– Sose hittem az ilyesmiben – dörmögte Teuzo. – Itáliában minden plébános ehhez folyamodik, ha kevesli a perselypénzt. Ennél több kell!

László csodálkozva nézett a fiatalemberre.

– Azt mondod, épségben maradt a jobbkeze?

Vejte bólintott.

– Szokatlan tünemény, de előfordul az ilyesmi – tette hozzá.

A király elgondolkodott. Bizalmas emberének fia közben csendben várt.

– Szentté avattunk két derék térítőt – számolt be Mercurius atyának Teuzo. – Ez volt a dolgok könnyebbik része.

– A könnyebbik?

– István király szentté avatása már nehezebb lesz.

– Úgy gondolod?

– A térítő szerzetesek között sok a valóban szent életű. A királyok azonban uralkodnak, harcolnak. Egész életük csupa bűn.

– Azt mondják, ez a király térítette keresztény hitre az országot.

Teuzo vállat vont.

– És? Érdekében állt. Ahogy annak idején Konstantinnak is. Sok király vette fel a hitet, de nem mindegyik lett szent. Tartsd nyitva a szemed, Mercurius.

– Mikor lesz?

– A holttest felemelése? Mária mennybemenetelének napján. Augusztus 15-én.

– Ha felemelik a holttestet, akkor szentté is avatják a halottat, nem?

Teuzo a fejét rázta.

– Az korántsem biztos.

– Hanem?

– Ha bármi csalafintaságot tapasztalsz, szólj nekem. Feltett szándékom, hogy véget vetek a szentté avatási komédiának, ha bármi hibát találok.

– Találsz?

– Mindenképpen!

A Bökény nemzetségnek, a Somlyó-hegy tetején alapított apácolostorában, késő este valaki megkocogtatta a szent életűnek mondott Caritas nővér cellájának ajtaját.

– Vendéged van, leányom! – mondta csendesen az apátnő.

– Kicsoda, anyám?

– Egy férfi.

– Férfit nem fogadok, anyám.

– Ezt fogadni fogod, lányom!

Caritas ment engedelmesen. A főnöklő fiatalabb volt ugyan nála, de az volt a rend, hogy „anyám”-nak kellett szólítania. A parancsait meg teljesíteni kellett.

Kevés olyan nő van, akit nem csúfít el az apácaélet. Caritas ezek közé tartozott. Hosszúkás arcán szinte semmi nőiesség nem volt, de keskeny szája, átható tekintete mégis méltóságot sugallt – az elhivatottság méltóságát.

A látogató is tüstént meglátta ezt, és megértette, Caritas nővér valóban erre az életre termett.

Tíz percig beszélgettek.

– Valóban ezt kívánja tőlem a király? – kérdezte a végén Caritas.

Mária mennybe menetelének napja volt, augusztus tizenötödike, az Úr 1083. esztendejében. Már hajnal óta hatalmas tömeg vette körül a fehérvári székesegyházat.

Elnémult a csödület, amikor kíséretével megérkezett a király. Illendően jöttek – gyalog. László kíséretében Gyula nádorispán, az udvar fő emberei, az ország püspökei, meg a kissé mogorva képű Teuto.

A bevezető szertartás után tizenkét markos, nagyizmú férfi veselkedett neki az István király sírját fedő kőlapnak. Meglepetésre – hiába. A kőlap meg sem mozdult. Próbálták feszíteni – nem engedett.

László király tulajdon személyében lépett a kőlaphoz. Teuzo gúnyosan elmosolyodott. Micsoda komédia! Majd ő leleplezi. Megszégyeníti ő ezt a királyi vasgyúró.

A kőlap azonban László király kezének sem engedett. Teuzo meglepődött.

Órákig erőlködtek hiába. A kőlap meg sem mozdult. Emelő szerkezeteket hoztak. Egyiket a másik után. Mind csődöt mondott.

Estig sem tudták kimozdítani a kőlapot a helyéből. Az előkelők előbb nyugtalankodtak, majd fásultan ácsorogtak. Ebédidő leteltével izgatott fecsegésbe kezdtek, majd fáradtan elhallgattak. Amikor a király visszatért hozzájuk, tapintatos csendben maradtak.

Teuzo semmit sem értett. Mi folyik itt? Egyik kísérőjét hazaszalajtott a Mercurius atyához. Végig árgus szemekkel figyelt, de a székesegyház félhomályában semmire se jutott. Mi történik? Miért nem képes ennyi erős ember megmozdítani egy kőlapot? Mire vélje mindezt?

Azt nem láthatta, hogy a király többször is közvetlen közről összekacsint Gyécse mesterrel, a munkások vezetőjével. Azt sem, hogy némelyik munkás a legnagyobb erőfeszítés közepette is befelé mosolyog.

Mercurius atya késő délután érkezett a székesegyházba. Minden óvatosságról megfeledkezve tüstént a pápai követ elé járult. A király, aki diszkréten figyelte Teuzót, azonnal észrevette.

Teuzo lemondóan legyintett. Úgyis mindenki tudja, hol lakik. Gyorsan elmagyarázta vendéglátójának a helyzetet. Mercurius szája tágra nyílt a csodálkozástól.

– Micsoda? Nem tudják megmozdítani? Azt a követ? Hiszen ezek a szemem láttára emeltek már meg annál nagyobbakat is!

Kihívoán a munkásokhoz lépett.

– Ennyire elgyöngültetek, fickók? Majd én megmutatom! Ide azt a feszítővasat!

Megpróbálta az egyik munkás kezéből kikapni a szerszámot, de nem sikerült. A tagbaszakadt férfiak olyan vasvillaszemekkel néztek rá, hogy önkéntelenül hátralépett.

– Mercurius atya! – zendült fel László király öblös hangja. – Mi keresnivalód van ott? Nem a te dolgod a kőlapok felemelése! Kotródj onnan, mielőtt valami bajod esne!

Mercurius leforrázva battyogott vissza Teuzo mellé. A követ dühös volt rá. Micsoda tehetetlen fickó.

Teuzo délután kajánul vigyorgott, és suttogva gúnyolódott László rovására. Micsoda kudarc! Úgy gondolta, a király terve dugába dőlt. A törvénytálatlan napon, az ország ünnep-

napján, augusztus 15-én, István király halálának évfordulóján akarták szentté avatni a királyt. Ez kudarcba fulladt. A király nevetségessé vált.

Napnyugtáig próbálkoztak a kőlap felemelésével. Ujjnyit se mozdult a kő. Akkor a király maga jelentette be, hogy Mária mennybemenetelének napján az első magyar király szentté avatását már nem tudják megvalósítani. Talán másnap.

– Mi történik itt? – kérdezte a vacsoránál Teuzo.

Mercurius vállat vont.

– Sejtelmem sincs. Talán valóban olyan nehéz az a kő.

– Biztos, hogy nem színjáték. Nem használ a királynak. Mi lehet ennek a hátterében? Teuzo elvigyorodott.

– Talán valóban Isten keze van a dologban. Ilyen eddig csak a legendákban fordult elő. Talán valóban Isten akadályozza.

Mercurius hitetlenkedve nézett rá.

– De miért?

– Mert velünk az Isten! Gergely pápával. Addig nem engedi szentté avatni az államalapítót, amíg a jelenlegi király nem mond le az investitúráról a pápa javára.

Mercurius zavartan nézett. Teuzo önelégülten mosolygott.

– Legjobb lesz, ha ezt fel is vetem – mondta széles mosollyal az arcán. – A követ csak akkor lehet felemelni, ha a király átengedi Őszentségének az investitúráját.

– És mi lesz, ha akkor se tudják felemelni?

Teuzo erre olyan képet vágott, mint aki citromba harapott.

Adelheid a férjére mosolygott.

– Sok mindent tudok rólad – mondta csendesen –, de hogy ravaszdi is vagy...

– Senkinek sem ártok vele, de használok az országomnak.

A királyné az ura ölébe bújva aludt el.

Másnap reggel a markos férfiak jókor, újra hozzáfogtak, de a munka ismét eredménytelennek bizonyult.

Reggeli után megjelent a király is, kíséretével és számos magas rangú egyházi személlyel együtt, de ők is csak tehetetlenül szemlélhették a hiábavaló erőfeszítést.

Késő délelőtt azonban ősz körszakállat viselő, tömzsi, bencés szerzetes jelent meg a templomban. Sokan ismerték. Benedek atya volt, a bökénysomlyói apácakolostor sáfára. Amikor megmondta, hogy a királyhoz küldték, a nép utat engedett neki. László király éppen akkor lépett a kőlaphoz, amikor Benedek atya megjelent a színe előtt, így a templomban tartózkodók mind jól láthatták és hallhatták, amint az uralkodó fogadja a barátot.

Benedek atya illendően fejet hajtott. Teuzo az első sorban állt, és a fejét csóválta. Fura szokás, hogy itt Magyarhonban nem szokás leborulni a király előtt.

Benedek atya valaha kántorként is szolgált, méghozzá itt, a székesegyházban. Zengzetes hangja betöltötte a teret.

– Felséges uram! Caritas nővér kérésére jöttem hozzád!

Teuzo elhúzta a száját. Egy nővér kérésére? No hiszen! Mi volna a világban, ha a királyok minden apáca sopánkodását meghallgatnák? A király tüstént úgy rúgja farba ezt az ostoba frátert, hogy zúgva csapódik be odahaza valamelyik számár hátlujába. Mennyire kevés esze lehet, ha ilyenkor bosszantja fel ezt a herkulesi termetű királyt. Őszentsége, a pápa követe tulajdon személyében kajánul elvigyorodott a gondolatra.

Sohasem csalódott nagyobbat.

László ünnepélyes arccal felelt a barátoknak:

– Mit üzen nekem a szentéletű Caritas nővér?

Teuzo arcáról lefagyott a vigyor. Az a Caritas nyilván valami helyi szent lehet, ami sokfelé akad a nagyvilágban. Örökösen böjtölő és vezeklő fanatikusok, akiknek a hívők közt igen nagy a tekintélyük. A királyok is respektálják őket.

Miért nem tudott ő eddig erről az apácáról? Mindenütt másutt férfiak az ilyesféle helyi szentek. Hogyhogy itt éppen egy nő? Miért egy nő?

A barát zengzetes orgánuma betöltötte a székesegyházat:

– Caritas nővér ma éjjel álmodt, felséges uram! Szűz Mária a maga teljes fenségében jelent meg szentéletű nővérünk álmában.

Néma csönd lett a katedrálisban.

– Szűz Mária, Jézus Urunk édesanyja neked üzent nővérünk álma által, felséges uram!

Pisszenés se hallatszott.

Teuzo lázasan gondolkodott. Valódi csodáról hall? Esetleg valami ostoba hisztérika fontoskodása zavarja meg az események menetét? Teljesen tanácstalan volt.

– Mit üzen nekem Caritas nővér által Szűz Mária? – zendült fel a király érces bariton hangja.

– Az ország alapítója, István király valóban méltó a szent névre, és neked kötelességed őt szentté avatgatnod. De a szent király maradványait addig nem tudjátok felemelni, amíg az ország korábbi királya, Salamon, tömlöcbe van. Ha Salamon, egykori király kegyelmet és szabadságot nyer, könnyűszerrel felemelhetitek ezt a kőlapot.

Halálos csönd lett a katedrálisban.

Teuzo most nem tartott az udvarral, hazament ebédelni Mercurius atyához.

Semmit sem értett. Ki ez a Caritas nővér? A bukott király híve? Esetleg Salamon titkos támogatói megvásárolták? Egyáltalán, hogy lehet megvásárolni egy szentéletű nővért, aki aszkéták módjára él?

– Ezt nem teheti meg a királyotok! – mondta az ebédnél villogó szemekkel. – Salamon a halálos ellensége! Mellesleg szólva, nekünk is. A felesége Judit, IV. Henrik nővére. Hogy jut ilyen képtelenség az eszébe annak az apácának? Hogy is hívják?

– És ha valóban Szűz Mária üzenté ezt? – nézett rá szelíden Mercurius.

Teuzo hosszan bámult rá bambán, szótlanul.

Adelhaid jól ismerte az urát.

– Te eleve ki akartad engedni, ugye?

László nem válaszolt azonnal.

– Te mindig is el akartad engedni. Te egyszerűen ilyen vagy. Összeesküvést szőtt ellened, de te csak az alkalmat lesed, hogy megkegyelmezhess neki. Nyomaszt, hogy börtönben van. Beléd látok, László! Azért nem teszed a fejedre a koronát, csak magad előtt viteted, mert ő él.

A király nem felelt.

– Egyet ígérj meg nekem, László! – Adelhaid csaknem harciasan emelkedett fel.

A király kérdően nézett rá.

– Szabadon bocsátod, mert szabadon akarod bocsátani. De nem maradhat az országban! Menjen, ahová akar, de többet ne intrikáljon itt!

László magához húzta a feleségét.

Másnap már el is terjedt a hír Fehérváron. Mercurius sietett elújságotlani magas vendégének.

– Valóban szabadon bocsátotta.

Teuzo zavartan hümmögött.

– De nem maradhat az országban – folytatta Mercurius.

– Az már a legkevesebb – dünnyögte a vendég. Mi értelme ennek? László királynak semmi haszna István szentté avatásából.

– Hová ment Salamon?

– Németországot választotta. A határig fegyveres kíséretet kapott.

Teuzo megrökönyödött.

– Henrikhez? Annál rosszabb nem is történhetne!

Hirtelen eszébe jutott valami:

– Hátha addig elhalálozna?

Mercurius a fejét rázta.

– László király akaratából biztosan nem.

Teuto kénytelen volt bólintani. Igen, ez egy ilyen király. Lovag. Lovagkirály. Olyan lovag, amilyen nincs – legfeljebb festményen. Vagy a mesében. Ez képes szabadon bocsátani, és sértetlenül elengedni a legádázabb ellenségét.

Mit lehet erre mondani?

Mi értelme van ennek? Ahány szentté avatást, vagy szentté avatási kísérletet életében látott, mindegyiknek volt valami nyilvánvaló politikai célja.

Hát ennek?

Ennek semmi értelme. László királynak semmi haszna nem lehet István szentté avatásából, az egész csak púp a hátára. Leggonoszabb ellensége szabadlábra került, sőt a császárhoz menekült. A király sírjának felnyitása látványos és nevetséges kudarcot vallott. Minek erőlteti tovább? Miért akarná még mindig szentté avatgatni a királyt, aki megvakította a nagypapját?

És holnap? Mi lesz holnap? Ha most se tudják felemelni azt az átkozott kőlapot, világ csúfja lesz a magyar király.

Mi értelme ennek? Ez biztos nem intrika. Nem színjáték. A király semmit sem nyerhet vele.

Vagy...?

– Vagy mégis Isten keze van a dologban? – kérdezte tétován.

Adelhaid ragaszkodott hozzá, hogy maga adhassa fel az urára a saját kezével hímzett inget.

– Ma nagy napod lesz!

Szenvedélyesen megcsókolta a férjét.

Teuzo ünnepélyes öltözkében ment aznap a katedrálisba. Háta mégis az isten akarja így. Ha ma sikerülne, akkor is öt napot késne a tervezetthez képest. Tizenötödikén akarták. Ma már augusztus huszadika van.

De hátha mégis...

A munkások már teljes létszámban váraкоztak. Ma nem kezdhették el addig a munkát, amíg a király, a kíséret, és minden egyházi ember meg nem jelent. Teuzo figyelmét

nem kerülte el, hogy egyik-másik milyen aggodalmasan pislog a kőlap felé. Gúnyosan mosolygott, és nem vette észre, hogy amint félrenéz, összemosolyognak.

Ha ma sem emelkedik fel a makacs kőlap, nevetségbe fullad István király szentté avatása.

A munkások újra nekiveselkedtek. A katedrálisban néma csönd volt, mindenki ünneplés arccal figyelt. Egyedül Teuzo vigyorgott. Mercurius is vele volt, együtt lesték, mi lesz.

Egy percen belül lehervadt az arcáról a mosoly.

A férfiak most pillanatok alatt úgy emelték fel a hatalmas kőlapot, amit eddig mozdtítani sem bírtak, mintha pehelyből volna. Feltárult az első magyar király sírja. Az áhítatos csendben Teuzo atya is keresztet vetett. Minden kételye elpárolgott.

A szentté avatás szertartása ezennel kezdetét vette.

Később hófehér ruhás ifjú jelent meg Mercurius előtt. Kezében gondosan összehajtogatott, arany szegélyes kendő, ami valami tárgyat rejtett.

Mercurius nem ismerte Vejtét, a patyolatfehér köntös, az aranyhaj és a villogó kék szemek mély hatást gyakoroltak rá.

– Mercurius atya! – szólította meg az ifjú. – Isten nevében gondjaidra bízom Szent István királyunk csodás módon épségben maradt jobbját!

Mercurius könnyes arccal vette át, és áhítatosan motyogott valamit. Mire a könnyet kipislogta a szeméből, a jelenés szertefoszlott, és ő ott állt a szent ereklyével a kezében. Vejte addigra daróc köpönyegben, ócska süveggel a fején tűnt el a tömegben.

Este megindult hangulatban vacsoráztak.

– A király őfelsége kolostort alapít a Szent Jobb tiszteletére – mondta remegő hangon Mercurius. – Én leszek ott az első apát.

– Hol lesz az a kolostor?

– Még nem tudom.

– Nyilván jó messzire innen – tapintott akaratán kívül a lényegre Teuzo.

A búcsúfogadáson László király gazdagon megajándékozta a távozó Teuzót.

– Kérlek, vidd magaddal Szent István legendáját is! – nyomott a kezébe egy vastag pergamentekercset a király.

Teuzo meglepődött.

– Már készen is van a legenda?

– Már futárok járkák vele a keresztény országokat. Heteken belül eljut minden fontosabb templomba.

Gergely pápa már mindent tudott. Kedvetlenül hallgatta Teuzo elbeszélését. A végén kezébe vette a legendát, és elmélyülten olvasni kezdte. Olvasás közben egyre sápadtabb lett.

– Magyarországot egy szent király tette kereszténnyé! Ráadásul Szűz Mária oltalmába ajánlotta! – mondta a végén, és úgy vágta földhöz a pergament, hogy nagyot koppant.

Ennyire dühösnek még sohasem látta a Szentatyát Teuzo. Sem előtte, sem utána. Gergely pápa ide-oda járkált, csapkodott, tört-zúzott.

Teuzo a fülét-farkát behúzza sunyított. Néhány perc múlva a pápa elhallgatott.

Ez talán még rosszabb volt. Gergely egyre csak őt nézte, de valami olyan mérhetetlen megvetéssel, hogy a nyomorult Teuzo igyekezett még kisebbre összehúzni magát.

– Tudod, Teuzo fiam –, mondta aztán a pápa –, nem hinném, hogy Isten valaha is teremtett volna nálad bárgyúbb szamarat. Sőt. Úgy gondolom, még a legostobább szarvas barmok sem vetekedhetnek veled a butaság kétes dicsőségében. Örökre zátonyra futtattad az Anyaszentegyház legfontosabb terveit!

Most aztán szabadjára engedte dühét Isten szolgálóinak szolgálója. Gergely pápa olyan ocsmányul ordította mindenféle nyelven, hogy még a legutolsó római lupanár tulajdonosa is elszégyellte volna magát, ha hallja.

A végén teljesen kimerült, már hangja se volt. Egyre csak ezt suttogta maga elé:

– Magyarországnak van egy szent királya!

DEMSE MÁRTON

BALATONFENYVESEN

Remegve állok a tó partján.
Reszkető nyárfát lassú szél
Rázza a nap bíbor alkonyán.
A tóvíz tükre kékes borotvaél.

A habok felett madár csivitel.
A távolban vitorlás hullámot szel.
Ezer emléikkel legyintve paroláztam,
S szűnyogsereggel keményen vitáztam.

Vörös fényt tükröz az alkonyat.
Közel az állomás fűtőül és tolat.
Görnyedve szolgáltam én sok urat.
Gerincből faragtam ki önmagamat.

DEÁK MÓR

EL LEHET MENNI

minden költőben
asszony is lakik
örökkön-örökké keres valamit
s mert nem találja
sírdogál kicsit
minden költőben asszony lakozik
gané a világ!
de ő még takarít

minden költőben
gyermek is lakik
úgyis lefogják majd a szemeit
mert nem csak lát
képes láttatni is
minden költőben gyermek lakozik
ám a világnak
felnőttet alakít

minden költőben
férfi is lakik
aki megvívja forradalmait
a kicsi harc
is fájhat egy kicsit
minden költőben férfi lakozik
aki elveszti
forradalmait

minden költőben
költő is lakik
és mindig mondani akar valamit
és mert költő
hát önmagára vall
és ha kell naponta belehal
s mert félnek tőle és kinevetik

a költőben a költő
már nem lakik itt

LENGYEL JÁNOS

UTOLSÓ SZEREP

Tüdeje kiszakadni készült a mellkasából. Erősen zihált, úgy érezte, nem bírja tovább. Ereje a végéhez közeledett, már csak a túlélés ösztöne hajtotta előre. Üldözői ott csörtettek a nyomában. Nem értette a nyelvet, de a hangokból érzékelte, hogy egyre közelebb érnek. Nem mert hátranézni, nehogy megbotoljon valamiben, és egyensúlyát veszítve az erdő talajára zuhanjon. A menekülés ösztöne hatalmas iramot diktált. Rogyadozott a lába, a szíve hevesen kalapált. A következő métereken az üldözői oly szorosan a nyomában loholtak, hogy szinte érezte forró leheletüket a tarkóján. Tudta jól: ha utoléri, az egyenlő a halállal. A hajsza tovább folytatódott.

Egy kidőlt fát átugorva kiért egy tisztásra, miközben golyók röpködtek körülötte. Két kapkodó lélegzetvétel közt hátrapillantott. Három fekete egyenruhás alakot látott. Egyikük kezében bajonett villogott, a másik kezében pisztoly, a harmadik géppisztolyt szorongatott. Talán kifogyott a tár, mert a fegyver néma maradt. Eldördült egy-egy lövés a pisztolyból, de a golyók elsüvítettek a feje fölött, mellett: futás közben nehéz eltalálni mozgó célpontot.

Ereje a végét járta. Az ő fegyverében egyetlen töltény maradt. Üldözői hárman voltak, mire ment volna ellenük egyetlen golyóval? A legvégsőkre tartogatta. Már döntött: ha úgy alakul, inkább a halált választja, mintsem a fogolytábor. Tisztában volt vele, milyen borzalmak várnak ott rá.

Eddig viszonylag szerencséje volt, mert az erdő fái fedezéket nyújtottak az üldözők lövedékei elől, de a megváltozott terep, a füves síkság nem kínált semmilyen fedezéket. Itt érték utol. Már nem bírt tovább futni. Elhatározta magát a végső harcra. A pillanat tört része alatt szembefordult üldözőivel, és tüzelt. A golyó az egyik férfi bal szemén át fúródott a koponyába, majd hátul távozott, jókora csontdarabot kiszakítva.

A másik kettő egy pillanatra megtorpant a nem várt ellentámadás hatására. Aztán velőtrázó ordítással vetették rá magukat társuk gyilkosára, de az nem adta könnyen magát. Sebzett oroszlánként, utolsó erőtalálékait összeszedve küzdött a túlerővel szemben. Erős ütést mért a géppisztolyos fejére, aki aléltnan zuhant a földre. Fegyvere messzire repült. Ugyanabban a pillanatban megragadta a bajonettes torkát, ujjai acélpántként szorították. A fuldokló a fegyverét már a dulakodás elején elvesztette, most ott hevert a földön. A két férfi zihálva, verejtéktől és vértől mocskos testtel fetrengett, a mező talaját feldúlva.

Mindeközben annyira elhatalmasodott rajta a düh és a halálfélelem keveréke, hogy megfeledkezett a géppisztolyosról, aki éppen akkor tért magához az ütés okozta kábulatból. Keze nyomban a bajonett után nyúlt. Ellenfele ekkor fordult felé. Egy szemvillanásnyi ideig farkasszemet néztek. Aztán lesújtott az éles szerszám, markolatig hatolva a ziháló mellkasba, átszakítva csontot és húst egyaránt...

Üvöltésre ébredt. Egész teste verejtékben úszott. Szíve tompa fájdalommal jelentkezett. Üres, értetlen tekintettel nézett körül. Az utcáról beszűrődő fényben ismerős tárgyakat látott. Időbe telt, amíg megértette: álom volt az egész. Ijesztően buta, de vérszagúan valóság-hű rémálom. A halálfélelem is a valóságot idézte. Az idő jótékony múlása változtat meg egykor történt dolgokat, hogy több ezer kilométer távolságból is kísértsenek az elme vetítővásznán peregve.

A mellette alvó feleségéhez fordult, hogy megnézzze, a rémálom kiváltotta üvöltés nem ébresztette-e fel álmából? Az asszony csendesen aludt. Legalábbis, először azt hitte. Óvatosan megسيمogatta, villámcsapásként hasított tudatába a szörnyű felismerés: szeretett felesége halott volt. Teste örök mozdulatlanságba dermedt. Nyakán fojtogató nyomai látszottak. Életében közepszerű színésznő volt. Utolsó szerepében egy katonát alakított, halálosan hitelesen.

LOVAS ZSUZSANNA

MENEDÉK

Bőröm alá bújtatott szavak.
Hazugságok boldog fedezéke.
Üvegtéglából épített falak.
Harmat, könny végző menedéke.

SZABÓ S. ANDRÁS

A MAGAD KÉPÉRE?

Énekeljek és áldjam a nevedet?
 Hirdessem, hogy a szeretet türelmes?
 Hogy amit teszel az jó és igaz?
 Hogy rendelkezéseid megörvendeztetik a szívemet?

Oly szép a virág, oly sudár a fa
 Oly irigylésre méltó a szorgalmas hangya
 Ők is a teremtményeid, sokan tökéletesnek tűnnek
 Az élő anyag képviselőinek apraja s nagyja

Csak az ember, csak az nem sikerült
 Elfáradtál a teremtés végére
 Embertestbe gyarló, hibás,züllött lelket tettél
 Ezt formáltad a magad képére?

KÉGL ILDIKÓ

MEGÁLLÍT A JELEN

megállít a jelen
 foglyul ejt
 bezár egy bizarr helyre
 a fejembe
 hallom ahogy kattán a zár
 odabenn csúzlival lövi belém valaki a kérdéseket
 ijedten hívom Istent
 nem szól csak simogat
 érzem ahogy tenyerét a lövedék elé teszi:
 nem engedi, hogy végzetes sebet ejtsen
 a kérdés

CSONTOS MÁRTA

A HÓ VISSZASZÜLETÉSE

A hó visszaő felhőkbe, már
nem lehet mást látni, csak
egy szabadúszó tömeget
a kitárt Semmi kapujában.
Nem nekifutásból kezdik a
visszavonulást, nem is várják
a hívójelet, csak visszavágnak
a honi légtérbe, oda, ahonnan
elindultak a nagy versenyfutásra,
ahol egykor pillangó-remegéssel
várták a nagy megmérettetést.
De most, hogy nem illenek bele
a játékprogramba, lassul bennük
a mozgás öröme, s mint szédült,
ernyőiktől megfosztott pitypang-
szárnyak, elhagyják a terepet,
meghal a játékszenvedély.
Lassan, ütemesen küzdik magukat
vissza a nagy éteri folyosóra, ahol
teleportádódnak egy cirrus cumulus
anyatestébe, csak azért, hogy meg-
maradhassanak a nagy körforgalom
búvőletében.

Jozsefka Antal:
Párizsi emlék IV.

KIMMEL ISTVÁN

NÉMET LOVE STORY*

Történetem Aleppóból indul, 2015-ben, a nyár elején. Az Aleppo lerombolt városrészében élő középiskolai tanár házaspár és családja hithű muszlimok. A legidősebb gyermekük Ismail, a dzsihád hadsereg tagjaként elesett a harcokban. Öccse, Ali, huszonéves katonafiú és az ő húga Leila, aki középiskolai érettségivel, egyetemre készülne, a tanári pályára. Sátorban laknak, mert otthonukat teljesen szétbombázták. Elhatározzák a menekülést Európába, a többi sorstársukkal együtt. A négytagú család felveszi kívándorlási járandóságát, magukhoz veszik megtakarított pénzüket és arany értékeiket. Irány a görög partokhoz, majd innen Németországba, az ígéret földjére. A tengeren egy gumicsónak lélekvesztőben szorongva, a viharos hullámtól tengeribetegséget kapva, a halakat „etetik”. A hullámok sodrásában nehezen érik el a görög partot. Innen több országon át vasúton és buszokkal jutnak el a magyar határhoz. Ali itt már rendszeresen találkozik a hasonlóan civilben vándorló, dzsihád katonai és terrorképzésben részesült kortársaival. Mobiljaikkal tartják a kapcsolatot a dzsihád vezetőkkel, és mindenről tájékoztatják egymást. Szeged környékén elhagyott vagy eldobált mobil telefonjaikon képek és videók voltak a szír keresztények kínzásairól és lefejezésekről. Erről a magyar média is tudósított 2015 őszén.

Az apa Ismail, itt is a muszlim vallás szerint igyekszik napjait tölteni, szigorúan betartva az egy isten tiszteletét, a napi ötszöri imát, az adakozást, a böjtöt. A muszlimok szó szerint veszik és szigorúan betartják Korán tanításait, és hitük szerint a paradicsomba az ezeknek való engedelmség révén juthatnak be. Sajnos, a Korán szerint, a más hitűek megölésével is a paradicsomba juthatnak, és ez igazolja, jóvá hagyja a harcos vallásukat.

* Részlet egy hosszabb, több műfajt ötvöző írásból.

Az anya és Leila a migráció alatt is megfelelnek a családtagjaikkal törődő, őket kiszolgáló, ideális, kötelességtudó muszlim feleség és leány feltételeinek. ...A magyar zöldhatárnál a vasúti síneken átsétálva, már kocsikkal várják őket az embercsempészek. Velük megalkudva fejenként száz euróért augusztus elején Budapestre jut a család a Keleti pályaudvar aluljárójába. Itt naponta gyűlik a tömeg, tele az aluljáró szint, a rendőrség nem engedi őket vonatra szállni, pedig „Mamma Merkel tárt karokkal várja őket”, és ezt folyamatosan skandálják. Minden tájékoztatást megkapnak mobiljaikról és az induláskor kapott anyanyelvi brosúra füzetekből, amelyekben az ígéret földje Németország. ... Leila szorgalmasan tanulja a németet, és kérvényezni fogja érettségi bizonyítványának elfogadását, hogy jelentkezhesen a müncheni tanárképző főiskolára. Leila csinos, szép, helyesen szívarcú, nagy és csábosan mosolygó szemeivel, sportosan karcsú alkatával kitűnik a tábor lakói közül. Édesanyja arra neveli kiskorától, hogy jó muszlim feleség legyen. A család férfijai szemmel tartják, óvják őt az illetlen zavarástól, mert hosszú és testhez simuló egyszerű ruhája kiemeli alakját, arányos női alkatát. Hormonjai életkorának megfelelően munkálkodnak, vágyik a szerelemre, de erre itt még nincs lehetőség. Egy év után levizsgázik német nyelvből, és jelentkezik a tanárképző főiskolára, ahova felvételt nyer.

Már első nap feltűnik Hans, a germánosan kék szemű, szőke és fehér bőrű, végzős hallgató. Pszichológia óráról jön, agyilag megterhelve ettől a komoly tudománytól. Szembe jönnek vele az első évesek felszabadultan és vidáman beszélgetve. Feltűnik Leila, akivel még társai nem barátkoznak, egyedül és emelt fővel büszkén sétál gazella természetével. Hans jártatja szemeit a lányokon, szokás szerint, lesi milyen az új felhozatal. Amint látóterébe kerül, és közelebb ér a sötétebb bőrű hosszú ruhás leány, különös és vonzó, keleties parfüm üti meg az orrát. Végigmérve alulról felfelé a különös illat gazdáját, a nagy, barna mosolygó és csillogó szemekbe nézve megállásra kényszerül. Leila folytatja útját, de ez a pillanat őt is megragadja. Tetszik neki a helyes arcú fiú, és a számára szokatlan kék szemek vonzása, a sportos alkatot és fehér bőrt különösen érdekesnek tartja. Hans naponta ezen az útvonalon, ebben az időben jön, hogy láthassa ezt a tüneményt, és érezhesse az egzotikus, különös illatot, mely körülveszi Leilát. Most már megfeledkezve magukról, egyre hosszabban egymás szemébe nézve érzik, hogy létrejött a vonzalom, a tipikus első látásra szerelem. Ma már tudományosan bizonyított, hogy a szerelmes ember gondolkodása, viselkedése változáson megy át. Az agyi tevékenységre ható hormonok által a szerelem érzése ural minden pillanatot a gondolataikban. Nem működik a kritikai érzék, a másik minden tulajdonsága szép és jó, ez a különös állapot eltarthat 3-4 hónapig is.

Minden találkozáskor átélük a vonzás csodáját, amikor egyre hosszabban összekapcsolódik tekintetük. Leila gondolatait és fantáziáját lefoglalja ábrándozása a kék szemű, fehér bőrű fiúról, de náluk a nőnek nem illik kezdeményezni, mint itt, ahol ez természetes a fiatalok, de már az idősebbek között is.

Az ötödik napon Hans veszi a bátorságot és megszólítja Leilát: – Hello! Hogy hívnak, és honnan jöttél? Leila zavarba jön, alig tudja kinyögni, hogy szíriai háborús menekült és a családjával a migráns táborban él. Nos, ezzel végre létrejön a szerelemre lobbanó fiatalok között a beszélgetés, ettől fogva rendszeresen találkoznak. Minden találkára igyekeznek programmal felkészülni, közösen határoznak, hova menjenek.

Együtt járnak könyvtárba megismerni egymás kultúráját, vallását, egy bajor étteremben kiütközik az étkezési kultúra különbözősége (a csülök és faggyús birkasült), a jómódú bankárcsaládból származó Hans elkényeztetettsége, éjszakai bárók, kocsi, motor stb., ezeket a részeket most kihagyom.

A két, különböző kultúrában nevelt felnőtt fiatal lángra lobbant szerelmét ellenzik, tiltják mindkét részről a szülők és családtagok. Emiatt titkos találkákra kényszerülnek parkokban, a Münchent átszelő Isar folyó partján vagy mozikban. Kezdetről működött az illatvonzalom is, erről sok ismeretet szerzett Leila. A szagok uralhatják az érzéseket, de az illatok tudat alatt befolyásolják az átlagos orrot is, mert mi még mindig ösztönösen a szaglőérzékünkkel tapogatunk le mindenkit, akivel kapcsolatba kerülünk. Elsősorban akkor, ha a delikvens tetszik is nekünk. Tény, hogy a szerelem az orron át tör magának utat. Minden ember teljesen máshogy érzékeli a szagokat, más-más, régi emlékeket idéz fel.

A partnerválasztásnál döntő szerepet játszanak a különböző, szexuális, csalogató illatanyagok, a feromonok, amelyeket izgalom esetén a test nagy mennyiségben választ ki. Így működik az ő esetükben is, vonzó a másik illata és vágnak egymásra. Ölekezés, csókolózás közben néha szagolgtatják egymást, ami korbácsolja vágyukat a testi szerelemre. Leila lassan tud erre felkészülni, a neveltetése és a Korán szerint nem helyes a házasságon kívüli testi kielégülés. Hans 22 éves életerős, fiatal férfi, azért, hogy levezze feszültségét, időnként kénytelen alkalmi barátnőt keresni. Ezt nem megcsalásként éli meg, szükségyszerűnek tartja, hogy megkímélje az aktusra még fel nem készült szerelmét az esetleges megrázkódtatástól.

Visszatérve a varázslatos keleti parfümre, ami az első pillanattól vonzza Hansot. Leila, mint felnőtt nő, tisztában van az illatok hatásával, és kedvenceit a Musk pézsmáparfümök közül válogatja: Ellenállhatatlan a pézsmáolaj frissítő jellegű eszenciákkal keverve. Érzéki illata erős önbizalmat és bátorságot ad. A felhasznált illóolaj a pézsmacserje nevű növényből származik. Gyengéd illat, szereti magán, jó közérzete lesz tőle, hangulatára felemelő hatással van. Másrészt intim illat, jó érzés beleburkolózni. Karácsonykor nem találkozna, de szilveszterre vásárol Hansnak ajándékba egy férfi pézsmáparfümöt.

Egyre jobban kívánják egymást, és végre Leila is elérkezettnek látja az időt az intim együttlétre. Hans kivesz egy hotelszobát egy csendes helyen az Isar partjánál. Boldogságukat itt semmi nem zavarhatja. Leila lélekben felkészül az együttlétre, de gondolatait a kíváncsiság uralja, izgalommal várja, hogy mennyire fájhat az első aktus. Amíg Hans a fürdőszobában készül, gyorsan levetkőzik, és állig betakarva magát egyre jobban fél. Remegve várja szerelmét, aki igyekszik gyorsan mellé bújni. Leila, most mikor elérkezik élete nagy és fontos pillanata, nehezen megszólal. Orvosi nyelven, latinul közli, hogy még érintetlen (virgo intacta). Hans nem lepődik meg ezen, gyengéd türelemmel simogatja, csókolgatja kedvesét. Megfelelő tapasztalattal, gyengéd előjátékokkal avatja be Leilát a testi szerelem aktusába, igyekezve neki minél kevesebb fájdalmat okozni. Végre beteljesül lángoló szerelmük, és ebben a hotelben rendszeresen találkozhatnak.

Leila és Hans cselekkkel menekülnek Ali elől, aki rendszeresen követi hűgát, leskelődik és nyíltan fenyegetőzik: megöli Hansot, így ő akkor a Paradicsomba jut, mert

megvédi hűgát egy nem igazhitűtől. Ali a dzsihád hadseregben közelharc kiképzést is kapott, övében az éles, kétélű tört mindig magával hordja. Két halálos gyilkolást tanult meg, az egyik a torok átvágása a főverőérrrel, a másik a szívbe szúrás és a tör fordítása, hogy biztosan megálljon az áldozat szíve.

Pár nap elteltével a szerelmesek egymást átkarolva az Isar parti hotelhez közelednek. Gondolataikat már csak az együttlét, egymás karjaiba vágyás, az ölelés boldog érzésének mielőbbi teljesülése járja át, egymásba simuló kezük szorításokkal jelezi ezt.

Ali mint egy árnyék, indulásuk óta, követi őket, sarujában nesztelenül oson, majd közelebb érve Hans mögé szökellve a hátára ugrik és gyors mozdulattal, a borotvaéles törtével, egy nyisszantással átvágja a torkát. Hirtelen fel sem fogja Leila, hogy mi történik, felocsúdva a döbbenetből élesen sikít. Hans hanyatt a földre esik, a főverőérből lövell a vér.

– Mit tettél, miért tetted, Ali? Ordítja, mert látja, hogy elveszíti szerelmét. Őrjöngve nekiesne bátyjának, aki kitér előle és áldozatát lesi.

Hans szemei tágra nyitva vannak a hirtelen sokktól, Leila ráborulva, zokogva zárja le a szerető kék szemeket.

A közeli hotel portása hallja a kiabálást, kirohan, majd azonnal hívja a rendőrséget. Ali menekül, futásnak ered. Keresheti a rendőrség, testvére soha nem fogja elárulni.

Epilógus

Felajánlhatnék az olvasónak még néhány befejező megoldást: Ali kézigránáttal felrobantja magát és Hansot, hogy hite szerint a paradicsomba jusson. Lehetne egy mély szakadékba ugrással, vagy toronyház tetejéről, kézen fogva, páros öngyilkosság. De talán a szerelmesek tragédiája szelídebben is történhetne: miután Leila és Hans elvégzi tanulmányait, beletörődve a sorsukba, belátják, hogy nem házasodhatnak össze. Szomorúan szétválnak, mert ha együtt maradnának, mindkettőjükre a szülői kitagadás várna.

KOPRIVA NIKOLETT

VAGY-VAGY

Kezdetben csak a tárgyaimat használtad.
A kedvenc csészémet, fogkefém,
felpróbáltad ruháim, kiolvastad könyveim,
ott voltál, amikor lábat borotvtam,
amikor kávéfőztem reggel.
Már mindenem neked adtam.
Ott hagyhatsz, ahol akarsz,
vagy eltemethetsz.
Rám lapátolhatsz elfelejtett helyeket.

MARCSÁK GERGELY

KÁRHOZAT

– egy Boksay-festmény előtt –

A Mester szól, hogy a pirkadat most jöjjön,
s a túlvilágot a póre tájra fesse,
hogy sebként nyíljon meg a völgy fehér bőrén
vadászskutyák fényből kiharapott teste,

és a gomolyfelhős puha égbe szúrjon
öreg Kraszna-havas könyörtelen orma –
hosszú fenyőlándzsák fűrészfogas élén
vörös lánggal teli páros vércsatorna.

A vidék kínjában osztozik a zsákmány.
Nyirkos ködök mélyén végtelen vadászat.
Fegyveres férfiak szagatott hónyoma,
mint feszülő öltés, futja be a vásznat.

Nézi a Mester az éden romlott mását,
míg eszébe jut az eredendő vétek,
s rögtön kikeveri széles palettáján
örök kárhozatul az időtlenséget.

*József Antal:
Párizsi emlék V.*

MAGYARY HUNOR

NÉHA NÉZZ RÁM

Isten! Hogy éltet adtál, köszönöm,
bár előttem tűz,
hátam mögött vízözön.
de átverekszem magam, esküszöm!
Ma az élet csupa próbatétel,
már mindenre gyanakszom,
hogy mérgezett az étel,
s csak úgy nem hullhatok még el!
És oly kevés az, ki most nemes,
ki egy őszinte szóra
vagy ölelésre érdemes.
Engem a kígyók között elvezess!
Isten! Csak én érzem ezt a kint,
hogy az Éden helyet
farkasok vonyítanak odakint,
s a sötétség lassan fátylat hint?
Tudom, nehéz utat szabta reám,
nem véletlen, lehet,
s hogy mi a vége, nekem talány.
Megyek én, csak néha nézz rám!

*Jozsefka Antal:
Párizsi emlék VI.*

RECENZIOK ÉS VERSEK

FÖLDESDY GABRIELLA

M. S. MESTER HAZATALÁL
– TAVASZI SZÉL

Tábori László és Kiss Irén egyfelvonásosai Márai Sándorról

Márai Sándor életének felét (mindent beszámítva még többet is) emigrációban töltötte, hatalmas életművet hagyott maga után. Regényei, naplói, esszéi nemcsak mennyiségben nyomnak sokat a latban, hanem minőségben is súlyosak, elmélkedésre készítik az olvasót, művei telítettek emberi, olykor nemzeti sorskérdésekkel, filozófiával, bölcséleti kérdésekkel. Emiatt, és nem kizárólag nevének azonos kezdőbetűi (M. S.) okán, érdemli ki teljes joggal az M. S. Mester titulust, annak a 16. századi, feltehetően magyar festőnek a monogramját, akinek néhány reneszánsz festménye (*Vízitáció*, *Keresztvitel*, *Kálvária*, stb.) a fatáblához szegezi a kép nézőjét. Egyikük a festészet, másikuk az írás művészetének (M. S.) Mestere.

A 20. századi író M. S. Mester a Horthy-korszak egyik írófejedelmének tekinthető, regényei sorra jelentek meg a Révai Kiadónál, és jelentős mennyiségben keltek el. Márait főként a felső középosztály, valamint az iskolázott lateiner réteg olvasta előszeretettel. Híres és népszerű volt. Még inkább növelte népszerűségét az 1940-es évek elején, amikor színdarabjait a Nemzeti Színház műsorra tűzte. Az Andrássy úti Kamaraszínház 351-szer játszotta a *Kaland* című színművét, a nagyszínház pedig a *Kassai polgárokat* hozta színre monumentális kiállításban. Harmadik színműve e sor-

ban a *Varázs*, ostrom után került bemutatásra, de már nem a Nemzeti, hanem a lebombázott Vígyszínház éppen maradt váci utcai kamara színpadán. A szétlőtt városban, súlyos élelemhiány közepette, 30-szor tudták eljátszani a *Varázst*.

Márai nehezen barátkozik meg az 1945 utáni szovjet megszállással, látja, de még inkább érzi, hogy a kommunizmus szálláscsinálói egyre csak terjeszkednek. Az olyan „polgári elemek”, mint ő, előbb-utóbb nemkívánatos személyek lesznek, kiszorulnak minden irodalmi fórumról. Ezért dönt úgy 1947/48 fordulóján, hogy elhagyja az országot, jobb időkre vár, amikor majd hazatérhet. Svájc, Olaszország felé veszi útját, majd az USA-ba emigrál, onnét vissza Olaszországba, hogy 1970/71 táján végleg az Államokat válassza lakhelyül, nevezetesen a kaliforniai San Diegóban él haláláig, 1989. február végéig. Felesége és nevelt fia halála után teljes magány vár rá.

Tábori László egyfelvonásosa (M.S. Mester hazatalál) az író utolsó napjainak egyikén (vagy a legutolsón) játszódik, San Diegóban, a lakásán. Álomlátással kezdődik, pontosabban, nem tudjuk másra vélni, hogy a kezdő HANG éppen Márai legjobb regényének, a *Szindbád hazamegy* címűnek utolsó bekezdését olvassa fel. Majd minden átmenet nélkül az álom egy képzelt beszélgetést folytat az író és két határőr (KATONA I., KATONA II.) között arról, hogyan radírozza le a kommunista hatalom a magyarság lehetséges ellenállását, telepítik ki, veszik el a tehetősebbek vagyonát, semmizik ki a parasztságot, hagyják magára a határon túli magyar kisebbséget. S amikor az író ösztönösen tiltakozik a kommunista rémtettek ellen, kizavarják a határhovezetből.

Megszólalnak az író *Halotti beszéd* című versének ide vonatkozó sorai / „Túrd, hogy már nem vagy ember ott, csak osztályidegen, / Túrd, hogy már nem vagy ember itt, csak szám egy képleten, / Túrd, hogy az Isten tűri ezt...” /, az álom végével a történet kiköt a valóság talaján. Tanúi lehetünk jó néhány groteszk jelenetnek, mint pl. a TAKARÍTÓNŐvel folytatott beszélgetés, aki kényszeresen gondoskodik az íróról, mindenáron öregotthonba akarja bejuttatni, élelmet vásárol neki, holott nem is kérte, közben mindvégig rosszul ejti az író nevét (Mr. Maráj).

Valamivel gyümölcsözőbb a POSTÁSSzal történő beszélgetés, bár ő is rosszul ejti a nevét (Mr. Maré). Jóleső érzéssel konstatáljuk, hogy a litván származású fiatalember tud az 1956-os magyar forradalomról és annak cserbenhagyásáról a *Nyugat* által, és rögtön párhuzamba állítja a Baltikum litvánjainak szovjetellenes harcával, amelyet a II. világháború után vívtak partizánjaik. Ezek az erdei harcok elhúzódtak az 50-es évekig, majd a magyar forradalom leverése után belátták a függetlenségükért küzdők, nincs értelme további keserves önpusztításnak. A párbeszéd végén az író inkább peszsimista jövőt jósol a magyaroknak a besúgók, árulók nagy száma miatt, a litvánok esetében az idegen betelepülőkkel kell inkább számolni.

Harmadik vendégként betoppan EMESE, hívatlanul érkezik. Rajongója Márainak, olvasott tőle sok mindent, de nem érti igazán, a híressé vált író miért nem költözik haza, amikor tárt karokkal várnák. (A szocializmus győztes csatájaként könyvelhetné el a hazai korifeusok, ha negyven év után mégis visszatérne, pedig annak idején szavát adta, hogy az oroszok kivonulása előtt nem jön, és könyveit sem engedi kiadatni.) A lány a filmes szakmában dolgozik, apja a követségen, nagyjából gazdasági attasé beosztásban. A filmes társadalom inkább készíti filmet a Drakula-filmekről

elhíresült Lugosi Béláról, mint az író Márairól. Kizárólag a várható profit számít, minden más elhanyagolható.

A társalgás később eldurvul, és EMESE megmutatja igazi arcát, amely végül már csak egy trotty öregembert lát az íróban, akivel nem törődik senki. Nem érti mindazt, ami Márainak Európát, Kassát a Felvidékkel, Erdélyt, a Délvidéket jelenti, ami miatt érdemes Európában európainak lenni.

Az utolsó jelenetben az öreg Márai a fiatal Máraival beszél telefonon, kettejüket egy világ választja el egymástól. A szembesítésben az öngyilkosságra készülő író egy tőle már teljesen idegen, felelőtlen, magabiztos, flegma fiatalembert vizionál, akinek fogalma sincs, mi vár rá hátralévő életében. A halál előtt álló író rosszállóan nézi nyegle és hitetlen ifjú énjét. Az utolsó kép egy öregotthont mutat, Márait tolokocsiban látjuk a folyosón. Az író letett öngyilkossági szándékáról, és egy magasabb dimenzióba emelkedve, visszatér szeretett hazájába, Magyarországra.

Kiss Irén tragikomédiájában az író (MESTER) és a BM-alkalmazotton (NAP-SZEMÜVEGES) kívül allegorikus figurák lépnek fel (FŐCSATORNA, KAMERA-MAN, GLOBÁLIS GAZDASÁG, NŐI SZESZÉLY, MEGVETŐ). A cselekmény 1990-ben, egy Duna parti szállodaszobában játszódik. Márai a rendszerváltáskor enged a hívásnak, és hazatér.

A groteszk jelenetek során az derül ki, hogy a rendszerváltás nem hozott igazi fordulatot, a magyar szabadságot évtizedek óta váró író beleütközik az őt körülvevő ügynök hagyományba, csaldódik a korrupttá és főként karrieristává vált sajtóban, a globális gazdaság hazug tőkeáramlását hirdetőkből. A MESTER mindenre tud megoldást (pl. autokrácia, kereszténydemokrácia, arany középút a külpolitika útvesztőjében), de megoldásait a hazai újjazdag szószoálók, hatalomátvevők nem fogadják szívesen, sőt elutasítják.

Kiábrándító, amikor a NŐI SZESZÉLY képviselője kizárólag a MESTER magánéletére kíváncsi, valami szaftos erotikát szeretne az íróról. Mindenki csak a kuriózumot, a csodabogarat látja benne, nem kíváncsiak sem írói teljesítményére, sem mélységeire. A MEGVETŐ könyvkiadó csak erősen cenzúrázottan adná ki műveit, mert nem áll érdekében a történelmi eseményeket valós mivoltukban terjeszteni. A szocializmus hazugságainak részben vagy egészben továbbra is élniük kell. A régi rendszer nem bukott meg, csak módosult, új, globális arcot vett fel. A kialakult káoszt jelzi, hogy a szerkesztő Ferenc József hídnak nevezi a Szabadság hidat, és varjúznak a turul szobrot.

Az egyfelvonásos át van szöve kisebb fricskákkal, berepülő kismadárral, a MESTER játékpisztolyával, ami soha nem fog elsülni, a *Tavaszi szél vizet áraszt* kolindával, amelyet az elején háttér zeneként bejátszanak, a végén búcsúzásként a MESTER maga énekel el. A haza, és a visszatérni akaró művész nem találta meg egymást. A megoldhatatlanná vált helyzetből pusztán az ideérkező PÁLOS PERJEL képes kimenteni az író. A szerzetesek függetlenek a mindenkori államtól, nem szabnak feltételeket a MESTERnek, csak szerény kérésük van: mondjon engesztelő imát a magyarsáért. Az utolsó kép a függönyre vetített ragadozó madár árnya, jól mutatja a szabadságra vágyó, ám csapdába esett ország kétségbeesett jövőjét.

Mindkét egyfelvonásos egy fikciós helyzetre épül. Arra a groteszk helyzetre, amely Márait várta volna, ha a rendszerváltás napjaiban hazatér. Ez alkalmat ad a szerzők-

nek, hogy nemcsak hősiüket szembesítik a szomorú valósággal, hanem felénk, olvasók felé is mutatja: a demokrácia eufóriájában rossz vágányra került a magyarság. Kudarcainkról és veszteségeinkről az elmúlt évtizedekben nemcsak képtelenség, de időszertlen vállalkozás lenne tragédiát írni, kizárólag tragikomédiában, groteszkben, sőt abszurdban lehet – és érdemes – véleményt mondani, helyzetképet adni. Tábori László és Kiss Irén egyfelvonásosai pont ezt a görbe tükröt készítették el, hogy nézzünk bele mi is.

*Tábori László: M.S. Mester hazatalál – Kiss Irén: Tavaszi szél.
Két egyfelvonásos Márai Sándorról. Budapest, Melkizedek Könyvek, 2021.*

KONYÁRI MÓNICA

CSAK SEMMI DRÁMA!

Csak egy kis hurrikán.
Aprócska elme- és üzemzavar,
csak egy kortynyi cián.
Csak nyugodt maradj, a kést hagyd a sebben!
Ne forgasd, ne szisszenj,
csak mozdulatlan-csendben
figyeld, a szomszéd ház falán,
hogy rajzol a salétrom múltidőt.
Csak semmi dráma!
Tanult közönyt szoríts ütőeredre,
fájdalmad tűzd a holnap üzenőfalára!
Lélegezz, mintha természetes lenne!
Közben emeld öledbe
a bocsánatot!

TEMESI LÁSZLÓ

A PILLANAT ÉRTÉKE

Czóbel Minka lappangó versei és kisprózái

Rábukkanni irodalmi értékekre mindig felemelő érzés. Czóbel Minka összegyűjtött, eddig kevésbé ismert versei és kisprózái nagy élményt jelentettek olvasójának, e sorok írójának. A bő évszázada kivirágzott költő és író művei a meglepetés erejével hatottak. Munkásságának fénykorát 1890–1914 között élte, ez idő alatt nyolc verseskötete, egy kisregénye és két novelláskötete jelent meg, francia fordításai is sikert arattak. „Helye a klasszikusok között volna – és már életében ismeretlenné öregedett.” – írta egy méltatója.

De honnan bukkant elő ez az évtizedekig sötétségben bujkáló, méltatlanul elfeledett, 92 évet élt, nagy tehetség? A „fénybe” Bíró Erzsébet Franciska hozta vissza Urbán László irodalomtörténész segítségével.

„Czóbel Minka korának egyik legműveltebb, legtájékozottabb és több nyelvben jártas költő- és írónője volt, aki hosszú élete során rejtőzködő költő maradt – mégis Arany varázslatos világától Ady szimbolizmusáig otthonosan mozgott a hazai poézisben és szellemi lírában. A francia szimbolisták hatására kezdi „festeni” költeményeit.” – tudatja velünk a fülszöveg, ami nyomban kíváncsivá teheti legújabb olvasóit. A „régiek”, az 1800-as évek vége felé, és az 1900-as évek elején élt irodalombarátok jól ismerhették költői munkásságát, hiszen számos akkori újságban és versesköteteiben találkozhattak költeményeivel. Vitathatatlan, Czóbel Minka korának ismert és elismert poétája volt! Olyan költő- és íróóriások méltatták műveit, mint Arany János, Reviczky Gyula, Jókai Mór, Ady Endre, Babits Mihály, Mikszáth Kálmán, Móricz Zsigmond, Heltai Jenő, Herczeg Ferenc, Gárdonyi Géza vagy Szép Ernő, hogy az már önmagában is garancia arra, érdemes újra felfedeznünk. S valóban, a most megjelent, *A pillanat értéke* című kötetben több mint száz vers is kivételes tehetségéről árulkodik. Szimbolikus gondolatira, bölcs soraira oda kell figyelni, és mögé látni, hogy megértsük üzeneteit. Például, *A fonógyár* című remekében a robotoló, mélyszegénységben élő szövőnők álmait, vágyait jeleníti meg mesterien, miközben átéljük nehéz sorsukat, és együtt érzünk az „arany-szálakat”, illetve aranyálmokat szövögetőkkel.

Czóbel Minka többször bejárta Európát, s bár mindenütt jól érezte magát, magyarsága, hazaszeretete több verséből is felcsillámlik – talán legragyogóbban, a *Hazatérés* címűből. *A jövő* című költeményében pedig így fohászkodik Istenhez „értünk”, jó évszázaddal ezelőtt: „Emeld fel még egyszer ezt a lealázott árva nemzetet.” Frissnek tűnő szavak... Szintén az Istenhez fordul az Újévi imában, igaz, ebben az egész emberiségért: „Embertestbe miért lehelted a sok kusza, ferde, zavart lelket?” – kérdezi a Mindenhatótól, „aki” a költő szerint tökéletesnek alkotott meg fűt, fát, virágot, állatot, csak éppen bennünket nem. Elgondolkodtató sorok ezek mai összekuszált világunkban, amelyben egyre több a ferde, zavart lélek...

A kötetben közreadott Czóbel-prózák szintén figyelemre méltóak. Érett írói stílus jellemzi valamennyit. „Elbeszélései mintha elsikkadtak volna versei árnyékában, fölöttebb igazságtalanul” – írja az utószóban Bíró Erzsébet Franciska, aki azt is említi, hogy amikor rábukkant régi újságokban, folyóiratokban, szinte mindegyik magával ragadta, mert „olyan gyönyörűek és színvonalasok”, és akkor határozta el, hogy kéri dr. Urbán László irodalomtörténész segítségét a további kutatómunkához. A több hónapig tartó gyűjtés gyümölcse ez az értékes könyv, amelyet a Kortárs Könyvkiadó vállalt fel. Megérte! Azért is, mert a legtöbb mű itt olvasható először egy évszázadnyi kihagyás után! Többek között olyan gyöngyszemekre lelhetünk a kötetben, mint az *Utolsó szerelem*, *A gyöngyfűzér*, *Csak egy kicsit késve*, *A látogatás*, *A rolling-ground*, *a Lelkek harca*, *a Miért?* vagy *A Metró* regénye.

A pillanat értéke, hogy a most megjelent könyvvel egy igazi értékre találhattunk.

Czóbel Minka: A pillanat értéke Lappangó versek, kisprózák, Kortárs Kiadó, Budapest, 2021, 293 oldal. Ára: 3500 forint

JÓNA DÁVID

MÉCSSES

Barna T. Attila Halottak napja című versére

a sárgult koponya
térdepel a ködre
tornyokba hordja
némaságait
mécsesek lángjának
picinyke gödre
viaszát emészt
s égeti vágyait

BÜKI ATTILA

FÉNYKÉPEZNI JÓ

M. Nagy Péter a művészetek iránt érdeklődők előtt régóta ismert újságíróként, szerkesztőként és fotográfusként. Kiállított a *Madarak és fák, Kreativitás*, André Kertész emlékkiállításon, az Országos Miniatur Fotópályázat székesfehérvári tárlatán, a Mozdulat fotópályázat tárlatán Tatabányán, a *Lásd meg másképp!* utcafotó-pályázaton Érden... Egyéni kiállításait láthatták a *Tárgyaim, Fény, forma, Arcok és pillanatok, Negyvenből 5* címmel. Rendszerint szerepel fotóival országos és megyei napilapokban és művészeti kiadványokban.

A közelmúltban megjelent válogatott fotográfiái elé írja: „...fényképezek immár, kisebb-nagyobb megszakításokkal, gyermekkorom óta, találtam is sok bölcsességet és persze közhelyet is eleget, mígnem csak arra jutottam, hogy engem nem más vezérel, mint hogy fényképezni jó, mert öröm volt, ha sikerült a Pajtás gép beállításait helyesen megválasztani, és a film nem volt se túl világos, se túl sötét, netán még éles is lett, maga a csoda volt a fürdőszobai sötétkamrában lesni, ahogy a kép kirajzolódik a papírra, sikerélmény volt a már komolyabb gépekkel egyre jobb eredményt elérni, végül a kreativitásnak adott óriási szabadságot a digitális technika, ami persze ugyanakkor a kihívást is napról napra fokozza azáltal, hogy már szinte bárki készíthet, és készíti is, technikailag tökéletes képet...” Valóban, bárki készíthet jó minőségű fényképet, ám korántsem nevezhető művészi alkotásnak.

M. Nagy Péter vallja, hogy hittel és meggyőződéssel készíti fotóit, hogy az őt (és mindnyájunkat) körülvevő hétköznapi dolgokat mutassa fel, sugallata szerint lecsupaszítva, környezetüktől megfosztva, hogy formájukkal, árnyékukkal, kontúrjukkal, színnel adjanak élményt. A megszokottól eltérő másmilyen élményt, vagyis az alkotás szépséges élményét. A hat ciklusba szerkesztett képek egyben összefoglalása is a szerző fotóművészetének. A fekete-fehér és színes fotók tudatos rajzolatai fényképészeti gyakorlatának. Játék a fénnel, épített szerkezetekkel, árnyékokkal (sziluettekkel), régi használati tárgyakkal már-már súrolva az absztrakt határát. Úgy teszi ezt, hogy a művészi önmegvalósítás lényegét adja: magunkról tanulhassunk. Merész képkihágásai, kompozíciói, kísérleti ötletei egyéni megfogalmazások, jelzések korunkról.

M. Nagy Péter szerint „fényképezni jó”, méltán mondhatjuk képei láttán, hogy a befogadóknak pedig elgondolkodtató és örömteli mindaz, amit megoszt nézőivel.

M. Nagy Péter: *Csak ennyi, Érd*, 2020.
Szerzői kiadás, Érd Megyei Jogú Város támogatásával

CZEGŐ ZOLTÁN

GYALUVAL GYARAPODTUNK

Emlékeim sok ezer négyzetkilométeres világában tűnik fel most a legenda. Erdélyben, Székelyföldön született. Köröttem máris jöhet a visszhang, hogy könnyű ám a székelynek Székelyföldön emlékeznie, ahogy a román születettnek is könnyű román földön. A hősöm a tanár, igazgató, Gyalu néven ismerik Udvarhelyszéken, az arca oly tiszta, mint Korondon ünnepek előtt egy nappal a házak kívül-belül.

Gyaluval nem voltam korondi tanár koromban sem barátságban, hiszen ő máshol nevelte a székely tanulókat székelynek, de a javából. Érdekelt hát, ki is volt ez a legendás figura?

Úgy beszéltek róla, mint egykori székely főbíróról. Az volt a tisztességes neve, Gelu Păteanu, és román volt. Nem töviskoszorút, hanem virágkoronát tettek a fejére, mert ő szerette a mi székely–magyar népünket. Úgy élt, nevelt seregeket, mondott sírbeszédet, és majdnem föl is emelte Sóvidék határát, úgy magyarázván kicsinek s nagynak, vénnek meg ifjúnak, hogyan kell megmaradni, megtartani, továbbadni azt, ami a közösségé, a falué, ha egek szakadnak is arra és ránk.

Mintha egykori tanítványomat siratnám. Mintha kis lélekrezenéstől szakadna rám most a novemberi napragyogás kedvéért a ritkán elégedett nyugalom, a jónak a medréből, Súlyomkőről, ártalmatlanul.

Kapom s olvasom Bölöni Domokos legújabb könyvét, *A harmadik pohár* címmel sorakozik a többi közé. Bölöni egy karcolatban, mintegy ünnepi szószólóként, beszél Gyaluról. Az első mondatokban megérzi még az idegen, ismeretlen is, hogy itt valaki ugyancsak magasodik az élők s a lelkek közé.

Gyalu kolozsvári, de lehetne akár Vista szülötte, lehetne küsmődi, siklódi, vármezei. Vagy bármely szín román település gyermeke...

Akire így emlékezik a székelyföldi Bölöni tanár és író, szerkesztő, a'mán valaki. Bölöni Domokos sosem szórta a gyöngyöket mások elé potyára. Ama szigorú időben, ifjú korunkban, amikor az iskola dolgaiba beleszóltak az elvtársak, akkor volt iskolaigazgató Gyalu is, székelyek nevezték el így, ne kelljen kimondani a román nevét elferdítve, legyen s máig maradt Gyalu. Székellyé vált? Akit egy sor székely település a magáénak nevezett, az mehetett meghalni Budapestre, akár Bukarestbe, visszhangzott mögötte az „Isten megáldja mindenütt” kiáltás.

Istenem, milyen kicsi a világ, s milyen nagy egy nemzet, amikor a másik nép fia hajt fejet előtte!

Bölöni Domokos: A harmadik pohár, Juventus Kiadó, 2021.

FÖLDESDY GABRIELLA

LÁTÁSTÓL VAKULÁSIG

Egy filosz töprengései

A kétszáz oldalas, puha fedelű könyv rendhagyó szerkesztésű és felépítésű. Műfaját maga a szerző nevezi jegyzetsorozatnak, amely jegyzetek 77 egymást követő fejezetben kerülnek napvilágra. Mindezt Bene Kálmán nyugdíjas főiskolai tanár, tanszékvezető (Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, majd Tanítóképző Kar, Szeged), Madách-kutató tárja elénk, aki néhány évvel ezelőtt látását elveszítve vállalkozott arra, hogy az elmúlt ötven évben felgyülemlett irodalmi tapasztalatait, illetve irodalmi csemegéket, fricskákat foglalta kötetbe, átadva mindezt az utókornak.

Bene Kálmán jegyzetei az elmúlt két évben már megjelentek heti gyakorisággal a *Pannon Tükör* online „hasábjain” *Titkos filosz töprengéseiből* címmel, és K-H G álnéven. A tréfás kedvű professzor úr sokáig tudott inkognitóban maradni, amikor csak azok tudták kilétét, akik a jegyzetek alapján felismerték stílusát, gondolatait, vagyis a közeli ismerősök, tanítványok voltak képesek őt beazonosítani.

Jelen kötet már nem titkolódzik, a szerzőt kiírja a könyv fedelére, belül viszont megtartja a K-H G álnévet, amely Örkeny egyperceséből került át. Örkeny dr. K-H G-ja szuper intelligens, a német irodalmat jól ismerő professzor, akit a náci büntetőtábor buta és szolgalelkű őre, saját kicsinységét dühösen leplezve, kivégez. A szomorú egyperces nem a hasonló sors kapcsán kerül a könyvbe, a szerző saját értelmezést ad a három betűnek: Kézirat Halász Gábor Madách-kiadványa nyomán. Bene Kálmán kezén ugyanis az összes Madách-kézirat átment, és számos újrakiadás keletkezett, amely az 1942-ben megjelent Halász Gábor-féle *Madách összes műveit* újraolvassa, kiegészíti, utánajár minden adatának.

Igaz, legtöbb szó a jegyzetekben Madáchról esik, fókuszban egy *Tragédia*-sor helytelen olvasatának helyreállításáról, *A civilizátor* beszélő neveinek elemzésével, de másokról is szép számmal! Találunk benne részletes verselemzéseket, persze olyanokat, amelyek mellett eddig elsiklottunk (Vörösmarty: *Ábránd*; Ady Endre: *A ló kérdez*; Juhász Gyula: *Téltutó*; Arany János: *A lepke*; Babits Mihály: *Danaidák*), azután olvashatunk kisprózai művekről, amelyekre a szerző hívja fel a figyelmünket (Dino Buz-

zati: *Karácsonyi történet*; Aszlányi Károly: *Hét pofon*, John Updike: *A kentaur*). De komoly eligazítást kapunk néhány kevésbé ismert irodalmi témában is, mint Czóbel Minka, aki többet érdemelne az utókortól, mint amit kap, a felejtést. A későn megszeretett Krúdy Gyula csodás prózájáról, és *Az ecetfák pirulása* című írásáról, utóbbiból fél oldalt idéz. Kapunk a könyvből sok kedves elmélkedést az „I” betűvel kezdődő női nevekről, vagy a betűszók [mozaikszók] haszontalan, ám időnként hasznos voltáról, a sokszor helytelenül használt magyar nyelvről, a tanári szépséges hivatásról, hitről, hitetlenségről. Közben, és a könyv végén pedig Bene Kálmán önéletírásba fog, hogy az olvasó is tudja, kivel áll szemben.

Áttekintve Bene Kálmán könyvét, valóban találónak véljük az alcímet: egy filosz töprengéseivel állunk szemben. A szerző megosztja olvasóival irodalmi, sőt közéleti problémákkal kapcsolatos kételyeit, örömeit, felfedezésszerű meglátásait, s mindezt abszolút szubjektív módon. Attól, hogy a szerző megállapításai szubjektívek, még lehetnek igazak, helyesek, helytállóak, stb. Vagyis a szerző nem kötelez bennünket, hogy egyetértünk vele mindenben, csak felkínálja a lehetőséget. Ugyanezt teszi akkor, amikor verset, novellát, könyvet ajánl (szép könyvtárosi feladat egyébként) olvasásra, az ajánlott művek megkeresésére buzdítja könyvének olvasóját, és ezt szimpatikusan teszi, meggyőz, ajánl, nem kötelez, nem leminősíti azokat, akik nem ismerik az általa ajánlott műveket.

Sok-sok humorral találkozunk ezenközben, az ismeretterjesztés mellett szórakoztat is, és ez még nagyobb értéke Bene Kálmán rendhagyó szerkesztésű, ún. jegyzetekből álló kötetének. A verbális humor mellett az illusztrációk kiválasztása is jópofa szellemességet tükröz. Madáchnak *A civilizátor* című satírája elemzéséhez eredeti Madách-rajzokat illeszt, Updike regényéhez két kentaurt (egyik kisplasztika, másik dombormű) kapcsol, a „lankatag angyalok aléló sikolya” Kosztolányi idézetéhez nem mást, mint Edward Munch *Sikoly* című grafikáját. A Sajtó Huba jegyzethez mellékelt könyvborító (Lackfi-Vörös: *Apám kakasa*) járult, amely paródiakötetben a címszereplő kakas felkereste anyám tyúkját. Igazán meggyőző illusztrációnak számít *Az ember tragédiája* kéziratának azon részlete, amely bizonyítja, hogy a *Falanszter* színben a Négy ezred év három szóba van írva, míg az alatta látható 1924-es kritikai kiadásban (és persze a többi kiadásban is) ez már két szóvá olvadt: Négyezred év, ami „kilóra” nem ugyanaz. Értékes fotókat is találtam az illusztrációk között: családi kép a szegedi nagy árvíz idejéből, Arany Jánost családja körében 1865-ből, a *Bolond Istók* korabeli periodika (élclap) borítóját, vagy a nyelvújítók 1813-ban megjelent *Mondolaijának* címlapját.

Summázva: tartalom és forma, verbális és képi humor egyaránt jellemzi a *Látástól vakulásig* sok-sok ironiával, és életkori tapasztalattal, bölcsességgel összeállított kötetét.

Bene Kálmán: *Látástól vakulásig.*
Egy filosz töprengései. Szeged, Areión Könyvek, 2020. 204 l.

KOTASZEK HEDVIG

MENEDÉK

Képzeld el azt a helyzetet, hogy felébredsz, és az ismert, megszokott, szeretett környezet helyett, idegen helyen találod magad. Fehér falak, ágyak, mozdulatlan betegek. Csövek, katéter lógnak belőled. Egyetlen emberi arcot sem látsz magad körül. Mint a legrémesebb horrorban, talpig fóliába öltözöttek a körülötted lévő emberek, fejükön, arcukon háromszoros védőréteg, ahonnan alig látni ki. Még a szemük is csak halványan, elmosódottan pislogó gyenge fény. Tudom, mert engem is beöltöztettek, amikor bemehettem „elbúcsúzni”.

Bár már a fekvéshez is gyenge vagy, felkelsz. Összeszeded maradék erődöt, és menekülni akarsz. Csak el innen, haza, haza! Felkelsz, járkálsz körbe a talpalatnyi helyen. Kitéped a téged megkötő csöveket, a ruhádat akarod, hogy menekülhess innen!

Nem bírnak veled a nővérek – mindig is nagyon erős voltál, mint egy pihét, úgy emeltél fel engem, többszörös szeretettedben –, behívnak pár markos legényt. Őten lefognak, mert nem mehetsz ki. Covidos vagy, 83 éves, és még súlyos beteg is...

Lenyomnak. Injekciókkal tudnak csak lenyugtatni, elcsendesíteni. Ezért, amikor legközelebb szeretteid bejönnek „elbúcsúzni” tőled – szintén felismerhetetlenül beöltözve, álcázva –, csak a hangjuk, az édes, ismert, szeretetteli, remegő hangjuk ismerős. Úgysem tudod már a szemedet sem kinyitni, bárhogy próbáld.

Ők látják rajtad, egész szeretett, eddig simogatott testeden a kék, zöld, lila foltokat. Lábszáradon még egy friss, kissé vérző nyílt sebet is...

Milyen heted lehetett ez az utolsó!? Nővér:

– Felkelt, járkált, kitépett mindent magából. Nagyon izgága ember!

Hál' Istennek, már túl vagy rajta! Hozzáférhetetlen mindenki számára. Csak a kedveseknek élsz a szívében tovább, bár azt mondják, az Univerzumban nincs idő, és minden egyszerre, állandóan ott gomolyog benne. Légy áldott, mártír életű ember, kit mellém rendelt – az életet segítő társul – Isten!

Nem ítélem el, sőt, mélységesen sajnálom őket. Csoda, hogy van még ember erre. Legjobban becsülöm – és köszönöm – a nővérnek ezt az őszinte kitörését. Legalább megtudtam valamit a benti napjaidról, akármilyen fájó...

FOLYÓIRATSZÁMUNK SZERZŐI

A. Túri Zsuzsa (1971, Budapest) – költő, író, műfordító. Francia szakos tanár. Eddig három verseskötete jelent meg. A Magyar Múza folyóiratban először publikál. A Magyar Nemzeti Írószövetség tagja. Genfben él.

Ambrus József (1966, Gyergyószentmiklós) – költő. Hét önálló kötete jelent meg, több tucat antológiában olvashatók a versei. 2020-ban Dugonics András Irodalmi Díjat kapott Egyedül Európában című kötetéért. Jelenleg Lajosmizsén él.

Balázs F. Attila (1954, Marosvásárhely) – költő. 1990-ben Pozsonyban telepedett le, ahol szerkesztő volt több lapnál, és a Madách Kiadó menedzsere. 1999 és 2001 között a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának az elnöki tisztjét töltötte be. 1994-ben létrehozta az AB-ART Kiadót, amely 25 év alatt közel 900 címet adott ki. Többek között a párizsi Európai Tudományos és Művészeti Akadémia, a magyar és a román írószövetségek, valamint a Magyar PEN Club tagja. Rangos irodalmi díjakat kapott világszerte. 25 nyelvre fordították.

Bartha Gusztáv (1963) – költő, író. Versei 1980 óta jelennek meg a Beregi Hírlapban, a Kárpáti Igaz Szóban, a Hatodik Sip és a Pánsip című folyóiratokban. A helyi antológiákban is rendszeresen szerepel. Hőseinek személyes sorsát is meghatározzák a kisebbségi létben élő magyarok 20. századi, közös tragédiái. 2001-től Nagyberegen él. A Magyar Művészeti Akadémia ösztöndíjasa volt 2013-ban.

Bánfai Zsolt (Mohács, 1965) – költő, nyelvész, fordító. Versei rendszeresen megjelennek több irodalmi folyóiratban, szerzői blogja a PRAE művészeti portálon olvasható. NAPÚT-nívódíjat kapott 2020-ban.

Bánki Éva (1966, Nagykanizsa) – író, irodalomtörténész, tanár. Verseit, prózai írásait először a Kalligram, Mozgó Világ, Látó, Tiszatáj közölték. Az ELTE-n szerzett magyar–portugál szakos diplomát. Jelenleg a Károli Gáspár Református Egyetemen és az ELTE BTK-n tanít középkori világirodalmat. 2004-ben jelent meg Esőváros című első önálló prózakötete a Magvető Kiadónál, amely elnyerte a Szépirodalmi Figyelő-díjat. A Magyar Múza folyóiratban rendszeresen publikál.

Benke László (1943, Újvárfalva) – költő, író, újságíró, könyvkiadó. Alkotóként, magánemberként és a Hétkirajz Kiadó vezetőjeként egyaránt a mőriczi hagyományt követő népi, nemzeti irodalom harcosa. Otthonkereső című regényében (novellafüzérében) a mai kiüresedő szövegirodalom divatjával szemben mutat föl valószínű történeteket, magyar emberi sorsokat hitelesen, érthető nyelven. Eddig több mint húsz könyve jelent meg. Kiemelkedő írói, költői munkásságáért a Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetésben részesítették 2003-ban. G. Komoróczy Emőke „Tegnap még volt remény, hogy lesz jövő” címmel írt monográfiát Benke Lászlóról. Tagja a Magyar Írószövetségnek és a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Dánszentmiklóson él.

Bertalan Tivadar (1930, Budapest) – Kossuth-díjas író, grafikus, látványtervező és dramaturg. A Magyar Művészeti Akadémiának, a Magyar Írószövetségnek, a Magyar Írók Egyesületének és a Lyukasóra című folyóirat szerkesztőbizottságának tagja. Budapesten él.

Büki Attila (1948, Szombathely) – költő, író, újságíró, képzőművész. Tagja a Magyar Írók Egyesületének, az Érdi X-ART Képzőművészeti Egyesületnek, a stockholmi Egyetemes Magyar Képzőművészeti Egyesületnek, a Magyar Újságírók Közösségének, a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Létrehozója a büki és ócsai művésztelepnek. Alapító tagja az érdi és a bábolnai művésztelepnek. Lapok szerkesztője, legutóbb a Dunapart c. irodalmi, kulturális és társadalmi folyóirat főszerkesztője. Több mint húsz könyve jelent meg, legutóbb A mi időnk című drámakötete. Érdén él. A Magyar Nemzeti Írószövetség alapító tagja.

Czegő Zoltán (1938, Bukarest) – író, költő, újságíró, tanár. A kolozsvári egyetem lélektan–pedagógia–magyar szakán végzett 1962-ben. 1968-ig tanított, majd a megyei Tükör című lap munkatársa lett. Már a Pogány liturgia (versek, Bukarest, 1970); Titkos délután (versek, Bukarest, 1973) felhívták a figyelmet irodalmi tevékenységére. Élet-út díjas alkotó. Tagja a Magyar Írószövetségnek. Budapesten élt évekig, majd visszatelepedett Erdélybe.

Csontos Márta (Győr, 1951) – tanár, költő, közíró, irodalomtörténész. Tagja a Magyar Írószövetségnek, a Szegedi Írók Társaságának, az Erdélyi Magyar Írók Ligájának és a Vörösmarty Társaságnak. Mértékadó folyóiratokban publikál verseket, recenziókat és tanulmányokat. Legújabb kötetei: Látószögek (Kráter, 2018), Zászló a szélben, Transzcendencia és küldetésstudat Reményik Sándor költészetében (Hungarovox, 2020), Carpe diem-kísérletek, versek (Napkút, 2021). Sándorfálván él.

Deák Mór (Mór, 1959.) – költő, író, szerkesztő, műfordító.

Demse Márton (1943, Klézse) – író, költő, újságíró. A Magyar Írószövetség tagja, a moldvai csángó hagyományok őrzője. Petőfi Sándor Sajtszabadság-díjas és Váci Mihály-díjas alkotó. Budapesten él.

F. Bodó Imre (1954, Gölle) – író, helytörténész. Agrármérnöki tevékenysége mellett évtizedek óta foglalkozik helytörténettel. Dombóváron megalapította a Fekete István Múzeumot 1995-ben. Ugyanakkor Dombóvár és környékén számos emléktábla létesítését és avatását kezdeményezte. Több civilszervezet alapítója, működtetője és vezetője. Országosan is jelentős tevékenységét a kormány nemrég Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetéssel ismerte el. Dombóváron él.

Fábián Franciska (1987, Budapest) – író, költő, színész, énekes, zenész és modell. Több kötete jelent meg: Gombamesék; Csorba csillag; A Hetedik; Mi történt lóval?, stb. Ugyanakkor verseit és prózai írásait antológiák és folyóiratok is közlik. A Magyar Múzában most

jelenik meg először. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Budapesten él.

Földesdy Gabriella – irodalomtörténész, színháztörténész. Az ELTE Bölcsészkarán magyar–könyvtár szakot végzett, 1986-ban színháztörténetből doktorált. Egykoron Bácskában élték címmel 2012-ben jelent meg család-története, 2016-ban pedig a Herczeg Ferenc kalauz (monográfia). Színházi kritikái 2014-től jelennek meg folyamatosan. Ennek összegzéseként Öt év színikritikái 2014–2019 címmel adta ki újabb kötetét. Tanulmányai középpontjában Csiky Gergely, Herczeg Ferenc, Madách Imre, Ambrus Zoltán és Bánffy Miklós áll. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek.

Gyenes Klára (Szendrő) – költő, tanár. A Bódva-völgyi Szendrői származik. Budapesten a Pázmány Péter katolikus Hittudományi Egyetem főiskolai hittanári szakán és a Nyíregyházi Főiskola drámapedagógia szakán végzett. A rendszerváltás utáni négy éven át az Új Míszszió katolikus folyóirat munkatársa; 1993-tól a Kazincbarcikai Kodály Zoltán Iskola tanára. A Valami szép (2011) című verseskötetéről Gyimesi László, az Időn túl (2016) című verseskötetéről pedig Margócsy Klára írt elismerően. Tagja a Magyar Írószövetségnek és a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Felsőzsolcán él.

Istenes Tibor (1972) – Art'húr-díjas költő, író, esztéta, az Art'húr Irodalmi Kávéház szerkesztője. Alkotásai a Litera-Túra Irodalmi és Művészeti Magazin, a Bőrsőnyi Helikon, a Hetedik.hu és a Lenolaj Irodalmi és Kulturális Műhely, a Palóc föld irodalmi, művészeti, közéleti folyóirat oldalán, valamint különböző antológiákban jelennek meg rendszeresen.

Jobbágy Éva (1954, Dorog) – író, újságíró. A Tor-may Cécile Kör alapítója és fő szervezője. Több tanulmányt írt a méltatlanul mellőzött írónőről, akinek tárgyi és szellemi értékeit igyekszik megmenteni. Évtizedek óta részt vesz a Katolikus Újságírók Szövetségének munkájában. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Budapesten él.

Jóna Dávid (1968, Budapest) – költő, író. Tizenhét évig tanított a zsámbéki főiskolán. Média tanár, újságíró, operatőr. Az Art'húr című kulturális, művészeti lap alapítója, a facebookon az Art'húr Irodalmi Kávéház főszerkesztője. Biatorbágyon él.

Katzler Hilda (Eger) – költő, tanár, újságíró, a Magyar Pen Club tagja, a Magyar Újságírók Közössége irodavezetője. Rendszeresen publikál a nyomtatott és elektronikus irodalmi folyóiratokban. Két önálló kötete jelent meg. Budapesten él. A Magyar Nemzeti Írószövetség alapító tagja.

Kimmel István (1950, Tamási) – író, újságíró. A Gödöllői Agrártudományi Egyetemen szerzett diplomát. A Földművelődésügyi Minisztériumban dolgozott minisztériumi vezető-főtanácsosként. Mezőgazdasági, kulturális, közéleti és irodalmi vonatkozású cikkeket, tanulmányokat ír. Leggyakrabban a Kapu című folyóiratban olvashatjuk írásait. Tagja a Magyar Újságírók Közösségének. Erdenél él.

Kégl Ildikó (1976, Kazincbarcika) – költő, író, kritikus, irodalomszervező. Már az első kötete, az Életszag (lélektani novellák) nagy vihart kavart. Aztán folytatódott a Három buszmegállónyi boldogság című prózakötet,

amely szintén komoly elismerést váltott ki az olvasók és a kortársak körében. Az Olaszliszka (egy lincselés naplója) pedig – érthetően – országos visszhangot keltett. Miskolcon él.

Konyári Mónika (Debrecen, 1971) – költő. Az Art'húr Irodalmi Kávéház szerkesztője. Debrecenben él. Először publikál a Magyar Műzsában.

Kopriva Nikolett (1996, Kisvárdai) – költő, esztéta. A kárpátaljai Munkácsen nevelkedett. 2019-ben a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen szerzett esztétika mesterszakos diplomát. 2015-től publikál, művei megjelentek többek között az Együtt, Irodalmi Jelen, Magyar Napló, Pannon Tükör, Bárka, A Vörös Postakocsi folyóiratokban. Első kötete 2020-ban Amire csak a fák emlékeznek címen jelent meg. Irodalmi Jelen Debüt-díjas (2019), Móríz Zsigmond ösztöndíjas (2020), Magyar Írószövetség Debüt-díjas (2021). Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia hallgatója.

Kotaszek Hedvig – író, költő. Irodalommal, költészettel, szobrászattal, festéssel, grafikával és matematikával foglalkozik. Közül harminc évig tanított alsós pedagógusként. Hat matematika könyvet írt, verses grafikai könyve Lángörző címmel jelent meg. Felkérésre illusztrálta az International Kodály Society által kiadott Music a Universal Language című, 21 országban angol nyelven megjelenő nemzetközi könyvet. Tagja a Váci Mihály Irodalmi Körnek és a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Budapesten él.

Kránitz Laura (Budapest) – költő. Verseit többnyire internetes kulturális magazinokban publikálja. Több antológiában szerepelt verseivel. Budapesten él.

Lengyel János (1973, Beregszász) – történész, író, újságíró, publicista. A Magyar Írószövetség, a Magyar Pen Club tagja, a Magyar Újságírók Közössége elnökségének tagja. 2014-ben megkapta a „Nemzeti Újságírást” kitüntetést bronz keresztjéért. Eddig tíz kötete jelent meg, az utolsó 2019-ben, Feltámadás Beregszászon. Mitracsek úr visszatér címmel. Budapesten él.

Lovas Zsuzsanna (1961, Budapest) – író, költő, képzőművész, tanár. Hosszú ideig Törökbálinton élt, ahol tanított, bábcsoportokat vezetett, és itt alapította meg a Törökbálinti Községi Újságot. Később mint hittanár is tevékenykedett. Versei és prózai írásai több folyóiratban jelentek meg. Több kiállítása volt, részt vett a Bottonyai Művészeti Táborban is. A Magyar Nemzeti Írószövetség irodavezetője. A Magyar Múza folyóiratban most jelenik meg először. Budapesten él.

Madár János (1948, Balkány) – költő, könyvkiadó, újságíró. A Kelet Felől című irodalmi folyóirat alapító főszerkesztője; a Muravidék, Új Tanú szerkesztője. A Magyar Írószövetség tagja; a Magyar Újságírók Közössége alelnöke; a MUK irodalmi tagozatának vezetője, a Magyar Nemzeti Írószövetség elnöke, Balkány város díszpolgára, József Attila-díjas és Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjas alkotó. Budapesten él.

Magyary Hunor (1967, Püspökladány) – író, újságíró, sajtószóvivő. Eredeti neve Marjai László. Verset, mesét, elbeszélést, regényt ír. Eddig 13 könyve jelent meg. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Budapesten él.

Marcák Gergely (1990, Kishomok) – költő, versenklő. Iskoláit Ungváron kezdte, majd az Előretolt Helyőrség Íróakadémia hallgatója volt. 2010 óta publikál rendszeresen, illetve kortársak verseit zenésíti meg. Gérecz Attila-díjas.

Mártonfi Benke Márta (1958, Kunszentmárton) – festő, művészeti író. A Magyar Újságírók Közössége művészeti tagozatának vezetője, a Magyar Múza képzőművészeti rovatát szerkeszti. Rendszeresen vesz részt egyéni és csoportos kiállításokon, a Vásárhelyi Őszi Tárlaton többször szerepelt képeivel. Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjas. Kunszentmártonban él. A Magyar Nemzeti Írószövetség tagja.

Mészáros Géza (Budapest, 1943) – Munkácsy Mihály-díjas festőművész. 1977 óta kiállító művész. 1997-ben az International Association of Hand Papermakers and Paper Artists (IAPMA) tiszteletbeli örökös tagjául választotta. 2004-ben Mednyánszky László-díjat kapott. Az 1990-es évek eleje óta művészettörténeti kutatásokat folytat. A Kárpát-medence és a szélrőzsa minden irányának kapcsolatrendszerét az ábrázolások látható összefüggéseiben írja le. Budapesten él. Megjelent könyvei: Vidéki bolygó, 1999, Az egyetlen dimenzió, 2000, Égi ásatások, 2004.

Oláh Tamás (1944, Budapest) – költő, író, szerkesztő. Hosszú álom címmel 2010-ben adta közre első verseskötetét. Ezt 2011–2018 között, évről évre újabb könyvek követték, 2019-ben pedig megjelent válogatott verseinek gyűjteménye Elérni az elérhetetlent címmel. 2018-ban Magyar Arany Érdemkeresztrel ismerték el munkásságát.

Permay Zsuzsa (?) – költő, író. Először publikál a Magyar Múza című folyóiratban.

Pete László Miklós (1962, Lengyeltóti) – költő, prózaíró, tanár. Budapesten érettségizett, diplomáit Szegeden, Debrecenben és Budapesten szerezte. 1987 óta publikál. A sokféle műnem jelzi széleskörű érdeklődését is: versek, tanulmányok, színdarabok, forgatókönyvek, fantasy regények, stb. Több kötete jelent meg. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Sarkadon él.

Szabó S. András – író, költő, újságíró, tanár. A Budapesti Corvinus Egyetemen tanít. Tanulmányai, esszéi országos lapokban jelennek meg. Verseit és prózaírásait már közölte a Magyar Múza folyóirat is. Tagja a MÜK-nak és a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Budapesten él.

Szentjánosi Csaba (1965, Budapest) – költő. Rendszeresen publikál nyomtatott és elektronikus irodalmi folyóiratokban. Első könyve a FISZ-könyvek sorozatában jelent meg Vers a versben címmel. Kaposváron él.

Sztaskó Richard (1987, Budapest) – író, tanár. Rendszeresen publikál nyomtatott és online irodalmi folyóiratokban. Budapesten él.

Tarjáni Imre (1945, Pusztasomorján) – költő. A Pázmány Péter Katolikus Hittudományi Egyetemen hittanárként diplomázott. Kifelé kopogtatás címmel jelent meg verseskötete a Kráter Kiadónál (Pomáz, 2002). Verseit gyakran olvashatjuk a Pannon Tükör és a Vár című folyóiratokban. A Magyar Múzában rendszeresen publikál. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Tapolcán él.

Temesi László (Szeged) – író, újságíró. Szegeden szerzett egyetemi végzettséget. Évtizedek óta újságíróként dolgozik. Ugyanakkor irodalomtörténeti kutatással is foglalkozik. Példaképének tartja Czobél Minkát, akiről több tanulmányt írt. Tagja a Panoráma Világklubnak. Először jelenik meg írása a Magyar Múza című folyóiratban.

Tornai Xénia (1968, Budapest) – tanár, költő. Az ELTE magyar–angol szakán szerzett középiskolai tanári diplomát. Nyelviskolákban és cégeknél oktatott angol nyelvet. 2020 februárja óta foglalkozik komolyabban költéssel. A veregyházi Hagyomány és lendület 2021 címmel meghirdetett irodalmi pályázat első helyezettje vers kategóriában. Versei jelentek meg a Napút, illetve a Napút Online folyóiratban, a Veresi Krónikában, valamint két tematikus antológiában (Karácsonyi pillanatok, Pillanat antológia). Budapesten él.

Turbók Attila (1943, Budapest) – költő, újságíró, szerkesztő. Az ELTE bölcsészettudományi karán végzett 1975-ben. Az Ifjúsági Magazin irodalmi szerkesztője volt, dolgozott a Fiatal Művészek Klubjában, kulturális szervezőként a Zeneakadémián, a művelődési ház igazgatójaként Leányfalun. 1980-tól húsz éven át egy börtönügyi szakfolyóirat és a Börtönújság című hetilap szerkesztője. Öt verseskötete jelent meg. Budapesten él. A Magyar Nemzeti Írószövetség alapító tagja.

Varga Tibor (1947, Kissomlyó) – író, költő, irodalomtörténész, esztéta. A Szegedi Tanárképző Főiskolán, majd az ELTE bölcsészkarán szerzett tanári oklevelet. Irodalomtörténeti kutatásai Berzsenyi Dániel életére és József Attila költészetére korlátozódnak. Első publikációja a Soproni Szemlében jelent meg 1982-ben, Merényi Oskárral közösen, Berzsenyi iskolázatásáról. 2015-ben Mélységek fölött címmel jelent meg verseskötete a Rím Könyvkiadónál. Publikált a kanadai Kaláka, a Kapu és a Kelet Felől című folyóiratokban. József Attila verseinek természetrajza című előadása több vidéki városban (Pécs, Gyula, Kecskemét, Celldömölk) is elhangzott. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek.

Véssey Ede (1948, Budapest) – költő. Építészmérnök, a Budapesti Műszaki Egyetem adjunktusaként dolgozott, majd az USA egyik legnagyobb építészmérnöki irodájának vezető tervezőjeként tartószerkezeti és szeizmikus tervezéssel foglalkozott. Versei a párizsi Irodalmi Újságban, folyóiratokban, és önálló kötetekben jelentek meg. Dallasban él. Legutóbbi verseskötete: Számvetés (Kráter, 2020)

Z. Németh István (1969, Komárom) – költő. Legszövegebbi versei (Válogatott és új versek, Art Danubius, 2015) méltó összegzése eddigi irodalmi munkásságának. A Szlovákia Magyar Írók Társaságának Választmány (SZMIT) Z. Németh István költőnek, írónak ítélte oda 2020-ban a Forbáth-díjat a Csipetnyi fény című, hetedik kötetéért.

Zatkalik András (1954, Budapest) – író, tanár, újságíró. Több kötete jelent meg. Nagy sikerű könyve: Boksay György idegenforgalmi és irodalmi munkássága (Pannonhalma – Balaton). Szabad Sajtó-díjat kapott 2016-ban. A Magyar Nemzeti Írószövetség Márai-pályázatának első helyezettje. Veszprémben él.

MÁRTONFI BENKE MÁRTA

CSÓK ISTVÁN ÉS VASZARY JÁNOS

KUNSZENTMÁRTONI TANÍTVÁNYA

P. Szeöke Izabella művészete

Már megszokott, hogy folyóiratunk színes oldalain ma élő és alkotó képzőművészeket szólaltatunk meg. Ezúttal olyan festőnőt mutatok be, aki már nincs közöttünk, több mint harminc éve meghalt. P. Szeöke Izabellára azért esett a választásom, mert kitűnő művész, és ő is szülővárosomban, Kunszentmártonban élt. Hogy tevékenysége, művészete ne merüljön feledésbe, művei felkutatását és dokumentálását az ugyancsak kunszentmártoni születésű Barna Gábor néprajzkutató professzor kezdte el, és mára összegyűlt egy könyvre való anyag a festőnő életművéről. A monográfia hamarosan megjelenik. A sok információ és reprodukció mellett tartalmazza majd P. Szeöke Izabella nem mindennapi életútját, valamint a művészetét elemző tanulmányt, melyből az alábbiakban közlünk részletet.

Papp-Kökényesdyné Szeöke Izabella sorsa sok szállal kötődik Kunszentmártonhoz. Itt látta meg a napvilágot, élete utolsó évtizedeit is a Körös-parti városban töltötte, itt halt meg, és a kunszentmártoni felső temető egyik sírjában nyugszik. Sajnos, személyesen nem találkoztam vele, ám környezetemben akadnak még emberek, akik emlékeznek rá. Többek között Barna Gábor néprajztudós így idézte fel alakját a festőnő emlékére rendezett kiállításon: „Gyerekkoromban még szokásban volt Kunszentmártonban a vasárnapi fél 12-es szentmise, az úgynevezett

Önarckép sárga sállal, akvarell, 37x27 cm

szagos mise. Már a 19. század végén erre a misére járt a város értelmiségének egy része. Papp-Kökényesdy Sándorné Szeöke Izabella is, akit mi, gyerekek csak Bicu néninek hívtunk, s aki divatos ruháival, hatalmas kalapjaival jelenség volt az 1960-1970-es évek szürkeségében. Az örök nő volt. Az akkor már a hetvenes éveiben járó Bicuka valóban fiatalos volt, nyitott érdeklődése, nagy műveltsége, egész élete, családjuk múltjának pontos ismerete, művészete, az őt körülvevő tárgyi világ, amelynek egy része az „öregházból”, az úgynevezett Bagolyvárból került ki, tiszteletet és elismerést parancsolt.”

A tehetséges rajztanárnőt szülővárosa befogadta, ám valószínű, hogy kevesen tudták, milyen utat járt be művészi pályáján, milyen ambíciók hajtották előre mielőtt Kunszentmártonba visszatért. Életének alakulása nem volt egyedüli, abban a korban, mely a 19. század végétől ível át a két világháború utáni időszakba, több hasonló női sorssal lehet találkozni.

A kunszentmártoni Papp-Kökényesdy Szeöke Izabellának is része volt sikerben és mellőzöttségben egyaránt. A középbirtokos családból származó leány tehetségét már fiatalon felfedezik, tanulását a szülők támogatják. Budapesten a Képzőművészeti Főiskolára olyan időszakban jár, 1917 és 1921 között, amikor csöppet sem eseménytelen a magyar történelem: világháború, forradalmak, járványok követik egymást, ám az akadémia falai közt tanítók és tanítványok számára a művészet „elefántcsonttornya” menedéket nyújt. A főiskola után Egerben tanít, férjhez megy, majd Párizsban is tanul rövid ideig. Festői pályája kezd kibontakozni, sikeresen szerepel országos tárlatokon. Közben meghal a férje, és egy év múlva házasságot köt Papp-Kökényesdy Sándor testőrtiszttel (művésznevét azért írja P. Szeöke Izabellának), aki a budai vár testőrtábornokaként szolgált. Papp-Kökényesdyné Szeöke Izabella ekkor kevesebbet fest, magas rangú katonatiszt férje oldalán a munka és a társasági élet sok időt elvesz tőle. Amikor házastársát politikai okokból nyugdíjazzák, Kunszent-

Matyó jegyespár, farost, olaj, 98x65 cm

Gödöllői kiskastély, olaj, vászon, 80x68 cm

mártonba, a nagyvilági életből jóval szerényebb, egy művész számára pedig elszigeteltebb világba tér vissza.

A származás, a gyermekkor miliője, majd a nyugtalan, forrongó, tragédiákkal teli társadalmi közeg befolyásolja egy érzékeny, nyitott személyiség látásmódját, a világhoz való viszonyát. Egy-egy drámai sorsforduló akár ketté is törheti a művészi karriert. Ám P. Szeőke Izabella soha nem hagyta abba a festést, mivel az alkotómunka számára menedéket nyújtott, lélekerőt, erkölcsi tartást, hitet adott, és önmaga megőrzését biztosította. Mindvégig festő maradt. Még azokban az időszakokban is, amikor társadalmi helyzete nem kedvezett az önmegvalósításnak, a művészi pályája kibontakozásának. Ő azonban a tanítás, a társasági és házaselet kötelezettségei mellett is rendületlenül festett, és idősebb éveiben sem tette le az ecsetet. Tehetsége nem csak kitartásában, hanem kreativitásában is megmutatkozott. Igazi alkotó, sokoldalú

egyéniség, aki mindenben megelégedett az alkotómunka öröme. A *Magyar Jövő* című korabeli lap a többi között arról számol be 1924-ben, hogy P. Szeőke Izabella a háziipari kiállításon kézimunkáival díjat nyert. Találékonyágát, kísérletező kedvét bizonyítja, hogy a harmincas évek második felében szőnyegszövő műhelyt hozott létre szülővárosában, ahol saját tervei alapján készítették a szőnyeget, főleg exportra. Az ötvenes

években, a kunszentmártoni „száműzetés” alatt pedig ruhákat tervez és varrat, mese- és könyvillusztrációkat készít, karácsonyi képeslapokat rajzol, fest, mindezzel a megélhetésüket is segítendő.

Az előkerült emlékek, iratok közt kevés a személyes jellegű örökség. Nincs napló, feljegyzés, levél, mely a festőnő mindennapjairól és érzéseiről számolna be, ezért jobbra csak a képeire hagyatkozhatunk, s annak a kornak az ismeretére, melyben P. Szeőke Izabella művei születtek.

Kislányok gidával, valkid, 98x63 cm

Szerelmespár, olaj, falemez, 60x80 cm

A 19. század végén és a 20. század elején nem csak a történelmi korszak volt változásokkal, ellentmondásokkal, drámai fordulatokkal teli, a művészeti élet nyüzsgő, forrongó, új témákat, stílusokat teremtő légköre is inspirálta az alkotókat. Ekkorra már beért a 19. század realizmusa, és nyugaton, főként a francia fővárosban kezdtek teret nyerni az úgynevezett izmusok, az impresszionizmus, expresszionizmus, kubizmus, a konstruktivizmus képviselői. A réginek, a konzervatívnak és az újnak, a modernnek a szembeesülése szinte szimbolikus harccá vált, és végighullámozott az európai művészeten.

P. Szeőke Izabella családi háttere, a középiskolában és az akadémián folytatott tanulmányai, majd a társadalomban betöltött szerepe a konzervatív világ- és művészeti felfogásra predesztinálja. Két főiskolai mestere, Csók István és Vaszary János azonban a festői megoldások terén már túllép az ódivatú szemléleteken. Csók Münchenben és Párizsban tanul, de éppen azért nem választja az állami iskolát, hogy szabad maradjon, az akadémiai festészet ne kösse gúzsba. Kolorit gazdag festészete már meghaladja a 19. századi realizmust, a nagybányai festőkkel, követve a francia impresszionistákat, kilép a természetbe. Ösztönösen impresszionista. A népelet, a népviselet színessége, a fiatalság életerejének, szépségének ábrázolása pedig már előre vetíti a később létrejött Képirók Társaságának célját, mely a népi életre, népművészetre alapozott korszerű magyar művészet létrehozását tűzte ki célul. Csók István a tanítványok visszaemléke-

Család, olaj, farost, 100x70 cm

Tulipánok orgonával, valkid, 63x57

zése szerint emberséges, jó tanár volt, és mint kiváló mester megkövetelte a mesterségbeli tudás elsajátítását. P. Szeőke Izabella is említést tesz arról, hogy rajz és festészet terén Csók Istvántól tanult leginkább. Ám Vaszary János is hatással lehetett a fiatal festőnőre, hiszen ő az új stílusirányzatokat ismertette meg tanítványaival, és maga is kipróbálta azokat. Lendületes, vázlatos ecsetkezelése már jóval modernebb, a mesterségbeli tudás biztos alapon álló, viszont az akadémizmus merev szabályait már bátran felrúgó, felszabadult festői attitűdjével mintát adhatott a növényékei számára.

Az egyéni látásmód, a saját hang megtalálása minden művész alapvető problémá-

ja. A koronként változó stílusok azt jelentik, hogy kialakult egy új életérzés egy kihamvadt régi nyomán. A művész első és legérzékenyebb megőrzője ennek az alakulásnak. Nagyságát is végeredményben ahhoz mérjük, hogy mennyire tudja korának stíluselemeit összefogni és alkotásaiban érvényre juttatni. Mennyire fejlődött ki az a látás, melynek sokkal több köze van az alkotó benső világához, mint a realitáshoz. P. Szeőke Izabella számára is kérdés, hogy mindenben követi tanítói útmutatását, vagy inkább belső ösztöneire hallgat, és megpróbálja azt az anyagot és technikát megtalálni, melynek segítségével legadekvátabb módon tudja saját látomásait formába önteni.

P. Szeőke Izabella önérzetes, de nem lázadó típus, ezért tanulmányai mentén kezdi el saját világának a felépítését. Ám ő sem spórolhatja meg a mesterekről való leválás nehézségeit. Sok-sok munkával, rajzok, vázlatok, akvarell-tanulmányok, egy-egy félig kész alkotás készítésével próbálkozik egyéni hangját kialakítani.

Virágárus, olaj, farost, 97x73

Nemzedékek, farost, olaj, 120x73

Témavilágát és a műfajok megválasztását tekintve ragaszkodik a festészeti hagyományokhoz. Képei egy-egy tájrészletet, csendéletet, portrét, gyerekeket, családot, férfit, nőt örökítenek meg. Munkáin a női akt vissza-visszatérő motívum. A konkrét személyekről készült arcképei biztos mesterségbeli tudásról tanúskodnak: rendkívül érzékenyen, szuggesztíven adják vissza a megörökített modell személyiségét.

A hagyatékban kevés tájkép maradt fenn, valószínűleg nem állt a művész érdeklődésének középpontjában. Ritkán háttérként szerepel, de önmagában a táj a festőnőt nem foglalkoztatja. Az öreg fákat, a kastélyt, vagy a kunszentmártoni tornácos „öregházat” megörökítő művek születését bizonyára személyes élmények inspirálták.

A festészetnek örök témája a csendélet. P. Szeőke Izabella is szívesen mélyed el ebben a műfajban, és elsősorban virágcsendéleteket fest, különösen ragaszkodva a napraforgóhoz. Ez a növény nem csak önmagában jelenik meg, hanem nagyon sokszor háttérként egy női test mögött,

vagy a tavasz, a fiatalság jelképeként egy női kézben. A napraforgó virágja nemcsak festői tulajdonságai, intenzív sárga szirmai, kerekded formája miatt kedvelt témája a képzőművészeknek, hanem mint az élet és az elmúlás érzékeltetése is alkalmas festészeti motívum. A viruló, fény felé forduló napraforgó tányérok a fiatalság, erő, büszkeség, vitalitás jelképei lehetnek, míg a megérett, fejüket lehajtott, fonnyadt szirmú napraforgók az öregségé.

P. Szeőke Izabella alakokat ábrázoló festményei szelíden békések, harmóniát árasztó látomások, bennük a szeretet utáni vágy, a szerelem, a családi összhang idealizált képzelete formálódik képpé. Ám ezek az örökérvényűnek számító emberi érzések, gondolatok már mestere, Csók István stílusát is meghaladva, modernebb külsőben öltönek formát. A laza, oldott, nagyvonalú ecsetkezelés akár Vaszary János öröksége is lehet, akár az abból eredő egyéni festői nyelv megnyilvánulása.

P. Szőke Izabella festészetének középpontjában nem a látott természet, hanem egy elképzelt, megálmodott világ jelenik meg. Képein nincsenek konkrét, felismerhető helyszínek, valamiféle spirituális térben léteznek a művein szereplő alakok: pihenő,

Tavaszi farost, olaj, 144x198

Testvérek, farost, olaj, 62x46

alvó nők, gyermeküket szoptató anyák, szeretők, családok. A szeretet nyilvánul meg különböző formákban: egy férfi és nő vágyakozásában, egy gyermekét szoptató anya jelenetében, vagy két testvér szoros együttlétében, a nemzedékek egymásra utaltságában, valamint az Ádám és Éva paradicsomi környezetében lévő család

összetartozásában. A meghitt élethelyzetek, a gyengéd érintések és kapcsolatok a szeretetet jelképezik. Sok festménye szól anya és gyermek meghitt viszonyáról. Láthatóan mélyen érintette ez a téma, ami azzal is magyarázható, hogy neki nem született gyermeke.

P. Szeőke Izabella női alakjai nem harsonyan elevenek. Életkedvük nem harsongó, nem tolakodó, félmosoly ül az arcukon, melankólia veszi körül őket. Mintha csak valamiféle álomból léptek volna elő, de ők maguk is álmodozók, finomak, elegánsak, szépségüket egyszerre tárják fel és leplezik el. A költők mûzsái ilyenek, valóságosak, de mégis elérhetetlenek, és mint az angyalok, téren és időn túliak. A képen való elhelyezésük, tartásuk, mozdulatuk esetenként bibliai alakokat idéznek meg, s egyben metaforikus utalások a boldog asszonyra, Máriára, a szent családra.

P. Szeőke Izabella azonban nem demonstrál, hanem arról beszél csendesen, színekkel és formákkal közvetítve, hogy ő miben hisz. Ám ez a hit nem csupán vallási, sokkal egyetemesebb: reménykedés a szeretetben, a szépségben, emberségben, a fiatalság üdeségében, életszeretetében. Furcsa ellentmondás, hogy az alakok meztelenségéből áradó szerény erotika a szentek ártatlanságával, szűziességgel, jóságával és időtlenségével párosul. Hogy nem a valóság leképezéséről, hanem ideák képi megjelenítéséről van szó, mi sem bizonyítja jobban, hogy az idealisztikusan ábrázolt, meztelen női alakokon a mellék a testtől elvált figyelő szemekként domborodnak ki.

Ez a festői univerzum a valóság elemeiből építkezik, de már a festő benső látása révén teremődik újra. A természetelvűség alapvető, de ez a világ nem realista. Megalkotója jó értelemben vett naiv idealista, egy szép világban hívó, egy jobb világba elvágódó ember üzenete környezete felé. Mély érzelmekkel telített lírai festészet.

P. Szeőke Izabella művészetétől távol áll a hideg racionalizmus, a spekuláció, az abszt-

Életkorok, olaj, farost, 60x60 cm

Virágárus, akvarell, karton, 50x40 cm

rakció, de a látvány hűséges másolása sem köti le az érdeklődését. Képei nem plasztikusak, színfoltjaival a japán fametszetekre emlékeztető sík tereket hoz létre a képfelületen, nincs térperspektíva, inkább a dekoratív jellegre törekszik. A dekorativitás, az állandóan visszatérő motívumok használata mintegy szimbólumként, összetett érzéseket, világképet tud tolmácsolni. A képek rajzosak, viszont nem látható egyenes vonal, nincsenek mértani formák. Nagy színfoltokat használ, melyeket általában kék kontúrral választ el egymástól. Nem alkalmaz átmenetet a színek között, bátran épít a hideg és meleg színek kontrasztjára, ugyanakkor állandó önkontroll alatt tartja

festői tudását, fékezi, visszafogja, szelídíti kifejezőmódját.

P. Szeőke Izabella művészetére kár lenne bármely stílusirány jegyeit felaggatni. De az tény, hogy hatottak rá a kor modern törekvései, köztük a szecesszió, valamint a szimbolista kifejezőmód is közel állt festői világához. Különösen rajza- in és vázlatain érhető tetten ez utóbbi izmusnak a hatása. Többszörösen feldolgoz egy témát, rajzot készít, majd akvarellal is megfesti. Nem mindegyikből születik olajkép, de a képelőzmény is izgalmas, a festői szándék tisztán kivehető.

E modern festői látásmód kialakulásában szerepet játszott a festőnő francia tanulmányútja. Az 1929-es és 1930 év fordulóján három hónapot töltött Párizsban, ahol, Jean Marchand francia festőművésznél tanult. Marchand, aki kiállított a Salon d'Automne-ban és a Salon des Indépendant-ban, posztimpresszionista, kubista szemléletével nagy hatást gyakorolt a magyar festőnőre. Testvére, Szeőke Klára szerint a párizsi út mondhatni vízválasztó volt művészi szemléletében.

A Párizsban töltött időszak alatt, bár erről nincsenek konkrét információk, több kortárs francia művésszel megismerkedhetett vagy legalábbis láthatta műveiket. Felfedezhető P. Szeőke Izabella festményein a Nabisok hatása, különösen Maurice Denis, a keresztény szimbolizmus képviselőjének, a Nabis csoport teoretikusának szemlélete, festői felfogása. Elképzelhető, hogy a magyar festőnő találkozott Denis képei-

Nő napraforgóval, akvarell, 86x60 cm

Fiatal leány, farost, olaj, 124x37 cm

vel, és tanulmányozhatta a francia művész dekoratív kifejezőmódját, freskófestészetének módszereit.

A belső kényszeren túl a különböző művészeti csoportok, a valahová tartozás, a rendszeres bemutatkozási lehetőség, a pályatársakkal való verseny, közösségben való megjelenés formálja, alakítja, fejlődésre készíti a művészt. Ez történt Szeőke Izabellával, aki az ötvenes évekig rendszeres szereplője országos kiállításoknak, jegyzett művész, a kezdetektől részt vesz a művészeti életben, csatlakozik művészeti csoportokhoz, és kiváló pályatársakkal, országos seregszemléken mutatkozik be. A Nemzeti Szalonban nemcsak kiállító, de alapító tagként tartják számon. Ugyancsak tagja lesz a Rajztanárok Országos Szövetségének és a Magyar Képzőművészeti Társaságának. A Nemzeti Szalon országos tárlatain a kezdetektől részt vesz.

Budapesti bemutatkozására 1927-ben került sor a Képzőművészek Vidéki Szövetsége első kiállításán, melynek katalógusa szerint özv. Lipovniczkyne Szeőke Izabella néven, az *Őszi rózsák*, *Pünkösdi rózsák*, *Imádkozó gyermek* és az *Akt*

Ádám és Éva, valkid, 65x56 cm

Fekvő akt tulipánokkal, olaj, vászon, 68x96 cm

című festményeivel szerepel. Ugyanebben az évben a Nemzeti Szalon Tavaszi Tárlatán állít ki Budapesten, a *Képzőművészet* című folyóirat hírt ad erről, a nyár folyamán pedig szülőhelyén is megismerik alkotásait a Kun-szentmártoni Kaszinóban rendezett kiállításán. A Magyar Akvarell és Pastellfestők Egyesületének 1928-as tárlatán kiváló művészek sorában, Benczur Ida, Edvi Illés

Aladár, Ferenczy Valér, Glatz Oszkár, Iványi Grünwald Béla, Kisfaludi Strobl Zsigmond, Koszta József, Nádler Róbert, Neogrády Antal és Vaszary János mellett szerepel Szeőke Izabella *Dáliák* című festményével.

Az 1932-es téli országos seregszemlén *Modern lány* című olajfestményével, többek között Pállya Celesztinnel, Benkhard Ágosttal, Feszty Masával, Czene Jánossal együtt állít ki, 1935-ben a *Zöldruhás* című munkájával, valamint a vidéken szervezett tárlatok egyikén, az *Este a nyárfák mentén*, *Még nem zöldell a nyárfa*, *Virágok* és a *Napsütés* a lankáson című olaj technikával készült képeivel vesz részt a csoportos tárlaton. A korabeli sajtó, például a *Képzőművészeti* folyóiratban, az egyik 1932-es tárlatról szóló tudósításban a szerző megjegyzi: „K. Szeőke Izabella egyike legértékesebb festőinknek.” Más orgánus is kiemeli, hogy a Szalon tavaszi tárlatának „egyik erőssége Papp-Kökényesdyné Szeőke Izabella”. A műkritika minden esetben a kiállítók legjobbjai közt említi.

Kislány portré, akvarell, 58x50 cm

Csendélet, akvarell, 86x58 cm

A készülő monográfiában dr. Pozsgai Imre részletesen foglalkozik azzal, hogyan hatottak P. Szeőke Izabella festészetére a magyar képirok. „Az Egerben töltött időszakban – írja – a festészet mellett intenzíven foglalkozott a népművészet, népi iparművészet helyzetével, a népi ihletésű háziipari kézművességgel. 1924-ben részt vett az egeri háziipari kiállításon, ahol népi kézimunka kategóriában díjazást kapott. A magyar nemzeti identitás, a népművészet és a magyaros ízlés iránti vonzódása felkelthette érdeklődését a Magyar Képirok Társasága iránt. (...) A képirok eszmeisége, a magyar földdel és néppel, az emberrel és a természettel való közvetlen és friss kapcsolat termékenyítő hatású volt Szeőke Izabella művészetére. Ezen művészi fejlődés eredménye lett, hogy Szeőke Izabella ruhákat is tervezett, azokat el is készítette, majd Németországba exportálta. Az 1930-as évek második felében Kunszentmártonban

szőnyegszövő üzemet állított fel, ahol saját tervei alapján készítették a szőnyeget, szintén elsősorban exportra.”

A Magyar Képzőművészeti Társasága 1941 januárjában a Nemzeti Szalonban mutatta be kiállítását, melyen P. Szeőke Izabella a *Cigánylány az ő szomorúságával*, *A levél*, *Narancsos csendélet*, *Cigány szépség*, *Ábrándozás*, *Kunsági templomozók* és a *Gödöllői kiskastély* című alkotásaival vett részt.

A *Pesti Hírlap* így számol be erről: „A név program is akar lenni, magyar nemzeti művészetet ígér, de sajnos, a kiállító művészek egy része csak sallangos külsőségekben jelzi törekvéseit. Miért volna például Papp Kőkényesdyné Szeőke Izabella finom rajzkultúrájú, szí-

Leány napraforgók közt, valkid, 100x74 cm

Szerelmespár, olaj, 88x50 cm

neiben és egyszerűségében oly elegáns festészete kevésbé magyar, mint például, Muhray Mihályé, aki túlságosan zordon és már-már mértani formákban testesíti meg festői mondanivalóinak magyar lelkét?”

Az MTA *Szépművészet* című lapja ugyanakkor 1941-ben ezt írja: „Szeőke Izabella finom rajzmódorával, nyugodt érzelmvilágával és kissé ábrándos lírájával kapja meg a szemlélőt.”

Művészi munkájának elismerését és összegzését jelzi, hogy az *Új Magyar Művészet* című, 1941-ben megjelent monográfia a *Cigánylány* és az *Ábránd* című képeinek reprodukcióját közli, a *Cigánylány* című festményét címlapon. Ugyanitt Vitéz Nagy Zoltán a Magyar Képzőművészetről szóló írásában így méltatta a művésznőt: „A közös Vaszary-hagyományoszlopak már régebben idefűzik. Kiállításokon keveset szereplő festő, aki azonban annál mélyebben merül el művészi

vágyainak megvalósításában. Rövidebb ideig Párizsban is tanult, az izmusok azonban nem ragadták el, inkább a nagyvonalú, freskószerű törekvésekre figyelt fel. Festői felfogásában egyszerűségre, lényegre törekvő. Dekoratív hajlama különösen utóbbi képein bontakozik ki. Színskálája elég széles, aminek alapja a párizsi kék. Formaképzése vonalas, színeinek lokális jellegét nem adja fel. Modelljeinek egyénisége mindig expreszív erővel jelentkezik.”

P. Szeőke Izabella festészetének fénykora a két világháború közötti időszakra esik. Arra az időszakra, amikor megújul a magyar piktúra, s ennek az átalakulásnak festőnőnk az egyik sajátos arculatú alakja. A megjelent publikációk egy szép életmű kibontakozását sejtetik, sikeres pályafutást jósolva a festőnőnek. A képzőművészek többsége azonban idősebb korára érik be, akkorra tudják egyéni stílusukat kiérlelni, formanyelvüket letisztítani. P. Szeőke Izabella esetében ez éppen az ötvenes évek időszakra esik, amikor 1948-ban férje testőrparancsnoki beosztása miatt, csupán politikai és ideológiai okok miatt állították félre.

Mária, olaj, 46x37 cm

Anyja gyermekével, akvarell, 40x28 cm

A festésről ugyan nem mond le, de a vidéki élet nem segíti művészi ambícióit. Energiáját leköti a tanítás, a megélhetésért folytatott harc, és a művészeti csoportok inspiráló közege is hiányzik. Ekkor már ritkán tud bekapcsolódni az országos művészeti életbe, keveset hallani róla. A festői munkásságát megörökítő dokumentumok szerint még 1964-ben *Virágárus* című nagyméretű képével a Szolnoki Tárlaton szerepelt, de többnyire a kunszentmártoni amatőr festőkkel tud alkalmanként kiállítani.

A kunszentmártoni Helytörténeti Múzeumban 1986-ban, P. Szeőke Izabella halálának évében rendeztek emlékkiállítást. A művek kiválogatásában Kaposvári Gyula, a szolnoki Damjanich János Múzeum igazgatója segédkezett, és megnyitó beszédében kiemelte: olyan életműről van szó, melynek legszebb darabjai mindenképpen múzeumi megőrzésre méltók.